

Pozorište ima potencijal da postane svetište

Korona ugasila reflektore; Pozorište u doba krize; Pozorište živi i u doba korone; Mjesto na kojem ljudi kolektivno sanjaju - neki su od brojnih naslova koji su obilježili vrijeme u kojem je dramska umjetnost u Crnoj Gori funkcionisala u uslovima pandemije virusa COVID -19.

Pozorišta u Crnoj Gori i druge ustanove kulture koje se bave profesionalnom pozorišnom produkcijom, kao i brojni festivali koji funkcionišu kao institucije, usljed pandemije koronavirusa, u martu su obustavili svoje redovne repertoare. U vremenu borbe protiv pandemije COVID – 19 koja nažalost još uvijek traje, jedna od prvih mjera bila je zatvaranje mjesta koja omogućavaju okupljanje većeg broja ljudi, među njima i pozorišta. Otkazano je izvođenje predstava. No, zahvaljujući kreativnosti i posvećenosti samih teataru i dramskih stvaralaca, ali i projektu resornog Ministarstva „Živimo kulturu“, pozorišna umjetnost ipak je našla put do publike. Mnogi teatri i druge ustanove kulture u vanrednoj situaciji pronašli su svoj kanal do gledaoca, odgovorajući na krizu online platformama ili programima koji su prepoznati kao uspostavljanje nove, multimedijalne forme pozorišta. To se prema ocjeni nekih poznavalaca dramske umjetnosti pokazalo opravdanim, uz tvrdnju da je pozorište vitalno i prilagodljivo. Drugi pak, nijesu tog mišljenja, cijeneći da teatar može da funkcionise samo po svojim uzusima. Tako je polazeći od uvjerenja da pozorišni čin ne postoji bez direktnog odnosa između publike i scene, u uslovima pandemije i uz strogo poštovanje epidemioloških mjera, u pozorištima na ovim prostorima, inscenirano nekoliko zvučnih naslova. Neke od tih premijera su izvedene uz prisustvo malog broja gledalaca (onoliko koliko su dozvoljavale epidemiološke preporuke) i njihov zajednički imenitelj bila je bura emocija publike i pozorišnih umjetnika. Igralo se i na otvorenim scenama, što je posebno karakteristično za festivale: Grad teatar Budva, Purgatorije, Barski ljetopis i FIAT.

Stvarnost u kojoj živimo još jednom je potvrdila tezu da su život i pozorište nezaustavljivi. Čovjeku je uvijek, posebno u kriznim vremenima, potrebna igra. Cenar igara je pozorište jer upravo ono je stvorilo civilizaciju. Zdravstvena kriza nam je pokazala da je pozorište i više nego potrebno i da je njegova budućnost neupitna.

U prilog ulozi i značaju pozorišta u kulturi kao fundamentu društva napisana je i ovogodišnja poruka za Svjetski dan pozorišta, pakistanskog dramaturga **Šahida Nadima**, koja je emitovana baš u vrijeme proglašenja pandemije.

U današnjem svijetu, netrpeljivost, mržnja i nasilje ponovo su u porastu, nacije se huškaju jedna na drugu, vjernici se bore protiv drugih vjernika, a zajednice šire mržnju protiv drugih zajednica... u isto vrijeme, djeca umiru od neuhranjenosti, majke umiru na porođaju usljed nedostatka adekvatne medicinske njege, a ideologije mržnje cvetaju. Naša planeta sve dublje tone u društvenu katastrofu, i mi ponovo čujemo kopita konja Četiri jahača Apokalipse. Trebalo bi da se nadahnemo duhovnom snagom; da se borimo protiv: apatije, letargije, pesimizma, pohlepe i ignorisanja svijeta u kojem živimo, planete na kojoj živimo. Pozorište ima tu ulogu, plemenitu ulogu, da ispuni čovečanstvo energijom i da ga pokrene, da se izdigne iznad ambisa. Ono može da uzvisi pozornicu, prostor izvođenja, u nešto sveto.

U južnoj Aziji, umjetnici s poštovanjem dodiruju daske scene na koju stupaju, a ta drevna tradicija potiče iz vremena prožimanja duhovnog i kulturnog. Vrijeme je da ponovo ostvarimo tu simbiozu umjetnika i publike, prošlosti i budućnosti. Rad u pozorištu može da bude sveti čin i umjetnici zaista mogu da postanu avatari uloga koje glume. Pozorište podiže umjetnost glume na viši duhovni nivo. Pozorište ima potencijal da postane svetište, a svetište prostor za izvođenje – poručio je Nadim.

U poruci za najmlađu publiku, predsjednica međunarodnog Asiteža (ASSITEJ) **Ivet Hardi** navela je: „*U ovo vrijeme moramo se pozvati na osobine koje pozorište (i druge umjetničke forme) mogu da gaje u nama – osobine saosjećanja i empatije. Više nego ikada trebalo bi da razmišljamo o našim komšijama, zajednici i onima koji imaju najmanje mogućnosti. Moramo uskladiti svoju energiju i napore sa odgovornošću, brigom, onim što je prikladno za naše uslove i situacije, gdje god da se nalazimo*“.

Vjerujući u snagu i moć pozorišta, mi Vas čekamo na istoj, novoj – staroj adresi: Nikšičko pozorište; Trg Save Kovačevića, br. 5.

Slavojka Marojević
slavam@t-com.me

Opera „La Bohème“ premijerno na sceni CNP

Opera „La Bohème“, **Đakoma Pučinija** premijerno je izvedena 21. januara na Velikoj sceni **Crnogorskog narodnog pozorišta**.

Ova jedna od najpoznatijih i najpopularnijih opera u istoriji, opisuje kroz doživljaje protagonista Rodolfa i Mimi, sudbine nekoliko djevojaka i mladića iz pariške Latinske četvrti. Potresnom pričom o mladim i siromašnim pariškim umjetnicima i njihovim nesrećnim ljubavima, Đakomo Pučini je osvojio svjetske pozornice, a u njegovom operskom stvaralaštvu uživala je i crnogorska publika.

„La Bohème“ je plod saradnje: CNP-a, Muzičkog centra Crne Gore, Ministarstva kulture Crne Gore, Fondacije Pučini, Ambasade Repub-

like Italije u Crnoj Gori, Fondacije Kultura klasika i Italijanskog kulturnog centra.

Dirigent opere je **Alberto Veronezi**, reditelj **Andrea Tocchio**, a dirigent hora **Frančesko Barbagelata**. Kostimografkinja je **Lina Leković**, a producentkinja **Jelena Milošević**.

Uloge tumače: **Ragaa Eldin**, **Ivana Čanović**, **Marko Kalajanović**, **Olivera Tičević**, **Daniele Kaputo**, **Davide Mura**, **Almir Muratagić**, **Filip Miladinović**, **Maja Zanata**, **Anja Jestrović** i **Anđela Jovičević**, uz pratnju Crnogorskog simfonijskog orkestra i mješovitog i dječijeg hora.

S.M.

„La Bohème“ na sceni CNP

Varja Đukić i Mirko Vlahović – prvaci CNP Glumci koji nose repertoar

Crnogorsko narodno pozorište, nakon dugi niz godina, dodijelilo je status prvakinja/prvaka. To značajno mjesto u ansamblu tog nacionalnog Teatra početkom godine dobili su glumci **Varja Đukić** i **Mirko Vlahović**.

„Status prvakinja/prvaka je nesumnjivo potvrda vrijedne glumačke karijere i glumačkog života koji traje. Pored važnosti koje nosi u samom ansamblu, zvanje prvaka označava i društveno priznanje i počast onim glumcima koji 'nose repertoar' i koji su svojim glumačkim kreacijama, u važnim predstavama, ostavili pečat i trag koji postaje dio istorije jednog teatra“, izjavila je za podgoričku Pobjedu tadašnja direktorica CNP-a, **Zorana Kralj**.

Varja Đukić i Mirko Vlahović, prvaci CNP / detalj iz predstave „Ekvinocio“

Postojanje i priznavanje glumaca prvaka važno je za teatarske institucije koje imaju ozbiljan ansambl, ali i za ukupni pozorišni sistem. Kriterijumi čije ispunjenje je potrebno da bi neko zavrijedio status prvaka, obuhvataju sve one elemente koji određuju domete i uspjeh jedne glumačke karijere.

„U CNP to su godine rada u našem ansamblu, broj tumačenih glavnih uloga, broj uloga koje se ne mogu označiti glavnim ali su po važnosti i kompleksnosti od presudnog značaja za uspjeh predstave, kvalitet glumačkih ostvarenja, uloge u drugim pozorištima, na filmu, televiziji, nagrade na relevantnim pozorišnim festivalima u zemlji i inostranstvu, društvena priznanja, i naravno profesionalan odnos prema kolegama, obavezama, prema pozorištu“, pojasnila je Kralj.

Pored Vlahovića i Đukić ove godine u

konkurenciji je bilo još glumaca, budući da ansambl CNP-a čine izuzetni pojedinci čija su glumačka dostignuća i karijere vrijedni pažnje.

„Tokom pripreme prijedloga, a nakon diskontinuiteta koji je objektivno otežavao posao, susreli smo se sa brojnim dilemama. Ipak, prevagnulo je mišljenje da je u ovom trenutku nužno strogo i u potpunosti poštovati kriterijume koje smo sami definisali, i u tom smislu su upućeni prijedlozi za Varju Đukić i Mirka Vlahovića, koje je komisija Ministarstva kulture takođe, prepoznala kao nosioce ovog zvanja“, pojasnila je Kralj, Odluku o dodjeli tog značajnog esnafskog statusa.

Status prvakinja/prvaka u ovom Pozorištu ranije su imali glumci: **Boro Begović**, **Drago Malović**, **Čedo Vukanović**, **Petar i Dragica Tomas**, **Gojko Kovačević**, **Branislav** i **Olivera Vuković**.

Glumac Mirko Vlahović ovo priznanje vidi kao veliku cast, prije svega, nagradu za dugogodišnji rad i stvaralaštvo. Ponovno uspostavljanje ovog statusa, prema njegovim riječima, od velike je važnosti za nacionalni Teatar u Podgorici.

„Ovo priznanje sa sobom nosi i veliku odgovornost i obavezu, koje sam i te kako svjestan. To je pitanje i moralnog i estetičkog stava prema pozorištu, poslu, umjetnosti uopšte. Naročito je značajno imajući u vidu veliki broj mladih i talentovanih ljudi, kojima će ovo poslužiti kao podstrek i potvrda da se predani rad vrednuje, te da jednog dana i oni mogu doći do ovog priznanja“, rekao je Vlahović.

Glumica Varja Đukić u izjavi za TV Crne Gore pojasnila je da su status i nagrada dvije različite stvari.

„Status sam ja, nezavisno od toga što sam ga sad stekla, sticala godinama i decenijama. Ne radi se o nagradi meni, nego se radi o mom prilogu pozorištu. To što sam dobila zvanje prvakinja Drame, to sam očekivala mnogo ranije. Sticajem nekih okolnosti, formalnosti, mislim čak i nemara u velikom dijelu, koji potiče skroz iz sistema, to je sad došlo na red. Ne znam zašto bi sad došlo kada sam ja posljednji put igrala 'Ekvinocija' kao neku ulogu, a inače sam kao glumica uvijek igrala velike, glavne uloge, zato što to pripada mom glumačkom habitusu“, rekla je Đukić.

S. M.

Gradsko pozorište Podgorica: premijera predstave „Pukovnik Ptica“ Kulminacija emocija

- Marko Manojlović: „Predstava je nastala kao kolektivni čin i to je najljepše od svega“.
- Dušan Kovačević: „Predstava će nas natjerati da vjerujemo u svoju ideju, a neko je davno rekao: 'Samo ti možeš da vjeruješ u svoju ideju jer niko drugi neće'“.

Gradsko pozorište Podgorica krajem januara premijerno je, u Kulturno-informativnom centru „Budo Tomović“, izvelo predstavu „**Pukovnik Ptica**“. Ovaj komad, rađen za Večernju scenu, nastao je po tekstu poznatog bugarskog pisca **Hrista Bojčeva**, čije je ovo djelo 1997. godine u konkurenciji od 400 tekstova, odlukom Britanskog savjeta, proglašeno najboljim evropskim komadom. Režiju za Gradsko pozorište odradio je **Marko Manojlović**, koji potpisuje i izbor muzike. Pored reditelja Manojlovića u autorskom timu su: **Dragana Tripković** (dramaturgija), **Vesna Popović** (scenografija), **Damjan Kecojević** (scenski pokret) i **Adrijana Pajić**

(kostimi). Uloge timače: **Emir Čatović** (Doktor), **Branimir Popović** (Fetisov), **Jelena Simić** (Hačo), **Miloš Pejović** (Matej), **Goran Slavić** (Kiro), **Goran Vujović** (Daud) i **Branka Femić Ščekić** (Pepa).

Predstava „Pukovnik Ptica“ je balkanska priča o šest kliničkih slučajeva, koji su protjerani iz bolnice u manastir usljed ratnih okolnosti. Njihov put ka Evropi, smatrali se oni ludima ili ne, jednako je obojen entuzijazmom i željom za životom, u nekom boljem svijetu koji je izvan realnosti utopija. U realnosti ih pak čekaju birokratija i poraz. Ovo je priča o ljudima koji vjeruju u više ciljeve - one koji su iznad nas samih.

Gradsko pozorište se odlučilo za ovaj komad jer on podstiče zdravo građansko mišljenje, naglasio je umjetnički direktor Dušan Kovačević.

„Predstava će nekoga nasmijati, druge rasplakati a one najinteligentnije natjerati da pomisle da su čuda zaista moguća. Predstava će nas natjerati da vjerujemo u svoju ideju, a neko je davno rekao: 'Samo ti možeš da vjeruješ u

svoju ideju jer niko drugi neće““, kazao je Kovačević.

Reditelj Manojlović se raduje ponovnom susretu sa publikom u Crnoj Gori i uvjeren je da „*ovakva predstava ne bi mogla da nastane nigdje drugo nego ovdje. Sa ovim ljudima i na ovom mjestu. Nastala je kao kolektivni čin i to je najljepše od svega*“, pojasnio je reditelj Manojlović, koji je i ranije radio za Gradsko pozorište Podgorica.

Predstava je rađena sa pauzom u toku proba, što nije uticalo na njen umjetnički domet. Naprotiv! To je dodatno imalo efekta na njen kvalitet.

„Pukovnik Ptica“ - balkanska priča o šest kliničkih slučajeva

„Radili smo predstavu iz dva dijela. Prvo smo postavili predstavu, zatim napravili pauzu deset dana. Pauza nam je omogućila da razmislimo o projektu, damo svoje ideje i korekcije“, naglasio je glumac Goran Slavić.

U toku procesa rada glumac Emir Čatović bio je uvjeren u uspjeh predstave, što se prema njegovim riječima potvrdilo na premijeri.

„Uložili smo dosta ljubavi i profesionalnog rada. Marko i njegovi saradnici donijeli su dosta toga u Podgoricu, a mnogo dobrog je

izvukao od nas. Ova predstava će da živi i duže od 'Lažljivaca'. Premijerno izvođenje nam to potvrđuje. Publika nas je pratila baš onako kako i doliči, ili kako to vole da kažu - 'disali su sa nama', utisak je Čatovića.

Glumica Branka Femić Šćekić po drugi put radi sa rediteljem Manojlovićem i uvjerena je da je riječ o jednoj ljekovitoj i ohrabrujućoj predstavi za publiku.

„Od početka sam imala osjećaj da i mi, i publika, želimo lijepo pozorišno veče. Publika nas je od prvih minuta podržala. Mi smo bili koncentrisani i partnerski usmjereni. Igra je bila spontana i sa puno žara. Sve je kulminiralo emocijama u igri sa naše strane, i emocijama u

gledalačkom doživljaju, sa druge. Jako lijepa premijera. Voljela bih da i sa ovim komadom slavimo deset godina igranja, kao što je to slučaj i sa prethodnom Markovom predstavom 'Lažljivci', izjavila je Femić Šćekić.

Za Jelenu Simić najveći izazov je tematika kojom se ova predstava bavi.

„Kako je vrijeme odmicalo shvatila sam da su sve dijagnoze tih ludaka dio nas, što je doprinjelo da na još bolji način iznesem ulogu. Publika na premijeri bila nam je novi partner u igri. Bilo je zadovoljstvo osjetiti razmjenu energije sa ljudima na sceni i u publici. Spoj želje da se igra i da se gleda ovaj komad je ulio vjeru da 'čovjek može da poleti, samo ako poželi', pojasnila je Simić.

Za uspješan pozorišni komad, prema

riječima glumca Miloša Pejovića, potrebno je da se podudari dosta stvari, što se u ovoj predstavi desilo.

„U fudbalu kažu da je sa navijačima ekipa dobila dvanaestog igrača, tako smo i mi sinoć sa publikom dobili osmog člana ekipe. Dode momenat u pripremi predstave kada vam publika treba, a mi smo tempirali sve tako, da na premijeri bude sve kako treba. Predstava sada počinje svoj život i po reakcijama publike mislim da će biti dugo na sceni. Timski i harmoničan rad i proces kakav smo imali, ljudi su osjetili i to je najvažnije“, zaključio je Pejović.

Dramaturšku podlošku ovom komadu dala je Dragana Tripković.

„Kada se sretete sa opusom poznatog bugarskog pisca, ulazite u svijet 'balkanskog magičnog realizma', koji se nametnuo zahvaljujući sudbinama ljudi koji na ovom prostoru žive. Te sudbine su nepopravljivo dramatične, bilo da ih determinišu prethodni svjetski ratovi ili ovi posljednji, bratoubilački... Bojčev u ovom tragikomičnom komadu nudi pregršt lucidnih situacija koje rasyjetljavaju one mentalitetske karakteristike naših naroda kojima se često podsmijevamo“, kazala je Tripković.

Za dobru predstavu potrebno je da se podudari dosta stvari. To se sa ovim komadom desilo, što je potvrdilo njeno premijerno izvođenje.

S. Marojević

Gradsko pozorište Podgorica: premijera komada „Slavuj“ Dramsko - muzička forma za Kseniju Cicvarić

• Rukopis Varje Đukić potvrdio je tezu da dobar književni tekst, kroz obilje detalja, može na slikovit način da prikaže ne samo pripovijest o životu jednog ili više junaka, već da pruži i priču o sredini i vremenu u kojima su likovi tog djela živjeli i stvarali.

Gradsko pozorište Podgorica u koprodukciji sa Sibila d.o.o. – knjižara „Karver“ krajem februara u Velikoj sali KIC-a „Budo Tomović“ premijerno je izvelo predstavu „Slavuj“, koja predstavlja dramsko-muzička forma za Kseniju Cicvarić, ikonu starovaroške pjesme jer je svojim glasom pronijela ljepotu melodija i stihova tih pjesama i crnogorskog melosa uopšte. Ovim multimedijalnim scenskim djelom odaje se počast toj muzičkoj divi, a ujedno je priča o nekadašnjem životu u Podgorici i njenim žiteljima.

Tekst i režiju potpisuje Varja Đukić. Muziku i zvuk za predstavu je uradila kompozitorica Nina Perović, scenografiju Anđela Rondović, koreografiju Tamara Vujošević Mandić, video art Gojko Berkuljan, a kostimografiju Lina Leković.

Dramske uloge igraju: Varja Đukić, Katarina Krek, Vanja Jovičević, Ivana Mrvaljević, Miloš Pejović, Emir Čatović, Jovan Dabović, Lazar Đurđević, Bojana Nenezić, Ana Vujović, Ana Krivokapić i Stefan Savović.

Muzičke interpretacije uloga povjerene su: Oliveri Tičević (sopran) Miroslavu Iliću, (harmonika), Tijani Ilić (sopran), Petru Dobričaninu (bas), Igoru Peroviću (tenor), Nedi Tadić, (sopran, violin), Bojani Nenezić (alt) i Jovanu Vukoviću (tenor).

Riječ je o jednoj neobičnoj predstavi koja budi jake emcije, kod podgoričke publike, prije svih. Rukopis Varje Đukić potvrdio je tezu da dobar književni tekst, kroz obilje detalja, može na

slikovit način da prikaže ne samo pripovijest o životu jednog ili više junaka, već da pruži i priču o sredini i vremenu u kojima su likovi tog djela živjeli i stvarali. U tome je zasigurno uspjela Varja Đukić. Ideja za ovo djelo nastala je nakon razgovora glumice Đukić sa Duškom Novakovićem, sinom Ksenije Cicvarić. Od ideje do njene realizacije prošlo je skoro dvije decenije.

„Bilo mi je neobično da čujem priču o ženi, koja je ne samo u Crnoj Gori nego i van njenih granica kulturološka ikona. Svi se prosto prepoznajemo po Kseniji, koja je imala zaista težak život u epohi koja je zaista bila uzbuđljiva. Ona je svojim predivnim glasom, obilježila Podgoricu, ovaj prostor i kulturu. Trebalo bi govoriti o muzičkoj tradiciji Podgorice. Predstava jeste i o tome. Ne bih se poduhvatila ove teme da ne živim u tom ambijentu, tom prostoru, i da ne vidim da je mnogim ljudima to daleko, do te mjere da ne osjećaju bilo grada i način na koji živi“, rekla je Đukić.

Projekat Varje Đukić nije dokumentarna predstava iako na prvi utisak može da posjeti na taj žanr. U osnovi je koncipirana sasvim drugačije. Istina, komad ima veoma malo dramskih elemenata. Radnja je skoro svedena na minimum. Jasno je da se autorka odlučila za drugačiji način naracije i rediteljsko rješenje.

Takav pristup u inscenaciji bio je dodatan motiv za sve aktere, članove autorskog tima i glumački ansambl.

„Radujem me što smo uz velike napore, a opet s puno ljubavi uspjeli da ispričamo priču o Kseniji, za Kseniju, o ženi raskošnog talenta i krhke duše koju teško breme sredine i tragedska sudbina nije zaustavila. Pamtimmo je po glasu koji liječi i osmijehu kojim juriša na bol. Ona je simbol crnogorske žene toga ali i ovoga vremena. Ono što je bio najveći izazov, a i odgovornost je pomiriti suštinsko praštanje i ne osvrutati se na ono što dušu tišti, surovi život o kom je Ksenija malo govorila za života, a opjevala ga je. U tome je bila veličanstvena. Nastojali smo da u dramskim segmentima zagrlimo i njen bol i nadam se

da u tome nijesmo iznevjerili Ksenijinu smjernost i njen osmijeh koji je govorio mnogo o onome o čemu je ona birala da pjeva. Osjećam da je i premijerna a i reprizna publika, koja je imala prilike da sa nama odživi Ksenijin život i pjesmu, to i prepoznala i odgovorila na naš poziv zapjevavši 'Sejdefu majka buđaše'. Taj trenutak ću pamtiti jer Kseniji je pjesma bila život sam. Na svima nama je da čuvamo njenu pjesmu i priču o Slavuju s Ribnice i da je ne prepuštamo

Koreografija je dosta svedena i prati priču na suptilan način

zaboravu. Da iz njenog života učimo i da njen raskošni talenat slavimo. Zato se nadam da će predstava trajati ali i da neće biti rijetki primjer proslave njenog neponovljivog i jedinstvenog glasa“, uvjeren je glumica Katarina Krek.

„Proces pripreme predstave je zaista bio zahtjevan. Ukomponovati sve elemente: muzičke, glumačke i tehničke, nije bilo jednostavno. Publika je konačni sudija, a ona je aplauzom pokazala da smo uspjeli da napravimo omaž dramatičnom životu naše velike Ksenije Cicvarić kakav ona i zaslužuje“, ocijenio je glumac Miloš Pejović.

Glumica Vanja Jovičević podsjetila je na česte opaske da je glumački posao lak.

„Nije nam lako, ali jeste nam lijepo, jer se bavimo najljepšim poslom na svijetu i samim tim smo privilegovani. Ljudi ne znaju šta znači stati na scenu i odbraniti jedan život, jednu ljudsku sudbinu, kao što je Ksenijina. Proces je bio težak, Varja nam je povjerila odličan i zahtjevan zadatak i svi smo zajedničkim snagama ispričali jednu dirljivu i emotivnu priču koju je publika divno prihvatila“, utisak je Jovičević. Sa njenom ocjenom slaže se i glumac Emir Čatović koji je naglasio da je ispred Varje Đukić i cijele ekipe bio veliki posao.

„Svi ćemo i pjevati ali i naučiti da pjevamo kroz život, bez obzira u kojim teškim okolnostima se našli“, kazao je Čatović. Njegov kolega Lazar Đurđević cijeni da bi u pozorištu trebalo da ima više projekata sa ovakvim temama.

Sopranistkinju Oliveru Tičević ova priča je inspirisala i svojim izrazom doprinijela je uspjehu ekipe da prenese priču.

„Srećna sam što je publika sa nama pjevala. Primjetila sam da je na kraju predstave bilo i suza, zbog nabijenih emocija i glumačke i muzičke postavke. Nadam se da će ova predstava biti na stalnom repertoaru na radost nas koji igramo i publike koja je zaista uživala“, izjavila je nakon premijere Tičević.

Za violinistkinju Nedu Tadić ovo je „priča o ženi, teretu umjetnosti, kvalitetu i težnji da se sve to ostvari. Moj lični žal je što Crna Gora, Kseniji nije dala mnogo više. Mi ćemo se potruditi da joj na neki način uzvratimo, da njen glas traje i da se čuje“, poručila je Tadić.

„Slavuj“ je drugi projekat na kojem je kostimografkinja Tamara Vujošević Mandić radila sa Varjom Đukić.

„Da bi ispratili sve, koreografija je dosta svedena i prati ovu priču na suptilan način“, kazala je Vujošević Mandić.

Sve umjetničke vrijednosti koje ovaj pro-

jekat u sebi sublimira garant su za njegov dug scenski život. Vidan je zajednički, timski trud koji je, pored umjetnika, udružio i brojne institucije: Glavni grad Podgorica - Sekretarijat za kulturu, Gradsko pozorište i knjižaru Karver, te brojne sponzore, medije i prijatelje koji su uz podršku i strepnje pratili njegovu realizaciju.

S. Marojević

Gradsko pozorište Podgorica: premijera predstave „Maca papučarica“

„Premijera je dan radovanja“

Lutkarska predstava „Maca Papučarica“ (3+), u produkciji Gradskog pozorišta Podgorica, nastala je po motivima priče slovenačke spisateljice Ele Peroci, u dramatisaciji i režiji Davora Dragojevića, premijerno je izvedena sredinom februara u sali Dodest KIC „Budo Tomović“.

Premijera u fenomenalnoj energiji

Scenografiju i lutke uradila je Zorana Milošaković Tasić, a kompozitor je Alek Rodić. Asistentkinja reditelja bila je Mina Đurović, a saradnica na dramaturgiji Jasmina Fulurija. Ovu zanimljivu priču publici su dočarali glumci: Sejfo Seferović (Hrčak, Njuškalo) i Dijana Dragojević (Bubalo, Nina), Tihana Čulafić (Maca Papučarica, Tina), Marija Đurić (Dušan) i Pavle Popović (Laki).

Reakcije publike na premijeri ispunila su očekivanja autorske i glumačke ekipe.

„Nakon premijere 'Mace Papučarice', publika nas je nagradila dugotrajnim aplauzom, širokim osmjesima i uzvicima: 'Bravoooo'. Uspjeli smo! 'Maca Papučarica' će imati dug život na daskama koje život znače. Premijera je za glumce uvijek nešto posebno. To je dan radovanja, zadovoljstva, uživanja, ali i dan treme. Treba publici pokazati sve ono što smo danima radili, preživljavali, uvježbavali... I nikada nijesmo sigurni kako će to publika, za koju i stvaramo, to prihvatiti. U toku predstave osluškujemo njihove reakcije, očekujemo osmijeh, nadamo se aplauzu. A na kraju su, zapravo ti njihovi aplauzi naša najveća nagrada“, izjavio je Dragojević nakon premijere, koji je naglasio da

Gradsko pozorište dugo nije radilo lutkarske predstave.

Zadovoljstvo što su poslije dužeg perioda uradili predstavu za Lutkarsku scenu, odnosno za najmlađu publiku, nije krila ni glumica Dijana Dragojević.

„Djeca su aplauzom, osmijehom i komentarima pokazala da smo napravili odličan posao. Radili smo naporno ali sa velikim zadovoljstvom. Namaštavali, pomagali jedni drugima uz odličnu dirigentsku palicu reditelja“, kazala je Dijana Dragojević

I za Tihanu Čulafić prava je radost igrati za najmlađe.

„Radost je igrati ovoliko slatku i šarmantnu predstavu. Puno srce dobijati iz publike najčistije i najiskrenije osmijeha! Nadam se da ćemo često igrati i da će naša 'Maca Papučarica' dugo trajati“, uvjeren je Tihana Čulafić.

„Premijera je protekla u fenomenalnoj energiji između nas, naših lutaka i publike. Drago mi je da je bilo dosta djece na premijeri i da se njima dopala predstava i da su je gledali sa uživanjem. Najveći kompliment za nas glumce

„Maca Papučarica“ u dramatisaciji i režiji Davora Dragojevića

je bilo to što su roditelji djece koja su gledala zvali Davora i rekli mu da su djeca uredno složila svoje papučice i zamolila su roditelje da prenesu to Maci. Tako da jedva čekamo da nastavimo da igramo 'Macu Papučaricu' i izmamljujemo osmijeha naših najmlađih“, rekao je Pavle Popović, koji prvi put radi sa lutkama.

S.M.

„Potonja ura Njegoševa“ na Festivalu u Čeljabinsku

Monodrama „Potonja ura Njegoševa“, po tekstu **Slobodana Tomovića**, u režiji **Blagote Erakovića**, izvedena je 29. februara u New Art Theatreu na VIII Međunarodnom festivalu malih pozorišnih formi u Čeljabinsku (Rusiji), na kojem je dobila još jedno značajno međunarodno priznanje.

Predstava u kojoj ulogu Njegoša tumači glumac Crnogorskog narodnog pozorišta **Slobodan Marunović** selektovana je i uvrštena u

zvanični program Međunarodnog festivala malih pozorišnih formi „Čelovek teatra 2020“ u Čeljabinsku na kojem je **Crnogorskom narodnom pozorištu** dodijeljeno priznanje „**Diploma Laureat**“.

Na Festivalu je izvedeno 14 predstava renomiranih teatarara iz: Rusije, Norveške, Crne Gore, Kazahstana i Njemačke.

Predstava je do sada odigrana oko 1500 puta širom svijeta.

S.M.

Regionalna unija teatarara: „RUTA“ festival u Podgorici Putokaz i orijentir za bolji svijet

• Dušan Kovačević: *RUTA postaje jaka kulturna platforma, koja nas objedinjuje i time nas čini jačim.*

• Meto Jovanovski: *U ime kreativnosti, ljepote i svega što uzdiže ljudsku dušu, slavimo umjetnost kao zrak svjetlosti u borbi protiv mračnih stereotipa i zaostalosti. Neka ovaj Festival bude duhovni svetionik i dostojan reprezent stvaralaštva svih nas“.*

Gradsko pozorište Podgorica, od 2. do 7. marta bilo je domaćin „**RUTA**“ festivala. To je bila jedinstvena prilika da se ovdašnja publika upozna sa najboljim produkcijama pet prestižnih teatarara iz: Hrvatske, Srbije, BiH, Sjeverne Makedonije, Slovenije i Crne Gore.

Festival je revijalnog karaktera, a na njemu su učestvovali ansambli: **Kazališta Ulysses Zagreb**, **Beogradskog dramskog pozorišta**, **Kamernog teatra 55 Sarajevo**, **Dram-**

sali „**Dodest**“ organizovana je panel diskusija pod nazivom „**Položaj i funkcija pozorišne kritike**“. Učesnici panel diskusije bili su: prof. dr **Ivan Medenica** (Beograd), **Tomislav Čadež** (Zagreb), **Aleksandar Milosavljević** (Novi Sad), **Dino Mustafić** (Sarajevo) i prof. dr **Dragan Koprivica** (Podgorica). Organizovana je sjutradan i radionica pod nazivom „**Pisanje pozorišne kritike**“, u sali **Dodest** u KIC-u, koju je vodio prof. dr Ivan Medenica.

skog teatra Skoplje, **MGL Ljubljana** i **Gradskog pozorišta Podgorica**.

Na repertoaru je bilo sedam predstava: „**Ko se boji Virdžinije Vulf**“ (Kazalište Ulysses, Zagreb), „**Plastelin**“ (Beogradsko dramsko pozorište), „**Sjećaš li se Doli Bel**“ (Kamerni tetar 55 Sarajevo), „**Stranci**“ (Dramski teatar Skoplje), „**Plah Udah**“ (Mesno Gledališće Ljubljana) i „**Kozocid**“ (Gradsko pozorište Podgorica)

U okviru Festivala, 4. marta u KIC-ovoj

RUTA je jedinstvena po svom modelu, koji podrazumjeva da će se Festival periodično tokom jedne kalendarske godine seliti u druge gradove - članove Unije. Cilj Festivala je, prije svega, saradnja između teatarara, zdravo nadmetanje i prisustvo svih teatarara tokom godine pred publikom u čitavom regionu. Ovaj Festival omogućuje bolju komunikaciju sa ljudima iz drugih pozorišta, kao i rad na velikim koprodukcijama. Svako pozorište nastupa sa predstavom po

sopstvenom izboru.

O značaju Festivala govorilo se na nje-govoj ceremoniji otvaranja, ali i na samoj za-vršnici. Festival je otvorio **Meto Jovanovski**, legenda jugoslovenskog glumišta, neprikosnoveni prvak makedonske pozorišne scene, laureat svih prestižnih filmskih i pozorišnih nagrada.

Glumac Jovanovski je naglasio značaj Fes-tivala kao novog kreativnog mosta „*koji nas duhovno spaja u ljubavi i prijateljstvu i njeguje duhovne vrijednosti, kao putokaz i orjentir za bolji i humaniji svijet. Umjetnost je univerzalna, duhovna i božanska sila koja nas čini boljim i uzvišenijim. Umjetnost je ukras i ljepota života. Biti glumac, pozorišni saradnik, dio pozorišne ekipe, ući u taj tajnoviti čaroban svijet sa željom da se život pretoči u kreativni čin je čast i privilegija, ali i odgovornost prema onima zbog kojih postojimo, a to su naši gledaoci, publika koja zna da cijeni i prepoznaje naš umjetnički rad. Ovo je divan posao, ali i veliki izazov da se dostigne naj-zvišenije, da uđemo u svijet kreativnosti i bar na trenutak da zaboravimo na crno-bijeli svijet u kojem živimo, a radost da dijelimo sa gledaocima. U ime kreativnosti, ljepote i svega što uzdiže ljudsku dušu, slavimo umjetnost kao zrak svjetlosti u borbi protiv mračnih stereotipa i zaostalosti. Neka ovaj Festival bude duhovni svetionik i dostojan reprezent stvaralaštva svih nas*“, poručio je Jovanovski.

Dušan Kovačević, umjetnički direktor Gradskog pozorišta nije krio zadovoljstvo što je Gradsko pozorište dio jednog ovakvog poduhvata, koji je učvrstio veze u regionu.

„*Regionalna unija teataru, značajna je ne samo za Gradsko pozorište, već i za grad Podgoricu i za čitavu Crnu Goru. Veoma sam ponosan što u vremenu kulturne bulimije i globalnih integracija, kada se razilazimo na više nivoa, RUTA postaje jaka kulturna platforma, koja nas objedinjuje i time nas čini jačim. Važno je i za umjetnike i za publiku da se razvijamo u širim okvirima. Njegujući kulturno zajedništvo, zadržavajući kuturni identitet i bogatstvo jezika svakog od nas, ovaj Festival postaje zajednički*“, rekao je Kovačević.

Direktorica Mestnog Gledališča Ljubljana, **Barbara Hieng Samobor** koja je trebala da preuzme „festivalsku štafetu“, iz opravdanih razloga nije prisustvovala zatvaranju podgoričkog izdanja RUTA festivala, ali je u telegramu istakla snagu i moć povezivanja koju je ova smotra do sada postigla.

„*Iz iskustva i načina rada u Ljubljani, znam kako je velika i za uspjeh presudna moć povezivanja. Zbog toga nam se inicijativa*

Beogradskog dramskog pozorišta, da stvorimo savez šest teataru iz regiona, već na početku učinila uzbudljivom i logičnom. Ali definitivno nas je oduševio susret sa kolegama iz pojedinih pozorišta. Tolika raznolikost, ali ipak jasan zajednički cilj i iskren interes. Lijepo. Kao što to u umjetnosti često i biva, ovog momenta je naš najveći kapital nada u projekat. Festival RUTA, čini se, biće već u prvoj ediciji veliki i raskošan projekat. Imamo osećaj, da članovi svih šest ekipa, ujedinjenih oko istog cilja, poseduju dovoljno strasti za radom, umetničke radoznalosti i požrtvovanosti, koje će biti potrebne za realizaciju tako zahtjevnog projekta - takoreći preko noći i sa ne mnogo sredstava. Publika ima mogućnost da uzastopno gleda neke od naj-zbudljivijih predstava pozorišta učesnika. Vrlo važnom nam se čini činjenica, da će na taj način i mladi umjetnici imaju mogućnost konfrontacije pozorišnih praksi i iskustava. Takođe i inspiracije, naravno. Radujemo se iskustvu gostovanja“, naglasila je Hieng Samobor.

Sekretarka za kulturu i sport **Ana Medigović** istakla je da ovaj Festival predstavlja inovativnu pozorišnu priliku za dramske stvaraoce i publiku.

„*Ovaj Festival svojim osobenim konceptom omogućava uvid u aktuelna pozorišna dešavanja u relevantnim teatarskim centrima kakvi su: Sarajevo, Beograd, Skoplje, Ljubljana, Zagreb i konačno Podgorica. Ohrabruje interesovanje publike za festival RUTA, koji sada realizujemo u Podgorici, posredstvom Gradskog pozorišta, a nadalje, u ostalim gradovima i pozorištima, članicama ove jedinstvene Unije. Profesionalne predstave, njihov impresivan regionalni uspjeh, brojne pozorišne zvijezde i kvalitetan odabir dramskih tekstova, upечатljivo upućuju na ozbiljan umjetnički nivo produkcije pozorišta koja čine mrežu RUTE*“, kazala je Medigović. Ona je dodala da je posebno mjesto u okviru Festivala sačuvano za mlade dramske stvaraoce, glumce, reditelje i dramaturge, koji imaju priliku da putem rotirajućeg programa RUTE razmijene iskustva sa kolegama iz drugih sredina. Medigović je istakla da Glavni grad podržava manifestacije koje podstiču dijalog i zdravu kulturnu razmjenu, pogotovo onda, kada je ta namjera u službi studenata, mladih umjetnika i građana Podgorice i Crne Gore.

Realizaciju Festivala podržali: Opština Podgorica, Hotel Ramada, Akademiji piva, „G3 Spirits“, restorani „100 manira“, „Gostiona 1928“.

Panel diskusija „Položaj i funkcija pozorišne kritike“ na RUTA Festivalu

Poštenje – osnovni kriterijum kritike

• Prof. dr Ivan Medenica: *Ekonomska samostalnost je jedini garant slobodnog mišljenja. Pozorišni kritičari, u smislu egzistencije, danas ne mogu da budu profesionalci. Oni su danas amateri.*

• Prof. dr Dragan Koprivica: „*Mi smo zemlja vioskosofisticirane svijesti. Osnovni kriterijum u pisanju kritike mora da bude poštenje.*

Pozorišna kritika u Crnoj Gori i regionu, za razliku od mnogih zemalja istočne Evrope, postoji. Njen uticaj je minoran. Najviše je ugrožava egzistencijalna neodrživost, zaključeno je na panel diskusiji „Položaj i funkcija pozorišne kritike“, koja je održana u okviru RUTA festivala.

Medijator diskusije – okruglog stola bio je prof. **Stevan Koprivica**, direktor Gradskog pozorišta Pozorišta, a glavne akcente diskusije čuli su se od prof. dr **Ivana Medenice** (Beograd), **Tomislava Čadeža** (Zagreb), **Aleksandra Milosavljevića** (Novi Sad) i prof. dr **Dragana Koprivice** (Podgorica).

Razgovori su mapirali niz problema kada je u pitanju postojanje pozorišne kritike kao kritičkog odraza umjetničkog pozorišnog čina. Razgovaralo se o samoj svrsi kritike, te o tome koliko se srednjoevropska i ruska razlikuju od anglosaksonske kritike. Poseban akcenat odnosi se na preseljenje kritike na internet nosače, a govorilo se o njenoj upućenosti na publiku i ljude iz teatra, te o problematici obrazovnog sistema, ekonomskoj nezavisnosti kao preduslovima objektivne, poštene i analitične kritike.

Konstatovano je da je kritika u zemljama regiona bliža ruskoj i srednjoevropskoj, koja je dio pozorišnog sistema. Naglašeno je da se od kritičara očekuje da poznaje mehanizme nastajanja pozorišne predstave, od pisanja do rediteljske i glumačke realizacije.

Takav kritičar, ocijenio je profesor **Ivan Medenica** „*piše primarno za istoriju pozorišta. Anglosaksonski kritičari, pak, uproščeno, više su okrenuti samoj publici, i oni su svojevrsni 'savjetnici' za kupovinu robe. U anglosaksonskom sistemu, u koji spada američki, ali engleski i zapadno-evropski, kritika sebe ne doživljava kao dio pozorišne kulture, već je dio medija. Kritičari se tamo obraćaju publici i predstavljaju na jedan način savjetnike za kupovinu robe, odnosno karata. Oni svoje mišljenje, koje ne mora da bude teorijski artikulsano, iznose kroz vizuru gledaoca. Na primjer, prije premijere nekog komada na Brodveju kritičari pišu 'preview'. Većina tih projekata prije toga gostuje na man-*

jim scenama, van Njujorka, da bi se producen-tima predstave isplatile. Jer, ako nakon premi-jere na Brodveju dobiju četiri negativne kritike, od glavnih glavosječa, predstava neće ostati na repertoaru“, prenio je iskustva Medenica.

On je naveo objektivne paradokse - ratove i ekonomsku tranziciju, koji su „spasili“ kritiku u zemljama regiona.

„*U regionalnim medijima se zadržala rubrika pozorišna kritika. Međutim, pitanje njenog kvaliteta je nešto drugo. Ekonomska samostalnost je jedini garant slobodnog mišljenja. Pozorišni kritičari, u smislu egzistencije, danas ne mogu da budu profesionalci. Oni su danas amateri. Sebi mogu da priušte da budu kritičari univerzitetski profesori, a ljudi koji rade u medijima primorani su da pišu biltene, pozorišne mnografije, što ih stavlja u neprivilogovan položaj prema pozorištima čije produkcije kritikuju*“, ocijenio je profesor Medenica.

Medenica se osvrnuo na pozorišnu kritiku u centralnoj i istočnoj Evropi, zaključivši da se ona „*obraća raznim institucijama vlasti, obzirom da je dio pozorišnog sistema. Pozorišna kritika ovdje ima ambiciju da utiče na kulturnu politiku, o evaluaciji rada pozorišta, festivala, raspodjele sredstava iz budžeta, izbora direktora pozorišta, da li će mu biti obnovljen mandat. Tu pozorišna kritika utiče*“, smatra Medenica.

Na panel diskusiji rečeno je i da „*pisanje kritike sa sobom nosi i društvenu odgovornost, pa nijesu rijetka i česta zamjeranja strukturama moći i teatarskim poslenicima.*“

„*Odnos prema kontekstu i društvu oduvijek je bio važan, a to bi trebalo da bude sastavni dio pozorišne kritike. Mislim da u Crnoj Gori imate takvo iskustvo. U Srbiji je sigurno tako, pa se pozorišni umjetnici često žale što insistiramo da pozorište bude društveno angažovano*“, naglasio je Medenica.

Poznati pozorišni kritičar **Aleksandar Milosavljević**, uz ocjenu da pozorište polako mijenja formu zbog čega je značaj pozorišne kritike minoran, a pozorišta još minorniji.

„*U Srbiji nema kritike jer se gasi kritički diskurs. Nije poželjno kritički misliti. To je ono*

što se sprovodi kroz školovanje po sistemu *Bolonje*. Moramo misliti svi unisono i na isti način, pa je ona nepoželjna“, zaključio je Milosavljević. To što se kritika seli na internet platformu, Milosavljević vidi razlog u činjenici da je sve manje prostora za nju u printanim medijima.

„U današnjim novinama nema više rubrike kulture. Zamijenila je estrada. To je strašno, a to nije tendencija protiv pozorišta, već

društveni događaj, gdje je red aplaudirati. A, deset minuta nakon toga pričaju se kojekakve stvari o komadu“, kazao je Milosavljević.

Takva kritika, prema riječima Tomislava Čadeža, „piše se odmah, po mogućnosti isto veče. Kritičari se utrkuju u minut, a tekstovi znaju da budu duhoviti, spretni, ali i nevjerojatno plastično banalni. Za našu ozbiljnu, akademsku kritiku nemamo ni vremena ni discipline. Nešto od toga postoji u Njemačkoj i Šva-

Sa panel diskusije „Položaj i funkcija pozorišne kritike“

globalni trend ukidanja kritičkog mišljenja. Kritičko mišljenje nas dovodi do problematizovanja svijeta u kom živimo, a to je dio smisla teatra“, rekao je Milosavljević. Kritika se, kako je pojasnio, u našem dijelu svijeta obraća i raznim institucijama vlasti.

„Ona ima ambiciju da utiče i na kulturnu politiku. U evaluaciji rada pozorišta, festivala, odlučivanju ko će dobiti koliko sredstava iz budžeta, ko će biti izabran za urednika pozorišta. To je njen uticaj“, cijeni Milosavljević. Kritičari, prema njegovim riječima i te kako komuniciraju sa autorima teksta, te je zbog toga njihova odgovornost veća, jer nijedno autorsko djelo ne nastavlja da živi kao što je slučaj sa predstavama.

„Pozorišna premijera je najgore igranje i izvođenje predstave. Najveća trauma za sve ljude koji učestvuju u radu nastanka komada. Mi smo napravili, a mislim da se ovo odnosi i na Crnu Goru i Hrvatsku, od pozorišne premijere

jcarskoj. Mi ovdje pokušavamo da napravimo 'crossover' između te dvije metode. Imamo ograđenu dozu odgovornosti. Mora se paziti kako se obraćati mladim ljudima, ne napasti ih previše, ali ih i ne nahvaliti“, naglasio je Čadež.

Profesor dr Dragan Koprivica se osvrnuo na kritiku u Crnoj Gori.

„Mi smo zemlja viosokosofisticirane svijesti. Osnovni kriterijum u pisanju kritike mora da bude poštenje. Imamo dva ekstremna pristupa - onaj koji u startu negira sve postojeće vrijednosti, i postoji druga, namjenska kritika koja iz konformističkih razloga veliča sve, u nadi da će doprinijeti afirmaciji pozorišta. Treća je najmanje popularna, koja se ne libi da kaže sve dobro i sve loše u predstavi. Takve kritike su nažalost nepopularne“, ocijenio je Koprivica.

S. Marojević

Kraljevsko pozorište Zetski dom: „Ljubavno doba“ Godine odrastanja nose puno očekivanja

„Ljubavno doba“ je produkcija Kraljevskog pozorišta sa Cetinja, tačnije njegovog Studija glume. Ona je imala svoju premijeru 11. marta i nastavila put ljubavi kojim se u ovoj sezoni kreće Zetski dom. Ovoga puta iz ugla mladih. Glumci su polaznici Studija Kraljevskog pozorišta: Milica Andrić, Dorotea Roganović, Milica Radović, Valentina Ivanović, Marija Jovićević, Aleksandra Šovran, Maja Marković, Andrej Lipovina, Itana Samardžić, Marija Andrić, Maša Tomić, Doroteja Bušković, David Vuković, Nemanja Mijović/Đordije Proroković. Predstavu je režirala Marija Backović, a tekst je nastajao u procesu sa srednjoškolicima koji pohađaju Studio koji ga je pripremao godinu - od postavljanja teme, intervju, performansa i improvizacija na temu ljubavi, do konkretnog materijala koji je vremenom poprimao oblike predstave. Saradnik na dramaturgiji je Mirko Radonjić, a organizator Dubravka Matičić.

„Proces je bio temeljan i buran. Mi smo prešli značajan put sazrijevanja, sagledavanja sebe i okruženja, prepoznavanja stereotipa i traženja ljubavi među nama, ali i u svakome od nas. Ovo je bio jedan bujan, šarmantan, turbulentan, zavodljiv i plemenit proces, kakvi su i sami glumci. Stvorili smo važnu i uzbuđuju predstavu. Tinejdžeri su ciljna grupa, ali i svi odrasli koji su gledali probe pronalaze temu i sadržaj podjednako zanimljivim. Svakako da smo gradili priču iz ugla života na Cetinju, ali priče su univerzalne. Dominantan je utisak male sredine, ali rekla bih da je to karakteristika svih gradova u našoj zemlji. Ljubav u tinejdžerskom periodu nosi brojne nesigurnosti, a uporište tražimo u posrednom iskustvu koje imamo, tako da je uticaj okruženja pozicioniran kao najvažnija karika teme u predstavi.

Ova predstava može na kratko pružiti utočište tako što će se gledalac osjetiti manje usamljeno, prepoznavši epizode iz svog života i uvidjevši da se i drugi osjećaju isto ili slično. Mi pričamo priču o ljubavi u djelićima koje smo brižljivo skupljali iz iskustava svih nas, a Mirko Radonjić je uspio da ih posloži na način da uspijemo vidjeti svoj odraz u toj apstraktnoj cjelini. Na kraju smo naučili da jedino što možemo, jeste da odbacimo sve što nam drugi govore, stanemo jedno spram drugog i pokušamo da se volimo. Valjda će nas ljubav oplemeniti“, rekla je o radu

na predstavi rediteljka Marija Backović.

Ansambel čine mladi glumci koji su dio najstarije grupe Studija Kraljevskog pozorišta i imaju između 15 i 18 godina. Iskustvo i rad u sklopu edukativnog segmenta dali su radost stvaranja i prijateljstvo. To je razlog da su oni bili ponosni jer su proširili vidike, počeli upoznavati sebe.

„Uplovila sam u sasvim novi, magični svijet pozorišta. Za mene ovo predstavlja veliko iskustvo, veliku pustolovinu i prvi stepenik za dalji život. Svakodnevno sam se sretala sa mnogo novih uvjerenja, koje sam prihvatila, ali isto tako zadržala svoja. Pored manjka slobodnog vremena, prihvatila sam svu odgovornost koju nosi ovaj projekat i naravno uživala u njegovom procesu. Sva ta ljubav, dileme, previranja i preokreti u srcu je tema i pravi pogodak za nas i naše godine“, rekla je Marija Jovićević.

„Srećna sam što sam imala privilegiju da moj susret i upoznavanje sa dramskom umjetnošću bude na jedinstvenom i autentičnom mjestu kakvo je Zetski dom. Rad na predstavi za mene je nevjerojatno i sigurna sam, nezaboravno iskustvo. Bilo je smijeha, plača, nervoze, drugarstva, jednom riječju, sve je vrtilo od životne energije. Kolektivni rad uči nas da smo u pozorištu, a samim tim i u životu, svi povezani i ako izostane osjećaj odgovornosti i solidarnosti - izostaće i uspjeh. Godine odrastanja i sazrijevanja, kada prvi put doživljavamo partnersku ljubav, nose puno velikih očekivanja, ali i razočaranja kada pokušavamo da saznamo šta je to ljubav. Ipak, definicija ne postoji. Ne možemo dati recept za ponašanje. Često se neke stvari predimenzioniraju. Mislimo da smo usamljeni i da nas niko ne razumije. Nadam se da će predstava 'Ljubavno doba' pomoći našim vršnjacima da shvate da u svojim nesigurnostima, strepnjama, nedoumicama i osjećanjima nijesu sami“, rekla je Itana Samardžić.

„Srž procesa jeste da kroz uspone i padove pokušamo da pomjerimo naše limite, a kroz naporan rad osjetimo satisfakciju učinjenog. Osjećam zadovoljstvo što su fragmenti mojih zamisli i stavova o ljubavi uključeni, a Marija i Mirko su obezbijedili da sav sadržaj koji smo kao kolektiv izrazili, postane jedna zaista lijepa cjelina. Predstava ruši tabue i bavi se tačkama odrastanja koji su, kako teški i neizostavni, tako i prekretnice uz koje postavljamo

uspješna odrasla osoba“, riječi su Maše Tomić.

„Učešće u Studiju Kraljevskog pozorišta za mene je predstavljalo putovanje kroz čarobni svijet stvarnog i nestvarnog. Svoje mišljenje o ljubavi podijelila sam sa ostalima, shvatila da neke stvari koje sam gledala kao bajku, nijesu baš takve u stvarnosti. Kako smo u ovim godinama na prekretnici života i imamo puno pitanja na koja je teško dobiti pravi odgovor, mislim da je ovo prava tema za nas“, riječi su Valentine Ivanović.

Tekst drame nastao u procesu rada

„Dolaskom u pozorište ušao sam u novi svijet potpuno različit od života u školi i porodici. Iako imam malo godina i iskustva, ja sam radom na ovoj predstavi počeo drugačije da posmatram život. Moje vršnjake pozivam da odgledaju predstavu, sa nadom da će prepoznati sebe, naći odgovor za svoje ljubavne jade“, rekao je Andrej Lipovina.

„Moji stavovi su se promijenili, nijesu isti kao prije. Svaki dan sam sa željom i voljom dolazila na dugotrajne probe. Željela sam da uživam u svakoj vježbi i sceni. Ne mogu opisati sreću kad poslije Mirkove ili Marijine korekcije u progonu odradiš kako je rečeno. Shvatiš da je bezbroj ponavljanja ipak uspješno! Tekst je nastao iz improvizacije. Dobili smo materijal koji je kasnije trebalo brusiti, oblikovati i sklapati. Trebalo je naći pravu repliku iza koje stoji puno misli koje nam se vrzmaju po glavi“, izjavila je Milica Radović.

„Od 2017. učestvujem u dramskim sekcijama Kraljevskog pozorišta i plovim kroz novi svijet u kome, dajete sebe, ali i uživajte. Za mene ovo iskustvo predstavlja podstrek da napredu-

jem. Ovdje sam naučila šta znači timski rad i koliko je lijepo kada radiš nešto u čemu uživaš i vidiš sebe. Imala sam drugačije poglede na ljubav, a ovaj komad mi je omogućio da je posmatram iz drugog ugla. Moja priča u predstavi je o odnosu majke i kćerke, i povjerenju koje se danas jako teško stiže, a veoma brzo gubi“, rekla je Maja Marković.

„Kroz rad smo bili usmjereni jedno na drugo, stvorili povjerenje. Naša iskustva i neiskustva smo podijelili, shvatili šta nam je pri-

oritet i svi zajedno, sa velikom željom stvarali. Često sam govorila o tome kako se mi mladi zaljubimo, pa žmurimo na sve neprijatne situacije koje doživimo, samo kako bismo zadržali tu osobu pored sebe. Mladi se, čini mi se, boje reakcije okoline na sam raskid. Ljubav ne shvataju na pravi način, možda zato što roditelji ne govore o toj temi, pa je djeca shvataju kao nešto neprijatno. Nadam se će se u ovoj predstavi pronaći mnogi tinejdžeri koji misle da samo oni imaju te probleme, i da će im pasti kamen sa srca jer će shvatiti da nijesu jedini. Pozivamo vas da svi zajedno putujemo kroz ljubavno doba“, kazala je Doroteja Bušković.

„Ljubavno doba“, kažu mladi stvaraoci, biće važna predstava za njihove vršnjake. Ona neće dati servirane odgovore, ali svakako hoće pokazati put, isprovocirati neku emociju koja će polako dovesti do novih spoznaja. A baš te, do kojih se ne dolazi lako i, o kojima se dugo promišlja. Predstava je namijenjena starijima od 13 godina.

Kraljevsko pozorište Zetski dom

Pozorište u doba korone

Pozorišta u Crnoj Gori, te ustanove kulture koje se bave pozorišnom produkcijom, kao i brojni festivali koji funkcionišu kao institucije, usljed pandemije koronavirusa, u martu su obustavili svoje redovne repertoare. U vremenu borbe protiv pandemije novog koronavirusa koja nažalost još uvijek traje, jedna od prvih mjera bila je zatvaranje mjesta koja omogućavaju okupljanje većeg broja ljudi, među njima i pozorišta. Otkazano je izvođenje predstava. Mnogi teatri i druge ustanove kulture u vanrednoj situaciji pronašli su svoj kanal do gledaoca, odgovorajući na krizu online platformama. Zahvaljujući projektu resornog Ministarstva „Živimo kulturu“, kao i kreativnosti i posvećenosti samih teatar, pozorišna umjetnost ipak je našla put do publike. To se prema ocjeni nekih poznavalaca dramske umjetnosti pokazalo opravdanim, uz tvrdnju da je pozorište vitalno i prilagodljivo. Drugi pak, nijesu tog mišljenja, cijeneći da teatar može da funkcionise samo po svojim uzusima. No, jedno je sigurno – kriza nam je pokazala da je pozorište i više nego potrebno i da je njegova budućnost neupitna.

Nacionalni teatri (Crnogorsko narodno pozorište i Kraljevsko pozorište Zetski dom) zbog novonastale situacije u martu su se publici obratili putem saopštenja. Tako je Crnogorsko narodno pozorište apostrofiralo da je i „u teškoj situaciji ostalo uz svoju publiku“.

„Pozorišni čin ne postoji bez direktnog odnosa između publike i scene, ali ćemo u danima koji su pred nama pokušati drugim medijima da nadoknadimo građanima naše države nedostatak aktivne pozorišne produkcije“, navelo je CNP-e u saopštenju.

U saradnji sa Ministarstvom kulture i drugim institucijama kulture CNP-e je objavilo snimke predstava na zajedničkoj online platformi. Višedecenijska bliska saradnja sa Javnim servisom RTCG rezultirala je prikazivanjem ekskluzivnih i najznačajnijih projekata CNP-a na programima RTCG.

Kraljevsko pozorište Zetski dom, nakon proglašenja pandemije, nastavilo je rad kroz ideju „Zetski dom sa Vama“. Svaki dan u nedjelji bio je posvećen različitim sadržajima, a sedmica određenoj temi. Fokus prve nedjelje je bio na izolaciji, a o njoj su govorili umjetnici iz Crne Gore i regiona.

„Ideja je da ostanemo u kontaktu sa publikom, kolegama, prijateljima, regionom pokazalo se jedino sigurnim u online prostoru.

Iako pozorište ima svoju formulu zbog koje je jedinstveno - živu i intenzivnu komunikaciju između umjetnika i publike, dok se vratimo našim hramovima kulture, budimo jedni uz druge, dijeleći misli, stavove, ideje“, izjavila je Lidija Dedović, umjetnička direktorica Kraljevskog pozorišta.

Tih dana, putem Fejsbuk stranice Zetskog doma obratili su se reditelji Andraš Urban i Tomi Janežič, kao i dramska spisateljica i pozorišna režiserka Mirjana Medojević.

Među crnogorskim glumcima koji su govorili poeziju i tekstove po svom izboru bili su: Marija Đurić i Jelena Šestović. Kompozitorica Irena Popović Dragović doprinijela je svojom muzikom.

Publika je imala priliku da čita tekstove Luke I. Milunovića i Aleksandra Čilikova, pogleda fotografije iz prošlosti Zetskog doma, podsjeti se omiljenih predstava kroz albume novijih pozorišnih ostvarenja, pročita neka teatarska pisma. Takođe, stalnu rubriku imali su glumci Omar Bajramspahić i Pavle Prelević koji su čitali drame, na temu nedjelje.

„Kao kreativni tim Zetskog doma veoma smo srećni zbog načina na koji su reagovali svi pozvani umjetnici. Učešće svih važan je korak za solidarnost i kulturu“, zaključila je Dedović.

„Šta radiš, kako provodiš vrijeme, kako živiš? Sada ovo pitanje postavljamo više nego ikad, čini se najviše upravo sebi. Pitamo se i kako zaštititi druge od sebe, kako će svijet izgledati sutra, kada opet stupimo u njega? Dogodila se borba koju možemo dobiti solidarnošću na svim poljima. Izolacija je jedino što možemo učiniti jedni za druge, pri tome ostajući povezani i postajući svjesni ljepote kontakta, topline i razgovora. U ovom trenutku, povezujemo se idejama, učešćem, davanjem, to je ono što je važno sada. Možda će neki mališani zaspati večeras uz glas Marije Đurić koja nam je čitala 'Djevojčicu sa šibicama'. Pronađite Kraljevsko pozorište on line jer Zetski dom je sa vama“, objavljeno je tih dana na Fejsbuk stranici nacionalnog Teatra sa Cetinja.

Nikšićko pozorište i Gradsko pozorište Podgorica su takođe, u skladu sa novim mjerama otkazali repertore. Glumci su iz svojih kuća poslali poruke podrške svim građanima, kako bi podigli svijest o ozbiljnosti situacije, važnosti odgovornosti i solidarnosti.

Gradsko pozorište Podgorica od 14. marta svojim predstavama na YouTube kanalu uveselilo

je djecu širom Crne Gore, ali i regiona. Uspješno je ispunjavalo dužnost pozorišta, a to je da „zabavi i pouči“, što se ogledalo u broju pregleda

da na prave malo kućno pozorište.

Na taj način pozorišta u Crnoj Gori su funkcionisala u doba prvog talasa COVID19.

na YouTube kanalu.

Gradsko pozorište Podgorica je putem društvenih mreža, sajta i YouTube kanala, prikazivalo i radionice koje je kreiralo sa glumcima. Djeca su tako imala priliku da nauče kako se prave maske i lutke od stvari koje imaju u kuci, da rade improvizacije na zadate teme, prepričaju predstave koje su gledali, da odigraju omiljeni dio iz predstave, da čuju lijepe dječije pjeseme i priče,

Kasnije – u drugom talasu bilo je rada na crnogorskim scenama, uz strogo poštovanje epidemioloških propisa, ali većina premijera je zbog novonastale situacije otkazano, kao i pozorišni festivali. Istina, na crnogorskom primorju, na otvorenim scenama izvedene su neke predstave.

S.M.

Sjećanje na „Princezu Kseniju od Crne Gore“ Kroz sjene prošlosti do katarze

Koliko je samo simbolike bilo u ponovnom „uzdizanju“ Kraljevskog pozorišta „Zetski dom“ 11. februara 1994. godine, pozorišta koje je bilo zaboravljeno, prepušteno zubu vremena, samom sebi. Nakon skoro četiri decenije tišine, scena je oživjela „povratkom crnogorske kraljevske porodice Petrović iz egzila“, makar kroz priču, premijerom predstave „**Princeza Ksenije od Crne Gore - Izgnanička tugovanka doma Petrovića**“, rađene po tekstu i režiji Radmile Vojvodić u koprodukciji Kraljevskog pozorišta „Zetski dom“ i Republičkog centra za kulturu.

Direktor projekta je bio **Branislav Žaga Mićunović**.

mnogo više od od predstave, i da bi je razumjeli potrebno je sagledati društveni kontekst vremena u kojem je nastala. Cetinje je tih godina bilo svijetla tačka, svetionik u mraku velikosrpske nacionalističke hysterije, mjesto sa kojeg je krenuo suverenistički i antiratni pokret, a predstava je na svoj način, nesumnjivo dala dodatni zamah i nadu ideji o „novojoj“ Crnoj Gori. Od samog početka, oko sebe je stvorila oreol magije, nestvarnog, suverzivnog, jer je kroz priču princeze Ksenije na jedan ubjedljiv način, ponuđen pogled na tešku istorijsku, nacionalnu i državnu traumu. Istovremeno je i ispunjavala misiju angažovanog pozorišta, koje osvještava, edukuje, oplemenjuje, pokazujući da riječ i istina trebaju da se čuju ma koliko teško bilo.

„Princeza Ksenija od Crne Gore“ bila je mnogo više od predstave

Uloge su tumačili: **Mira Stupica** – Princeza Ksenija u osamdesetoj godini, **Varja Đukić** – Princeza Ksenija u dobi od tridesetšest do četrdeset godina, **Aleksandra Guberinić**, **Gorana Marković** – Knjeginjica Ksenija, **Miša Janketić** – Kralj Nikola, **Đurđija Cvetić** – Kraljica Milena, **Mladen Nelević** – Prestolonasljednik Danilo, **Žaklina Oštir** – Princeza Vjera, **Igor Filipović**, **Pavle Ilić** – Knjažević Mirko, **Gojko Baletić**, **Slobodan Marunović** – Savo Vukmanović, **Milo Miranović** – Ilija Bjeloš, **Branimir Popović** – Pero Šoć, **Slobodan Marunović**, **Marko Ajvaz**, **Srdan Grahovac** - Major Kloz.

„Princeza Ksenija od Crne Gore“, bila je

Radmila Vojvodić, najavljujući premijeru u „Monitoru“ od 21. januara 1994. godine, između ostalog, govori i atmosferi na Cetinju: „...To je više nego dirljivo. Puno njih nastoji da pomogne, čak i mladi ljudi sa kojima se družimo ovdje, slučajni sagovornici sa ulice ili iz kafane. Mislim da je dirljivo da će Zetski dom prvi put poslije 40 godina (možda to nije precizan podatak) imati predstavu na stalnom repertoaru i što će to biti baš ova predstava o princezi Kseniji“.

O samom radu na tekstu, koji je kroz iščitavanja arhivskih dokumenata, memoarske građe, trajao godinu dana, prepoznala je dva aspekta od kojih je došlo interesovanje za princezu Kseniju: „Postoje dva aspekta iz kojih može da se gleda. Jedan je onaj koji slijedi misao i neki kreativni izazov iz određene teme, teme egzila dinastije Petrović iz 1918. kao godine prestanka postojanja jedne države, u ovom slučaju Crne Gore. Istoriografski i u kontekstu aktuelnog vremena iz kojeg pravim to istraživanje. Drugi je aspekt koji je više dramaturški, teatrološki prije svega, spisateljski koji pokušava da tu istoriografski korumpiranu istorijsku priču koju ja istraživanjem fakata istorijskih uspijevam da sklopim i razobličavam ujedno, u

kojem odlučujem da posmatram stvar iz vizure žene koja se objektivno iz istorijskih fakata nameće sa određenim jasnim političkim stavom, akcijom, aktivnošću političkom, angažmanom u tim svim okolnostima i ujedno čija mi pozicija u jednom vremenu koje je dezorjentisano u svakom smislu, u smislu humanosti, s obzirom na rat koji se dešava na ovim prostorima, s obzirom na taj velikosrpski atak koji se takođe politički dešava u Crnoj Gori, s obzirom na te istorijske koincidencije biva blizak, biva identifikujući na neki način..."

Po Aristotelu, umjetnost se na specifičan način bavi pojedinačnim, koje se probija do opšteg, kroz određeni postupak transformacije. Individua i individualno, postaje ujedno i simbol opšteg. Bitna stvar u svakoj predstavi je sklop događaja kao i karakteri (lica). "Princeza Ksenija od Crne Gore" je suočavanje publike sa strahom, nepravdom, nasiljem i bolom karaktera na sceni, put kroz sjene prošlosti do katarze u najčistijem obliku. Rijetke su predstave koje uspijevaju da "prebace rampu", nevidljivu liniju koja razdvaja glumačku igru od publike.

Katarzično djeinstvo bilo je jako prisutno prilikom svakog izvođenja predstave, publika je precizno osjećala i proživljavala sa glumcima ovaj svojevrsni ritual pročišćenja. Tekst, rediteljski postupak (estetika i poetika), gluma, scenografija, muzika - sve je bilo postavljeno u kompaktnu cjelinu i disalo je jednim dahom. Pozorište, Kraljevsko pozorište "Zetski dom" na Cetinju i "Princeza Ksenija od Crne Gore", kako je gordo zvučalo tih dana.

Prilikom ulaska na scenu Miše Janketića (kralj Nikola), publika u sali je ustajala, ovo svakako nije bio akt pozorišne naivnosti, već svojevrsna demonstracija podrške i bunta, aktivne emocionalne razmjene, potvrda rušenja nevidljive barijere između glumca i publike. Poruka koja govori: odlično se razumijemo, isto osjećamo, iste nas stvari bole, istim stvarima težimo...

U jednom od intervjua, direktor projekta prof. Branislav Žaga Mićunović je izjavio: „Uvjerljivost koju je ostvario glumački ansambl sa tako značajnim imenima i značajnim kreacijama bitno doprinosi da se predstava doživljava neposredno i da vas čvrsto veže. Suze koje izaziva reakcija su, vjerujem, suze koje nikada nisu pokazane, koje su dugo, dugo skrivane“.

Publika je pratila predstavu u nestvarnoj tišini - sleđena. Toliko "gusta", skoro da se mogla opipati, prekidana je uzdasima i jecajima, koji su je dodatno pojačavali. Pozorište je postajalo utočište, pokret otpora, mjesto ohrabrenja, mjesto promišljanja (ovo bez imalo patetike), „glad za

pobunom protiv stvarnosti“, a Cetinje i Kraljevsko pozorište „Zetski dom“, mjesto svojevrsnog hodočašća.

Zašao sam u ličan ton, neke priče moguće je jedino tako ispričati. Teško je naći taj "čuveni" omjer subjektivnog i objektivnog. Jer... bio sam dio grupe mladih ljudi, kako je kazala prof. Radmila Vojvodić - koja je od početka bila uz ekipu predstave, onako, da im se „nađemo pri ruci“ u tim smutnim vremenima. Bili smo u foajeima i holovima „Zetskog doma“ tokom proba, ispred samog pozorišta, ulici, kafani... Nakon proba čitali tekst, kako bi glumci „uhvatili“ cetinjski akcent i dijalekat. Isti oni koji su nakon premijere ispred pozorišta, dugo, dugo otčitali tek odgledanu premijeru. A u srcu i duši - oluja: velika tuga, bijes, sreća, nada, sve smiješano, a tako jasno i čisto!

„Princeza Ksenija od Crne Gore“ je gostovala na Sterijinom pozorju u Novom sadu pred prepunom salom, i osvojila dvije nagrade. Kvalitet se nije mogao osporiti. Izvedena je i u Beogradu u Jugoslovenskom dramskom pozorištu, i pored prijetnji da će biti prekinuta. A trebalo je otići tamo... tada.

U beogradskom časopisu „Vreme“ napisano je sljedeće: „U Crnoj Gori, u kojoj se već godinama ne može govoriti o bilo kakvom pozorišnom životu, dogodila se predstava "Princeza Ksenija od Crne Gore", kažemo dogodila se, jer je i sam njen nastanak bio neobičan, a tromesečni život na sceni i reakcija koju izaziva u uvek punoj sali izdigla je predstavu iznad pozorišta i običnog teatarskog čina.“

Na mnogo direktnih i indirektnih načina predstava je uticala na crnogorsku kulturu, ako hoćete, društvo uopšte, i svakako zaslužuje dublju i ozbiljniju analizu po svim slojevima. Na svoj način bila je anticipacija i za ono što će se desiti 21. maja 2006. godine, dosanjani san!

Nesporna činjenica je: godinu dana nakon premijere Kraljevsko pozorište „Zetski dom“, i formalno pravno obnovljeno.

Princeza Ksenija je za života bila veliki poklonik umjetnosti, podržavala je „Zetski dom“ uvijek i bez razmišljanja.

Kraljevsko pozorište „Zetski dom“ je na kraju 20. vijeka uz pomoć „Princeze Ksenije od Crne Gore“ ponovo zablitalo u punom sjaju. Kroz sjene prošlosti do ponovnog obnavljanja.

Rajko Radulović,
dramaturg Kraljevskog pozorišta „Zetski dom“

(Tekst je objavljen na Fejsbuk stranici Zetskog doma)

Uz poruku Iveta Hardi za Svjetski dan pozorišta za djecu i mlade - 20. mart Pozorište kultiviše saosjećanje i empatiju

• Iveta Hardi: „U ovo vrijeme moramo se pozvati na osobine koje pozorište (i druge umjetničke forme) mogu da gaje u nama – osobine saosjećanja i empatije. Više nego ikada trebalo bi da razmišljamo o našim komšijama, zajednici i onima koji imaju najmanje mogućnosti. Moramo uskladiti svoju energiju i napore sa odgovornošću, brigom, onim što je prikladno za naše uslove i situacije, gdje god da se nalazimo“

Međunarodna asocijacija pozorišnih institucija - ASSITEJ već 19 godina slavi 20. mart kao Svjetski dan pozorišta za djecu i mlade, sa ciljem da privuče pažnju šire javnosti ka pozorišnoj kulturi i umjetnosti za djecu i mlade. Uobičajena poruka „Povedite dijete u pozorište“ upućena je odraslima: roditeljima, bakama, dekama,

umjetnike postavljeni su novi izazovi. Brižljivo pripremani programi za obilježavanje Svjetskog dana pozorišta za djecu i mlade, kao i mnogi događaji i manifestacije koji su planirani kasnije, odloženi su do trenutka kada njihovo izvođenje neće predstavljati rizik za publiku, umjetnike i zaposlene u insititucijama kulture.

Iveta Hardi

učiteljima, vaspitačima, starateljima i drugima koji se bave djecom i mladima. Pored zadatka koji je ova zajednica stavila pred sebe, da prenese poruke široj javnosti o značaju i dejstvu pozorišta u razvoju i vaspitanju djece i mladih, o zajedničkom djelovanju koje može da utiče na status, bolje razumijevanje i vidljivost pozorišta za djecu i mlade, ovogodišnji Svjetski dan pozorišta za djecu i mlade poruku o zajedništvu stavilo je u prvi plan. Istina, pozorišta za djecu i mlade u velikom dijelu svijeta prvi put dočekala su svoj dan - 20. mart, bez publike jer su zatvorena zbog pandemije koronavirusa.

Pozorišta za djecu i mlade (među kojima je i Gradsko pozorište Podgorica koje se, pored Večernje scene u kontinuitetu bavi i produkcijom za djecu i mlade) pripremila su alternativne virtuelne programe. Budući da je aktuelna pandemija koronavirusa tražila hitne mjere radi sprečavanja širenja virusa, pred umjetnicima i stvaraočima u oblasti pozorišne i drugih izvođačkih umjetnosti, posebno onima koji se obraćaju najmlađima i mladima, pred pozorišne

Istovremeno u pozorištima širom svijeta 20. marta su tradicionalno upućene i poruke Asitež (ASSITEJ) zajednice, kojima se ističe značaj pozorišne umjetnosti u životu najmlađe publike, ali i kreativnosti u novonastalim uslovima izolacije. Zajednica ASSITEJ pokrenula je i posebnu stranu na Fejsbuku na kojoj je na Svjetski dan pozorišta za djecu i mlade sabirala viralne priloge i svedočenja o živosti lokalnih i globalne pozorišne scene u uslovima nezapamćene epidemiološke situacije.

Tom globalnom teatarskom pozivu odazvalo se i Gradsko pozorište, poštujući mjere Nacionalnog koordinacionog tijela i Instituta za zdravlje, odlučilo da ne liši najmlađu publiku programa na koje su navikli i koje vole. U terminima predviđenim za igranje predstava pozorišta za djecu u KIC-u „Budo Tomović“, Gradsko pozorište je na svom YouTube kanalu emitovalo neke od najznačajnijih naslova za djecu i mlade sa postojećeg repertoara. To je bio način da najmlađa publika cijele Crne Gore, u danima kada zdrastvene okolnosti nalažu imperativni oprez, ne

bude uskraćena za argumente civilizacijskog i kulturnog odrastanja, što je i osnovni zadatak pozorišta za djecu.

„U vrijeme krize, djeci i mladima, kao i njihovim roditeljima potrebna je najveća podrška. Mi smo uz njih“, poručili su iz podgoričkog Teatra.

Predsjednica ASSITEJ International **Ivet Hardi** (Yvette Hardie) i ovogodišnji gost po pozivu **Joši Oida** (Yoshi), glumac, reditelj i pisac, uputili su tradicionalne poruke u ime svjetske zajednice po-

„mogu da gaje u nama – osobine saosjećanja i empatije. Više nego ikada trebalo bi da razmišljamo o našim komšijama, zajednici i onima koji imaju najmanje mogućnosti. Moramo uskladiti svoju energiju i napore sa odgovornošću, brigom, onim što je prikladno za naše uslove i situacije, gdje god da se nalazimo“ kaže Hardijeva. Ona dodaje da ako ne možemo dijete povesti u pozorište, možemo da mu čitamo, prikazujemo animirane filmove ili snimke predstava, organizujemo radionice.

zorišta za decu i mlade. **Ivet Hardi** uputila je i posebnu poruku povodom krize izazvane pandemijom koronavirusa. Hardi se u poruci naslovljenoj „Saosjećanje i empatija“ osvrće na novonastalu situaciju ograničenog kretanja izazvanu epidemijom koronavirusa, gdje ni odrasli, a ni djeca ne mogu u pozorištu gledati predstave, ali to mogu učiniti putem interneta. Posebnu pažnju u poruci, ona je skrenula na djecu koja nemaju mogućnost da se edukuju i zabave putem interneta ili televizije. Na onu djecu koja su suočena s teškim egzistencijalnim problemima i inače, a naročito u vrijeme pandemije. U ovakvim okolnostima, kako je istakla, potrebno je da se okrenemo kvalitetu koji pozorište (i druge oblasti umjetnosti) može da kultiviše u nama, a to su saosjećanje i empatija.

„U ovo vrijeme moramo se pozvati na osobine koje pozorište (i druge umjetničke forme)

„I neka Kovid 19 bude zarez u rečenici u priči o temeljnoj potrebi čovječanstva za trajnim povezivanjem sa umjetnošću, a koja će se i dalje neprekidno odvijati“, poručila je Hardijeva.

Redakcija „Pozorišta“

Poruka dramaturga Šahida Nadima za Svjetski dan pozorišta – 27. mart

„Pozorište kao svetište“

• Šahid Nadim: *Naša planeta sve dublje tone u društvenu katastrofu, i mi ponovo čujemo kopita konja Četiri jahača Apokalipse. Treba da se nadahnemo duhovnom snagom; da se borimo protiv apatije, letargije, pesimizma, pohlepe i ignorisanja svijeta u kojem živimo, planete na kojoj živimo. Pozorište ima tu ulogu, plemenitu ulogu, da ispuni čovečanstvo energijom i pokrene ga da se izdigne iznad ambisa. Ono može da uzvisi pozornicu, prostor izvođenja, u nešto sveto.*

Teatri širom svijeta ove godine dočekali su Svjetski dan pozorišta - 27. mart bez publike. Zavjese je spustio COVID-19, a pozorišne kuće selile su predstave u virtuelno okruženje, pokušavajući da održe duh i olakšaju svima period neophodne izolacije u borbi protiv koronavirusa.

Tradicionalnu poruku povodom Svjetskog dana pozorišta koju svake godine objavljuje Međunarodni pozorišni institut (ITI) ove godine napisao je pakistanski dramaturg **Šahid Nadim**. Objavljujemo tekst poruke u cjelosti:

Dramaturg Šahim Nadim

Velika mi je čast što pišem pismo povodom Svjetskog dana pozorišta 2020. Osjećam zahvalnost, ali sam i uzbuđen mislju da je Međunarodni pozorišni institut, najuticajnija i najreprezentativnija pozorišna organizacija našeg doba, izabrala pakistansko pozorište i sam Pakistan. Ova čast ukazuje poštovanje i Madihi Gauhar, ikoni pozorišta i osnivačici Pozorišta Ajoka, kao i mojoj životnoj saputnici, koja je preminula pre dve godine. Tim Ajoke prešao je dug i naporan put od trnja do zvijezda. Ali to je, vjerujem, sudbina mnogih pozorišnih grupa. Taj put nikad nije ni lak, ni jednostavan. I uvijek je borba.

Ja dolazim iz dominantno muslimanske zemlje koja je preživjela nekoliko vojnih diktatura, stravične napade vjerskih ekstremista i tri rata sa susjednom Indijom, s kojom hiljadama godina dijelimo istoriju i baštinu. I danas živimo u stalnom strahu od otvorenog rata s našim susjedom i bratskom zemljom – obje zemlje sada poseduju nuklearno oružje pa strahujemo i od nuklearnog rata.

Nekad u šali kažemo: „Teška vremena su dobra za pozorište“. Mi ne oskudijevamo u izazovima koji su pred nama, kontradikcijama koje treba otkriti i statusa quo koji treba srušiti. Pozorišna grupa Ajoka hoda po ovoj ivici već 36 godina. Ta ivica je zaista oštra, jer održavamo balans između zabave i podučavanja; između potrage za prošlošću i učenja od nje, te pripreme za budućnost; između slobodnog kreativnog izraza i izazovnog sukoba s autoritetima; između društveno kritičkog i finansijski održivog pozorišta; između priklanjanja masama i avantgarde. Neko bi rekao da pozorišni stvaralac mora da bude vrač, mađioničar.

U Pakistanu postoji jasna razlika između Svetih i Profanih. Profani vjeruju da ne postoji prostor za vjerska preispitivanja, dok Sveti odbijaju mogućnost otvorene debate ili novih ideja. Zapravo, konzervativni establišment smatra da su umjetnosti i kultura van granica „svetih igara“. Stoga je prostor za scenske izvođače nalik na trku s preponama. Oni prvo moraju da se potvrde kao dobri muslimani i pokorni građani, ali i da pokušaju da dokažu da su ples, muzika i pozorište „dozvoljeni“ u islamu. Mnogobrojni poslušni muslimani stoga zaziru da prihvate scensku umjetnost iako su elementi plesa, muzike i pozorišta utkani u njihovu svakodnevicu. A onda smo nabasali na subkulturu koja je imala potencijal da spoji Sveto i Profano na istoj sceni.

Tokom vojne vlasti u Pakistanu 80-ih godina prošlog vijeka, grupa mladih umjetnika, koji su se suprotstavljali diktaturi svojim društveno i politički odvažnim teatrom disidentstva, osnovala je Pozorište Ajoka. Spoznali su da je jedan sufistički bard, koji je živio prije oko trista godina, precizno izrazio njihova osjećanja, njihov bijes i njihovu tjeskobu. To je bio čuveni sufistički pjesnik Bale Šah. Pozorište Ajoka je shvatilo da može da iznosi politički zapaljive poruke koristeći njegovu poeziju i da se suprotstavi korumpiranim političkim autoritetima i predrasudama vjerskog establišmenta. Vlasti su mogle da zabrane ili da ugase pozorište, ali ne i cijenjenog i popularnog sufističkog pjes-

nika kao što je Bale Šah. Otkrili smo da je njegov život bio dramatičan i radikalno koliko i njegova poezija, što mu je donijelo više fatvi i zabrana tokom njegovog života. Tada sam napisao Balu, komad o životu i mukama Bale Šaha. Njega su mase širom južne Azije od milja zvale „Bala“, a on je poticao iz tradicije sufističkih pjesnika koji su stvarali na pandžabi jeziku i svojom poezijom i učenjima bez straha prkosili vladarima i sveštenicima demagozima. Ti pjesnici koristili su narodni jezik i pisali o težnjama masa. U muzici i plesu pronalazili su način da ostvare direktnu vezu Čovjeka i Boga, zaobilazeći, s prezirom, vjerske činovnike eksploatore. Oni su se suprotstavljali rodnim i klasnim razlikama i pos-

matrali svijet sa čuđenjem, kao prikaz Svevišnjeg. Umjetnički odbor grada Lahora odbio je tekst, tvrdeći da to nije drama već biografsko djelo. Međutim, kada je komad izveden u alternativnom prostoru, tačnije na Geti institutu, publika je vidjela, shvatila i usvojila simboliku života i poezije tog narodnog pjesnika. Mogla je potpuno da se identifikuje s njegovim životom i vremenom u kojem je živio i da uvidi paralele.

Tog dana 2001. rodila se nova vrsta pozorišta sa religioznom Kavali muzikom, sufističkim plesom damal, kao i recitovanjem inspirativne poezije, čak i meditativnim pojanjem zakir. Grupa Sika, koja se zatekla u gradu na kongresu posvećenom pandžabiju, svratila je da vidi predstavu – na kraju je u suzama pohrlila na scenu, grleći i ljubeći glumce. Tada su se prvi put na sceni našli sa muslimanima Pandžaba nakon što je 1947. Indija podijeljena na Indiju i Pakistan, čime je podijeljen i narod Pandžaba. Bale Šah je njima bio drag koliko i muslimanima Pandžaba, pošto su Sufiji iznad vjerskih ili geografskih podjela.

Ova nezaoborna premijera pokrenula je indijsku odiseju Bale Šaha. Na tragu pionirske turneje indijskim djelom Pandžaba, Bala je doživjela izvođenja svuda po Indiji, čak i u vri-

jeme najžešćih tenzija između dvije države i u mjestima gde publika nije znala nijednu riječ pandžabija, ali im se predstava dopadala. Iako su se sva vrata za politički dijalog i diplomatiju zatvarala, jedna po jedna, vrata pozorišnih kuća i srca indijske publike ostala su širom otvorena. Tokom turneje Pozorišta Ajoka indijskim delom Pandžaba 2004, nakon što je seoska publika, koju je činilo nekoliko hiljada gledalaca, vrlo lijepo prihvatila izvođenje, jedan starac prišao je glumcu koji je igrao velikog sufističkog pjesnika. Sa starcem je došao i jedan dječak. „Moj unuk je jako bolestan. Molim Vas, da li biste ga blagoslovili?“ Glumac se iznenadio: „Babađi, ja nisam Bale Šah, ja sam samo glumac koji ga igra u predstavi“. Starac je zaplakao: „Molim Vas, blagoslovite mog unuka, znam da će ga to oporaviti.“ Predložili smo glumcu da usliši starčevu želju. Glumac je blagoslovio dječaka. Starac je bio zadovoljan. Prije no što su krenuli, rekao mu je: „Sine, ti nisi glumac – ti si reinkarnacija Bale Šaha, njegov avatar“. Odjednom, ukazao nam se novi koncept glume i pozorišta u kojem su glumci postajali reinkarnacije onih koje su predstavljali na sceni.

Tokom 18 godina turneje sa predstavom Bala, primijetili smo slične reakcije naizgled neupućene publike za koju ovo izvođenje nije samo zabava ili iskustvo koje stimuliše intelekt, već potresan duhovni susret. Zapravo, glumac koji je glumio Balu Šaha bio je toliko pod uticajem ovog iskustva da je i sam postao sufistički pjesnik i do sada je objavio dvije zbirke pjesama. Izvođači koji su bili deo ansambla otkrili su mi da bi, nakon što predstava počne, osetili da je duh Bale Šaha među njima, a da je pozornica uzdignuta na viši nivo. Pišući o ovoj predstavi, jedan indijski naučni radnik naslovio je svoj tekst „Kada Pozorište postane Svetilište“.

Ja sam sekularna osoba i moja interesovanja za sufizam su striktno kulturološka. Mene više interesuje izvođački i umjetnički aspekt sufističkih pjesnika Pandžaba od moje publike koju ne čine samo ekstremisti ili ljudi puni predrasuda, već i oni sa iskrenim vjerskim uvjerenjima. Istraživanje priče poput one o Bali Šahu – a ovakvih ima mnogo u svim kulturama – može postati most između nas, pozorišnih stvaralaca i neupućene publike pune entuzijazma. Zajedno možemo da otkrijemo duhovnu dimenziju pozorišta i da gradimo mostove između prošlosti i sadašnjosti, idući u budućnost kao u sudbinu svih zajednica – vjernika i nevjernika, glumaca, staraca i njihovih unuka.

Razlog zašto sa vama dijelim ovu priču o Bali Šahu i našem istraživanju sufističkog po-

zorišta jeste taj što se, dok glumimo na pozornici, ponekad zanesemo sopstvenom filozofijom pozorišta, svojom ulogom preteča društvene promene, i u tome izostavimo publiku. U toj sponi sa izazovima sadašnjice, lišavamo se mogućnosti da uronimo u izrazito potresno duhovno iskustvo koje pozorište može da proizvede. U današnjem svijetu, netrpeljivost, mržnja i nasilje ponovo su u porastu, nacije se huškaju jedna na drugu, vjernici se bore protiv drugih vjernika, a zajednice šire mržnju protiv drugih zajednica... u isto vrijeme, djeca umiru od neuhranjenosti, majke umiru na porođaju usljed nedostatka adekvatne medicinske njege, a ideologije mržnje cvetaju. Naša planeta sve dublje tone u društvenu katastrofu, i mi ponovo čujemo kopita konja Četiri jahača Apokalipse. Treba da se nadahnemo duhovnom snagom; da se borimo protiv apatije, letargije, pesimizma, pohlepe i ignorisanja svijeta u kojem živimo, planete na kojoj živimo. Pozorište ima tu ulogu, plemenitu ulogu, da ispuni čovečanstvo energijom i pokrene ga da se izdigne iznad ambisa. Ono može da uzvisi pozornicu, prostor izvođenja, u nešto sveto.

U južnoj Aziji, umjetnici s poštovanjem dodiruju daske scene na koju stupaju, a ta drevna tradicija potiče iz vremena prožimanja duhovnog i kulturnog. Vreme je da ponovo ostvarimo tu simbiozu umjetnika i publike, prošlosti i budućnosti. Rad u pozorištu može da bude sveti čin i umjetnici zaista mogu da postanu avatari uloga koje glume. Pozorište podiže umjetnost glume na viši duhovni nivo. Pozorište ima potencijal da postane svetilište, a svetilište prostor za izvođenje.

Biografija Šahida Nadima

Šahid Nadim je vodeći pakistanski dramaturg i upravnih čuvenog Pozorišta Ajoka. Rođen je 1947. u gradu Sopore u Kašmiru. Postao je izbjeglica već u prvoj godini života kada je njegova porodica morala da migrira u novoustanovljenu državu Pakistan nakon rata koji se vodio 1948. između Indije i Pakistana zbog sporne regije Kašmir. Živio je u Lahoru u Pakistanu, gde je završio master studije psihologije na Univerzitetu u Pandžabu. Prvu dramu napisao je kao student, ali se posvetio pisanju drama kad je, iz političkog egzila u Londonu, počeo da dostavlja drame pakistanskoj disidentskoj pozorišnoj trupi Ajoka, koju je osnovala Madiha Gauhar, jedna od prvih pozorišnih aktivistkinja, sa kojom je kasnije stupio u brak. Šahid Nadim je napisao više od 50 originalnih drama koristeći jezike pandžabi i urdu, kao i nekoliko adaptacija Brehtovih drama.

Povezan je sa Televizijom Pakistana kao producent i član uprave. Tri puta je bio u zatvoru zbog suprotstavljanja različitim vojnim vlastima da bi ga organizacija Amnesty International prihvatila kao zatvorenika savjesti. U ozloglašenom zatvoru Mijanvali počeo je da piše vikend-drame koje su zatvorenici postavljali za druge zatvorenike. Kasnije je radio za Amnesty International kao koordinator međunarodnih kampanja i oficir za komunikaciju za azijsko-pacifički region. Dobitnik je stipendija Getijeve instituta, Međunarodnog PEN centra i američkog Nacionalnog fonda za demokratiju. Učlanjen je i u mrežu Pozorište bez granica.

Njegove drame izvode se i objavljuju širom Pakistana i Indije. Uz to, doživjele su izvođenja širom svijeta – komad Bala je igran u Londonu (pozorište Hamersmit), Glazgovu (pozorište Tremvej) i u Danskoj (pozorište Helsing), komad Amerika Chalo u Vašingtonu (Dejvis centar za scenske umetnosti na Univerzitetu Džordžtaun), Bala King u Oslu (pozorište Blek boks), Burqavaganza u San Francisku (pozorište Brava za žene u umetnosti), Acquittal u Santa Moniki (pozorište Hajvejs) i Njujorku (pozorište Rau), a Dara u Londonu (pozorište Litlton) i na Univerzitetu Severna Karolina.

Njegove drame su prevedene na engleski jezik i objavljene kod nekoliko izdavača, uključujući Oxford University Press i Nick Hern Publishers, kao i u više antologijskih izbora. Dobitnik je Medalje za ponos izvođača predsjednika Pakistana 2009. Postavio je predstave za izvođenje u pozorištu i na televiziji i pokrenuo festivale Pozorište za mir u Indiji i Pakistanu. Saradnik je vodećih pakistanskih i indijskih listova, te Bi-Bi-Si-jevog programa na urdu jeziku. Producirao je dokumentarce o kulturnim pojavama, djelatnicima i institucijama – između ostalog i o Muzeju Lahora, običajima Pandžaba, pjesniku Ikbalu i slikaru Sadekaina.

Drame Šahida Nadima su dobro prihvaćene zbog društveno relevantnih i ponekad tabuiziranih tema poput vjerskog ekstremizma, nasilja nad ženama, diskriminacije protiv manjina, slobode govora, klimatskih promjena, mira i sufizma. Nekoliko njegovih drama tematizuju podjele država u južnoj Aziji i zajedničko kulturno nasleđe te regije. On vješto kombinuje savremene društvene i političke teme s tradicionalnim formama i narodnim nasljeđem, stvarajući predstave koje su zabavne i intrigantne. Muzika je sastavni deo njegovih pozorišnih produkcija. Predaje kreativno pisanje na Ajoka institutu scenskih umjetnosti i na Institutu umetnosti i kulture u Lahoru.

Redakcija „Pozorišta“

Gradsko pozorište Podgorica: PIR festival Glumci i djeca pobijedili koronu

• Predstava „Lepotica i zver“, u režiji Miloša Jagodića, Pozorišta mladih Novi Sad pobjednik je Prvog internet regionalnog festivala za djecu, sa 684 lajkova publike i 8753 pregleda.

Prvi regionalni internet festival teatra za djecu – PIR festival u organizaciji Gradskog pozorišta Podgorica održan je od 8. do 16. aprila. Publika širom regiona ali i svijeta imala je priliku da pogleda predstave devet teatarara iz: Crne Gore, Srbije, BiH i Hrvatske. Učesnici Prvog internet regionalnog festivala za djecu - PIR Festivala bili

Drugo mjesto pripalo je komadu „Čarobnjak iz Oza“, u režiji Jagoša Markovića, Gradskog pozorišta Podgorica, sa 9477 pregleda i 271 lajkova. Treće mjesto osvojila je „Mala sirena“, u režiji Milana Karadžića, Pozorišta „Boško Buha“ iz Beograda, koja je imala 7339 pregleda i 238 lajkova.

su i Gradsko kazalište lutaka Rijeka sa predstavom „Avanture maloga Juju“, u režiji Renate Carola Gatica, Pozorište mladih Sarajevo sa „Kekecom“, u režiji Safeta Hadžimehanovića, Dječije pozorište Subotica sa predstavom „Par cipela“, u režiji Todora Valova, Malo pozorište Duško Radović iz Beograda sa predstavom „Strašne priče braće Grim“, u režiji Mik Gordona, Pozorišta lutaka Pinokio iz Beograda sa predstavom „Knjiga o džungli“ u režiji Marka Jovičića i Kotorski festival pozorišta za djecu sa predstavom „Njgoš za djecu: Kako rastu veliki ljudi“, u režiji Petra Pejakovića. Predstave su imale isti broj dana požorišnog života kroz emitovanje na YouTube kanalu Gradskog pozorišta Podgorica.

Festival je bio takmičarskog karaktera, a publika je lajkovima odlučivala o pobjedniku 30 aprila. Predstava „Lepotica i zver“, u režiji Miloša Jagodića, Pozorišta mladih Novi Sad pobjednik je Prvog internet regionalnog festivala za djecu, sa 684 lajkova publike i 8753 pregleda.

Respektabilni naslovi relevantnih regionalnih pozorišta determinisali su ovaj Festival kao jedan od najznačajnijih kulturoloških poduhvata u ovom dijelu Evrope, kada je u pitanju teatarsko stvaralaštvo za mlade u vremenu zatvorenih pozorišnih zgrada. Pilot projekat Festivala već je generisao nova promišljanja i mogućnosti dalje nadgradnje ovakve prezentacije predstava i saradnje profesionalnih dječijih pozorišta.

U prilog ovoj tvrdnji je i broj gledalaca (oko 40.000), što govori o velikom interesovanju koje je izazvao PIR festival. Taj pokazatelj govori da su „glumci i djeca na vrlo specifičan način pobijedili koronu“.

Cilj ovog Festivala bio je da vrijeme korone, koje su djeca najvećim dijelom provela u kući, ne bude prazno i dosadno. Istovremeno, Festival je bio poziv djeci i odraslima da nakon pobjede nad COVID-19 posjete sva pozorišta koja su učestvovala (i ne samo njih) jer je doživljaj „živog“ pozorišta nezamjenljiv.

S. Marojević

Crnogorsko narodno pozorište – poetski teatar Smisao u novim perspektivama

Crnogorsko narodno pozorište je pred kraj sezone 2019/2020 prvi put produciralo poetski teatar i to kroz tri epizode serijala „Poetika Montenegrina“. U saradnji sa RTCG od 16. jula prikazano je nekoliko video - pozorišnih epizoda, u kojima su glumci nacionalnog tetra kazivali izabrane stihove crnogorskih pjesnika u odabiru **Bogića Rakočevića**. Poetski teatar realizovan je u uslovima pandemije kada nije bilo moguće izvoditi klasični pozorišni čin, uz potpuno poštovanje mjera koje je propisalo Nacionalno koordinaciono tijelo.

„Poezija i teatar oduvijek su pripadali jednom toku, jednoj misli, jednom izvoru iz kojeg su rasli, razvijali se i razgranavali, otkrivajući porijeklo teatarskog i poetskog značaja, međusobnog i zajedničkog. Funkcija teatra je višeslojna: dramatična, intenzivna, dirljiva i nadahnjujuća za iskaz i doživljaj poezije u prepoznavanju novih istina. Pozorište definiše savremeni žanr poetskog teatra povezivanjem i njegovanjem ansambla u audiovizuelnom ambijentu, da bi oživjeli snažno jezičko pozorište koje istražuje suštinu gestualnim, čulnim i vizuelnim modelima izražavanja. Ono što se iskazivalo verbalno doživljava se i kao vizuelno, pred značenjima scenografije, u rediteljskim postupcima između sjenki i ogledala, pa natrag ka unutrašnjem i skrivenom jezgru poetske niti. Poetski teatar traži smisao u novim perspektivama, u osvjetljavanju uglova poezije i njenom značaju na različitim akustičnim i vizuelnim nivoima“, napisao je u najavi ovog projekta **Stefan Bošković**.

Publika je imala priliku da u fantastičnim interpretacijama čuje stihove **Petra II Petrović Njegoša** i pjesnika XX vijeka: **Rista Ratkovića, Radovana Zogovića, Mila Kralja, Vita Nikolića, Janka Đonovića, Dušana Kostića, Aleksandra Lesa Ivanovića, Jevrema Brkovića, Pavla Goranovića, Mirka Banjevića, Vojislava Vulanovića, Stefana Mitrovića, Momira Markovića, Ljubomira Đurkovića, Ratka Vujoševića, Balše Brkovića, Mladena Lompra, Sretena Perovića, Milorada Popovića, Boška Odalovića i Gojka Janjuševića**. Njihova djela su kazivali glumci CNP: **Zoran Vujović, Danilo Čelebić, Varja Đukić, Mirko Vlahović,**

Julija Milačić Petrović Njegoš, Radmila Božović, Slavko Kalezić, Ana Vučković, Slobodan Marunović, Žaklina Oštir, Nada Vukčević, Mišo Obradović, Jadranka Mamić i Jelena Minić. U ekipi projekta su reditelj **Goran Bulajić**, urednik **Bogić Rakočević**, kostimografkinja **Gordana Bulatović**, snimatelj i dizajner zvuka **Aleksandar Brajović**, montažerka **Katarina Bulajić**, asistenti kamere **Bojan Perović i Boris Vuković**, direktor fotografije **Ivan Čobajšić**, izvršna producentkinja **Janja Ražnatović** i organizatorica **Jelena Milošević**

Reditelj **Goran Bulajić** ocijenio je da je ovim projektom, ansambl nacionalnog Teatra na tragu uspostavljanja tzv. „multimedijalnog pozorišta“.

„Inovativni i značajni rezultati nastaju upravo u teškim okolnostima. Kolektiv tada umije da osjeti vrijeme, publiku i nađe nove forme u svom izražavanju. Ja sam se trudio da podstaknem i nađem sceničnost u poeziji. Na tragu smo da uspostavimo jednu novu, uslovno rečeno, multimedijalnu formu pozorišta“, kazao je reditelj **Bulajić**.

Poetski teatar, prema ocjeni umjetničkog direktora CNP-a **Željka Sošića** u Crnoj Gori je zapostavljena vrsta teatra, a on bi trebalo da bude obaveza svakog nacionalnog teatra.

Glumac **Mirko Vlahović** poeziju doživljava kao božiji dar, a njeno kazivanje kao stvar senzibiliteta i talenta.

Za kompozitorku **Ninu Perović** poseban izazov je bilo traženje prostora za muziku u poeziji i komponovanje originalne muzike, ne kao pratnje već kao sastavnog dijela poezije koja se izvodi na sceni.

S.M.

U Sarajevu odigrana premijera predstave „Nije to to, studije Fausta“

Nezaboravan aplauz nakon vremena bez pozorišta

Na sceni Sarajevskog ratnog teatra (SARTR) 7. jula odigrana je premijera predstave „Nije to to, studije Fausta“, prema tekstu Simone Semenič, a u režiji istaknutog slovenačkog reditelja Tomija Janežiča. Pored režije, Tomi Janežič potpisuje dramaturgiju, kao i dizajn zvuka i svijetla. Scenografiju je uradio Branko Hojnik, kostimografiju Marina Sremac, a koreografiju i dramaturgiju Katja Legin. U ekipi su još asistentkinja režije i dramaturgije Mirjana Medojević i asistenti režije Gabrijel Lazić i Benjamin Konjicija.

Rad na predstavi sa prekidima trajao je od 6. februara do premijere u junu zbog koronavirusa. Janežiča nije zanimala još jedna verzija Fausta, već prije odnos prema mitu i tome šta nam on predstavlja u XXI vijeku. Zanima ga analiza

SARTR-a Aleša Kurta, ovaj projekat spojio je ljude u jednom posebnom periodu koji, kako kaže, od kraja devedesetih nijesu doživjeli. U saopštenju BDP-a navodi da se da je „Janežičev rukopis bez teksta ostavio gledaoce u sali, sa zaključkom da ovaj jedinstveni pozorišni događaj dugo neće biti zaboravljen“. Zbog poštovanja epidemioloških mjera, nije bila puna pozorišna sala kao na premijerama koje pamtimo. Ipak, aplauz te publike, tako važan u vremenu kojem svjedočimo, ostaje upečatljiv, i upravo zbog toga, ni on neće biti zaboravljen.

Osam izvanrednih glumica ostavilo je publiku bez daha u Janežičevoj jedinstvenoj režiji: Karmen Bardak, Jelena Laban, Selma Alispahić, Maja Randić, Maja Salkić, Dunja Stojanović, Emina Muftić i Amila Terzimehić.

Sa premijere u Sarajevu

suštinske problematike koja mu je osigurala tako istaknuto mjesto u zapadnoj misli i umjetnosti, a koja se može posmatrati kroz egzistencijalno-psihološku ili psihoanalitičku prizmu.

Ovaj projekat prvi put povezao je institucije kulture iz tri zemlje: Kraljevsko pozorište Zetski Dom, Sarajevski ratni teatar (SARTR), Beogradsko dramsko pozorište i sarajevski Internacionalni teatarski Festival MESS.

Prema riječima reditelja i direktora

U predstavi takođe učestvuju Benjamin Konjicija i Gabrijel Lazić.

Proces pripreme predstave bio je vrlo intenzivan, objasnili su glumci.

„Proces rada sa Tomijem Janežičem podsjeća, u suštini, da je život koji stvaramo u pozorištu neophodno vratiti u skromnost, jednostavnost i zahvalnost. Za mene su najbolji postupci u kojima čovjek prođe određenu promjenu. Da li je ta promjena radikalna ili suptilna, zavisi

od procesa i od čovjeka. Kada tu promjenu prođe sa kreativnim timom kakav je okupio Tomi Janežič, čovjek ne može osjetiti ništa drugo nego zahvalnost“, naglasila je za navinare glumica Sarajevskog ratnog teatra Selma Alispahić.

„Nikada nijesam radila nešto slično ovome što smo sada napravili, a već sam ranije saradivala s Tomijem. Mislim da smo napravili sjajnu stvar, ovo je sinteza raznih umjetnosti. Veliku ulogu u ovoj predstavi igra i muzika, ali i sv-

Zetskog doma.

Prema riječima reditelja reditelja Janežiča, njegova namjera je bila da kao i uvijek uvede cijelu ekipu u neke nove formate, nešto što već ranije nijesu obrađivali i da im postavi uvijek nove izazove. Tu je, kako je naveo, tehnička ekipa imala ogroman posao, koji je odlično obavila.

„Sam naslov ‘Nije to to’ se odnosi na grešku u stvaranju. U biti, to je pitanje koje je mene od početka najviše uzbuđivalo. Nisam znao

Osam izvanrednih glumica ostavilo je publiku bez daha

jetla, likovnost, slike... Sve pojedinačno, specifična je prilika da se vidi mnogo oblika umjetnosti na jednom mjestu“, rekla je Karmen Bardak, koja je ranije u Zetskom domu tumačila jednu od uloga u Janežičevoj predstavi „Opera za tri groša“.

„Drago mi je da vidim da je publika pod utiskom i da su ljudi čak pomalo zbunjeni od količine emocija koju su doživjeli večeras. Nama je bilo zadovoljstvo igrati za njih, s obzirom na to da smo se osjećali kao jedna cjelina i da je sav rad i trud donio satisfakciju“, rekla je nakon premijere glumica Bardak.

„Jako me interesovao utisak publike nakon gledanja ove predstave. Imaju dosta ljudi koji su ostali bez riječi. Asocijacije koje ljudi imaju dok gledaju ovu predstavu proizvode snažan utisak. Na sceni osjećam međusobno slušanje i uvažavanje i to je nešto jednostavno, ali opet i nije tako lako to postići, a neophodno je“, zaključila je nakon premijere glumica Jelena Laban, koja je sa Bardak bila dio ansambla iz

kako mu priči, s' obzirom na to da pojmovno artikuliramo smisao našeg postojanja i naše umjetnosti i traume koju proživljavamo. Kroz priču one se artikuliraju i postavljaju pitanja: Da li neke stvari ne trebaju dobiti tačku? Da li neke stvari trebaju ostati nepojmljive? Da li iz nekih stvari ne bi trebalo praviti priču, jer onda kad smo je napravili, nekako smo sebe oslobodili nečega? Da li bi trebalo da sebe ne oslobađamo nekih stvari?“, rekao je Janežič pojašnjavajući svoju režiju.

Tomi Janežič, jedan od najzanimljivih reditelja regiona. U Kraljevskom pozorištu Zetski dom, bio je angažovani reditelj na projektu „Opera za tri groša“, koji je nacionalni teatar sa Cetinja radio u koprodukciji sa Srpskim narodnim pozorištem iz Novog Sada.

Nakon sarajevske premijere, najavljeno je izvođenje predstave na narednom MESS-u, kao i premijere u Beogradu i na Cetinju.

Kraljevsko pozorište Zetski dom

Drama „Kučka“ u Evropskoj Antologiji

Tekst predstave „Kučka“, koji potpisuju **Arpad Šiling** i **Eva Zabežinski**, produciralo je **Kraljevsko pozorište „Zetski dom“** u aprilu 2018. godine, u okviru projekta EU Collective Plays! Taj tekst dvije godine kasnije svrstan je u Evropskoj Antologiji zajedno sa pet drugih drama.

BookAuthority - stranica koja se bavi ocjenjivanjem i preporukom knjiga koje ne obuh-

izvan same srži scene. Ona dolazi od ovih pet glumaca.

„U ovom komadu vidimo i muškarce koji smatraju da ako ne mogu da izgrade odnos sa ženom, da je veoma lako možemo nazvati 'kučkom', jer ona ne igra njihovu igru. Ovakvo razmišljanje proističe iz loših iskustava i uspomena, ali ne samo sa ženama nego i sa muškarcima. Ovaj provokativan naslov navodi ljude da dođu i da razmišljaju o čemu se radi. Da li je riječ o prostituciji? Nije. Riječ je o muškarcima koji se nalaze u nevolji i pokušavaju da izađu iz nje. Veoma je interesantno kako žena u predstavi pokušava da razumije njihove probleme. To je kao istraga u kojoj pokušava da sazna prošlost ovih muškaraca, njihove odnose sa ženama, drugim muškarcima, očevima“, pojasnio je svoje čitanje ove drame, reditelj **Arpad Šiling**.

„U našem genetskom kodu je zapisano da postoji jedna vrsta nepoštovanja, negodovanja, manjka podrške ili čak emotivnog, psihičkog i fizičkog ugrožavanja, da li majke u odnosu na sina, sina u odnosu na majku, ili

možda je prisutno nezadovoljstvo majke sinovljevom ženom. Negodovanje zbog same njene figure i zabadanje nosa u tuđe poslove. Tu je i taj konstantni nemir, griža savjesti i bol koji nosimo sa sobom“, kazala je glumica **Nada Vukčević**.

„Žena u ovom komadu je objekat svih naših problema. Preko nje izražavamo zadovoljstva i nezadovoljstva, ali i nalazimo načine kako da izađemo iz tih frustracija. Fokus je na muškarcima preko žene. Porodično i tradicionalno prigrlili smo neke uloge, šta kome pripada, a živimo u vremenu kada žene ne žele te uloge koje smo im dodijelili. Osaženje žene dovelo je muškarca u frustrirajuću poziciju“, rekao je glumac **Stevan Radusinović**.

S.Marojević

Nada Vukčević i Srđan Grahovac u predstavi „Kučka“

vataju beletristiku, navela je Evropsku Antologiju polivokalnih drama, koju publikuje Routledge (Rutlidž). Drama „Kučka“ je prvorangirana među 14 najboljih u 2020. godini. Ovu dramu *BookAuthority* je predstavio i na CNN-u i Forbes-u. Takođe, na naslovnoj strani Antologije, koju publikuje renomirana izdavačka kuća Routledge iz Londona, osnovana 1836, je fotografija iz predstave „Kučka“, koju je snimio **Duško Miljanić**.

Predstava „Kučka“ govori o putovanju kroz vrijeme i prostor. Nema scenografije, nema ukrasa. Samo su glumci na sceni, priče koje igraju i njihova muzika. Tekst predstave baziran je na glumačkim improvizacijama: **Nade Vukčević, Srđana Grahovca, Stevana Radusinovića, Vula Markovića i Zorana Vujovića**. Šiling nije želio da muzika dolazi sa bilo kakvih nosača zvuka

Korona odložila festivale u: Kotoru, Kolašinu i Bijelom Polju

Kotorski festival pozorišta za djecu, XXVIII po redu, koji je trebalo da se drži od 2. do 10. jula, nije organizovan zbog epidemiološke situacije u državi, iako je sve bilo spremno da u drevnom Kotori otpočne tradicionalna smotre glume za najmlađe.

Pojedini segmenti pratećeg programa, kao što su: radionice, književni, filmski i likovni programi, u okviru kojih su umjetničke instalacije, realizovani su uz poštovanje svih epidemioloških propisa.

U Bijelom Polju, takođe nije održan tradicionalni **Festival dramskih amatera Crne Gore**, koji je ove godine slavio važan jubilej – pola vijeka postojanja.

„Festival dramskih amatera ove godine trebao je da doživi svoje jubilarno 50. izdanje. Predano smo radili na tome kako bi Festival bio organizovan kako i dolikuje manifestaciji koja traje toliko dugo i koja je iznjedrila sjajne glumce, zahvaljujući kojoj su na bjelopoljskoj sceni izvedene dobre predstave. Započeli smo mnoge pozorišne predstave i taman kada smo ih stavili u funkciju („Potpuno rasulo“ sa Zoranom Rakočevićem kao rediteljem i „Čekajući Godoa“ u režiji Branka Kovačevića), nastupile su mjere koje su nas aposolutno udaljile od realizacije ovih projekata“, saopštili su iz bjelopoljskog Centra za kulturu.

Međunarodni festival alternativnog teatra „Korifej“, koji je trebao da se održi od 9. do 22. avgusta u Kolašinu, takođe nije realizovan zbog epidemiološke situacije u zemlji i svijetu.

Organizatori su bili primorani na takav potez, iako je Ministarstvo kulture obezbijedilo sufinansiranje Festivala, kroz konkurs Razvoja kulture na sjeveru, a lokalna uprava opredijelila dodatnu sumu iz opštinskog budžeta.

„Ostaje obećanje građanima Kolašina, gostujućim pozorištima koja su ove godine trebala da nastupe, ali i brojnim posjetiocima sa strane, da će Festival biti održan u doglednom roku. Ostaje i i žaljenje što je pozorište ove sezone platilo ovako visok ceh restrikcija, u vrijeme kad i Evropa i region dopuštaju teatarskim kućama da obavljaju svoju funkciju, u vrijeme kad upravo plemenita, ohola, fanatična i fantastična kultura treba da nas sačuva i suoči“ - navodeno je u saopštenju za javnost **Korifej** festival.

Primorski, tradicionalni festivali (*Grad teatar Budva, Barski ljetopis i Purgatorije*), kao i

podgorički **FIAT** organizovani su na otvorenim scenama, sa restriktivnim repertoarima čija realizacija nije mogla narušiti zdravlje umjetnika, publike i zaposlenih u produkcijama tih multimedijalnih smotri koji u centar stavljaju dramsku umjetnost.

U okviru programa tih festivala održana je konferencija sa temom „Festivali u doba korone“, koja je postavila niz aktualnih pitanja umjetničkog stvaranja u uslovima pandemije i ponudila mnoge prijedloge i sugestije o tome kako bi trebalo djelovati u novonastaloj situaciji.

S.M.

Drugi pišu: Radio Slobodna Evropa Korona ugasila reflektore

Piše: **Jasna Vukićević**

Predstava „Druga strana vjetra“ cetinjskih studenata glume jedina je pozorišna premijera koja je ovog ljeta izvedena na crnogorskim festivalima, čiji su programi redukovani, otkazani ili odloženi zbog pandemije korona virusa.

Tokom mjesec dana pripreme, glumci su bili u izolaciji, kontaktirali su samo među sobom na pozornici, a na premijeri i naredna četiri igranja je, uz izvođače na sceni, u publici moglo biti najviše 40 ljudi.

Svi su imali unaprijed označena mjesta sjedenja, svima se mjerila temperatura, popisana su njihova imena, i svi ti podaci su zaštićeni narednih 14 dana, kazao je direktor Centra za kulturu (CZK) Tivat, Neven Staničić.

„Zaštita protiv korone se umetnula i u samo pozorišno izvođenje, zato su i kod ljubavnih scena glumci stavili maske, kako bi i na taj način obilježili ovu godinu kao godinu korone u pozorištu“, istakao je Staničić za Radio Slobodna Evropa (RSE).

Šta kažu glumci?

Većina glumaca nema priliku da bude na sceni ovog ljeta, u vrijeme kada su bili najzaposleniji zbog brojnih festivala.

Među njima je Jelena Đukić, koja nije igrala u predstavi od početka marta.

„Ovaj posao zahtijeva određenu disciplinu koja se postiže samo igranjem. Nisam sigurna kako će izgledati predstave nakon što ih nismo igrali skoro pola godine“, kaže Đukić za RSE, ali i dodaje da ne treba dopustiti da pandemija potpuno zamrzne glumačko vrijeme.

„Svejedno da li imate posla ili ne, morate raditi na svom tijelu, govoru, glasu, svemu onome što je glumački habitus. Gluma nikada nije završen posao. Zato ovih pola godine jeste za mnoge stvari pogubno, jer nemaš priliku da izbaciš stvari koje se talože u tebi, ali s druge strane možeš da akumuliraš kreativnu energiju koja je nužna da bi radio dalje“, kazala je Đukić.

U ovoj pandemijskoj godini se ukupna kulturna scena u Crnoj Gori morala suočiti sa mjerama koja su javna okupljanja ograničila na najviše 40 osoba na otvorenim javnim mjestima i 20 osoba u zatvorenim, uz obavezu poštovanja fizičke distance od najmanje dva metra.

No, za održavanje političkih skupova mjere su blaže, pa je zbog predizborne kampanje u Crnoj Gori, limit za okupljanje građana na političkim skupovima najviše 100 osoba na otvorenim prostorima.

„Kultura da učini politiku kulturnijom“

Međutim, umjetnici u Crnoj Gori nisu dovoljno glasni, niti udruženi u okolnostima koje diktiraju pandemija i mjere za zaštitu javnog zdravlja, stav je učesnika konferencije Festivali u doba korone, koja je proteklih dana održana na KotorArtu.

„Danas imamo okolnosti da glumci ne mogu da glume u predstavama, da muzičari ne mogu da sviraju. Iako nemaju priliku da zarade za koru hleba, njihov glas se ne čuje“, kazao je direktor festivala KotorArt Ratimir Martinović govoreći o tome da je pandemija gurnula kulturu u drugi plan.

„Nije niko išao niko donom na kulturu, ali nije ni razmišljao o kulturi. Važno je posebno u ovakvim vremenima da kultura učini politiku kulturnijom, a ne obrnuto, da politika politizuje kulturu“, ocjenjuje Martinović.

U situaciji kada pozorišta ne rade, festivali moraju da se odlažu, a umjetnici uglavnom nemaju posla, direktorica Festivala internacionalnog alternativnog pozorišta (FIAT) Ana Vukotić kaže da je očekivala više agilnosti Ministarstva kulture i festivala koji se finansiraju iz budžeta.

„Moj je utisak da smo se svi opustili, posebno institucije koje imaju redovne plate, nezavisno od toga da li imaju ili nemaju programe. Na isti dan kad je Crna Gora proglašena ‘corona free’ destinacijom i kada je dozvoljen rad svim teatrima, sva repertoarska pozorišta su proglasila kolektivni godišnji odmor čekajući drugi talas epidemije. To govori ko su njihovi direktori, ko je ministar kulture i kakav je njihov odnos prema poslu koji rade“, kazala je Vukotić tokom konferencije u Kotoru.

Sadržaje ponuditi putem internet

Crna Gora na oko 650.000 stanovnika ima više od 200 festivala i pandemija je podsjetila na potrebu da treba odlučiti što su prioriteta među njima, koje treba finansirati, smatra Ksenija

Popović, direktorica festivala Barski ljetopis, koji je ovog ljeta odložen zbog pogoršane epidemiološke situacije.

„Kada govorimo o odgovornosti ljudi od kulture u kriznim vremenima, za mene to znači da moramo sačuvati zdravlje izvođača i publike, ali takođe i da budemo domišljati i kreativni kako bi kulturu ponudili na neki drugi način“, kaže Popović, koja očekuje da će novi termin održavanja Barskog ljetopisa biti u septembru ili oktobru, ukoliko to dopusti epidemiološka situacija u zemlji.

U suprotnom, programi festivala će se digitalizovati i emitovati putem interneta.

I tivatski Centar za kulturu će, predstave koje će se narednih dana igrati pred ograničenim brojem publike, plasirati na internetu.

Staničić, međutim, smatra da je umjetnost na gubitku bez direktnog kontakta sa publikom.

„Vidimo da u avionima, na primjer, može

sjedjeti sto ljudi jedni do drugih, a eto u pozorištu gdje imamo mnogo više mjesta, ne može više od 40. To su nelogičnosti na koje se privikavamo. A ono sa čime tek treba da se suočimo je finansiranje kulture, jer mislim da nam budžeti za narednu godinu, čak i bez korone, neće biti kao prošle. Tako da institucijama kulture prilagođavanja tek predstoje“, zaključuje Staničić.

Na pitanje da li je kultura u kriznim vremenima luksuz ili nasušna potreba, odgovor daju brojke internet publike, mišljenje je direktora KotorArta Ratimira Martinovića.

Navodi da pojedine koncerte Don Brankovih dana muzike, koji se održavaju bez publike, preko društvenih mreža prati i više od 2.000 slušalaca, dok su za nekoliko sedmica ovogodišnjeg festivala KotorArt, njegovi sadržaji u virtuelnom prostoru dosegli publiku od više desetina hiljada ljudi.

Izložba „Crnogorska pozorišna povijest“ u Kotoru Viševjekovna pozorišna tradicija

Duga i slavna pozorišna prošlost Kotora, koji je sam po sebi teatarska scena, obavezuje i otvara pitanje - Zašto i do kada će se čekati da Kotor dobije svoje pozorište koje je imao još 1808. godine? Dekretom je tadašnja francuska vlast oformila profesionalno pozorište u Kotoru.

izložba, uz koju je promovisan i specijalni broj časopisa „Pozorište“, čiji je sadržaj posvećen viševjekovnoj pozorišnoj tradiciji Kotora.

Na otvaranju izložbe promovisan je specijalni broj časopisa „Pozorište“, čiji je sadržaj u cjelini posvećen pozorišnoj istoriji Kotora.

„Crnogorska pozorišna povijest“ u Kotoru

O značaju pozorišne umjetnosti uopšte, ulozi i porukama teatra u svim vremenima i nevremenima, poput ovog današnjeg u kome pošast virusa gospodari svijetom, u atrijumu kotorskog Kulturnog centra „Nikola Đurković“ govorile su: dramaturškinja **Marija Sarap**, glumica **Tihana Čulafić** i **Slavojka Marojević**, urednica Izdavačke djelatnosti Nikšićkog pozorišta i časopisa „Pozorište“, jedine publikacije te vrste u zemlji.

Projekat Crnogorska pozorišna povijest Izdavačke djelatnosti Nikšićkog pozorišta, kotorska publika imala je priliku da pogleda u prvoj sedmici jula. Autorka izložbe je Slavojka Marojević, dok dizajn postavke potpisuje akademski slikar Darko Musić, a grafičku obradu rukopisa i fotografija Ranko Radulović. Izložba je osim u matičnom pozorištu do sada održana u: Bijelom Polju, Pljevljima, Baru i Tivtu. Na 13 panoa ispričana je crnogorska pozorišna povijest kako je i naslovljena ova teatrografska

„Pisati o pozorištu sada i ovdje je nadahnuće i izazov... To je poklon koji morate odmah raspakovati jer teatar se, između ostalog, čita kao poprište ljudske drame“, napisala je urednica časopisa Slavojka Marojević u uvodniku časopisa.

„Retrospektiva viševjekovnog pozorišnog života Kotora, koji je naročito bio bogat u XIX i polovinom minulog stoljeća, dovodi do zaključka da ovaj grad koji baštini najstariju pozorišnu tradiciju u Crnoj Gori, posebno u institucionalnom smislu, danas nema Pozorište. Pitanje zbog čega u XXI vijeku, sa postojećom infrastrukturom i bogatom viševjekovnom tradicijom, Kotor nema svoje pozorište, nebrojeno puta su postavljali dramski umjetnici, teatrolozi i drugi stručnjaci iz domena pozorišnog stvaralaštva. Odgovor još uvijek čekaju, sa uvjerenjima da će uskoro drevni Kotor upaliti svijetla svoje pozorišne scene“, rekla je Marojević.

Direktorica KC Tatjana Miljenović pod-

sjetila je da je „Narodno pozorište u Kotoru bilo uvijek u samom vrhu pozorišta na bivšim jugoslavenskim prostorima. Kotor i danas važi kao grad u kome je osnovano drugo najstarije pozorište na južnoslovenskim prostorima“, podsjetila je Miljenović.

Predstavljajući ovaj projekat i izdanje časopisa „Pozorište“, Marija Sarap smatra da bi se ova dva projekta „mogla nazvati inicijacijom za monografiju, odnosno stručno štivo koje zaslužuje ne samo Kulturni centar kao institucija kulture, nego kao pozorište koje je postojalo znano od kojih vremena i na koji način i pronosilo ime ovog grada. Smatram da je ovo

ništva“, poruka je dramaturškinje Marije Sarap, iz teksta pod naslovom Pozorištem se ogledamo.

U ovom časopisu, između ostalog, su tekstovi koji se odnose na Gramatikalnu školu, zatim Narodno pozorište, tzv. „crkveni teatar“, „Roditeljski dom“, zatim Kulturni centar „Nikola Đurković“ Kotor, Kotorski festival pozorišta za djecu, Festival Teuta, tradicionalne kotorske karnevalske fešte.

Priči o pozorišnoj umjetnosti dodat je i segment nekadašnjeg Festivala „Teuta“ alternativnog teatra koji je nažalost samo bio bljesak kroz svoja tri izdanja. Osvrt na ovaj pozorišni projekat dala je Tihana Čulafić glumica i nekadašnja

Detalj sa promocije specijalnog broja časopisa „Pozorište“

svojevrsan doprinos ne samo kulturi, već gradu uopšte. I ovaj časopis trebao bi da ima i svoju dopunu i možda reprint izdanje. Zahvaljujući entuzijazmu Slave Marojević koja je objedinila tekstove na kojima je radila godinama, susreći se sa svim onim što se događalo u Kotoru, ne samo u istorijskom diskursu koji je svakako obrađen od samog početka do današnjih dana. U časopis smo uvrstili i neke novije trendove“, kazala je Sarapova.

„Pozorište“ je vremeplov sa bezbroj ogledala, u kojima mjerimo intenzitet stvaralaštva kroz dramu, operu, balet, muziku i rediteljsku prizmu kao krunskog svjedoka svih umreženih stvaralaca u kući katarzi i sapat-

direktorica ovog Festivala.

„Festival 'Teuta' nastao je kao ideja iz pozorišnog spektakla koji smo napravili na otvaranju Festivala internacionalnog alternativnog teatra 2007. godine, koprodukcija Kulturnog centra 'Nikola Đurković' i festivala 'Fiat' u Risnu“, podsjetila je ona.

Nadrealne scene, u potpunosti metafizički Teutinog grada i Gospi od Škrpjela pred Perastom budile su poseban okvir ovoj priči u kojoj su učestvovali svjetski poznati umjetnosti, ali nažalost kratko. Zato glumica daje glas za pozorište u Kotoru koje će živjeti punim životom.

Dubravka Jovanović

Serijal radio-drama „Zemlja naša strašna“

Serijal radio-drama „Zemlja naša strašna“ realizovan početkom ljeta. Kroz serijal od deset radio-drama, u režiji **Zorana Rakočevića**, snimljen u Radio „Homer“ oživljena je crnogorska usmena književnost. Projekat je podržalo Ministarstvo kulture Crne Gore, kroz program pomoći nezavisnim umjetnicima, usljed ugroženosti sektora kulture pandemijom koronavirusa.

U projektu su učestvovali dramski pisci **Bojana Mijović** i **Nikola Tomić** i glumci: **Sanja Vujisić**, **Vule Marković**, **Marko Todorović** i **Đorđije Tatić**, kao i likovna umjetnica **Milena Vukoslavović**, čije ilustracije upotpunjuju doživljaj priče.

Polazišna tačka ovog projekta su drame jer sve kreće od procesa adaptacije odabranih izvora u dramski rod.

usmenu književnost, već da pojedinačne ideje koje su usadene u tradiciji: pravednost, istinoljubivost, požrtvovanje, porodične vrijednosti, ljubav, čojstvo, pa na kraju krajeva i junaštvo, izvučemo iz tih starih, zaboravljenih ladica, kao vrijednosti koje su nama danas potrebne. Tradicija treba da služi isključivo savremenim tokovima, inače je beskorisna i zabludna. Naziv projekta smo izvukli iz jedne od najpoznatijih pjesama Starca Milije Kolašinca 'Ženidba Maksima Crnojevića'. Svakako da je istrgnuta iz konteksta, nama služi kao odličan naslov za seriju adaptiranih epskih pjesama, bajki, basni, priča, anegdota, mitova i legendi, a epitet 'strašna' uzimamo u njegovom pozitivnom, pomalo opominjućem kontekstu. Vjerujem da će projekat naići na interesovanje Ministarstva kulture i u 'postprodukciji', kao i da će donosioce

„Kada je Ministarstvo kulture raspisalo konkurs za nezaposlene umjetnike, usljed pogođenosti sektora kulture pandemijom korona virusa, u saradnji sa partnerskim organizacijama među kojima je i Crnogorsko narodno pozorište, razmišljali smo koja bi to forma najviše odgovarala za rad u kućnim uslovima, i možda malo pretenciozno se opredijelili za radio-dramu. To jeste forma koja je najmanje zastupljena kod nas, čak i potcijenjena, ali s predosjećajem da se vraća era radija kao bitnog medija, ušli smo u ovaj poduhvat, a nijesmo računali ni na kakvu snimajuću tehnologiju, što nas je u radu pomalo i usporavalo. Crnogorska književnost je bogata, a pogotovo njene 'usmene' faze, na kojima su odgajane generacije i po kojima je crnogorsko društvo posebno, u svojoj pripovjedačkoj i epskoj specifičnosti“, istakao je Rakočević.

„Projekat nije tu samo da predstavi našu

odluku usmjeriti da ne čekaju novu pandemiju da se pomognu kvalitetni umjetnici koji se ne mogu zaposliti. O planovima je teško govoriti, jer po svemu sudeći dolaze teška vremena, makar u narednih godinu, dvije. Pozorište je baš na udaru restrikcija, svugdje u svijetu. Treba čitati dobru literaturu, to je jedini plan u koji profesionalno treba vjerovati“, cijeni reditelj Rakočević.

Realizaciju projekta pomogli su Biblioteka za slijepe i Radio Homer, koji je ustupio studio da se drame snime, kao i kompozitorica Nina Perović koja je ustupila autorsku muziku. Sve ostalo je rađeno u kućnim uslovima, pa su popravke tona, javljanje šuma i slično, najveći izazov s kojim se ekipa borila.

U ovom broju časopisa objavljujemo serijal tih radio-drama, nastalih iz pera Bojane Mijović i Nikole Tomića.

S. M.

Radio drame Bojana Mijović i Nikola Tomić

Drame Bojane Mijović:

**CRNO JAGNJE
ZIDANJE SKADRA
BESA
TICA DEVOJKA
VUK I VUČICA**

CRNO JAGNJE

(Radio drama – po motivima crnogorske bajke *Crno jagnje*)

LICA:

PRINC

VJERENICA

SESTRA1 – Najstarija sestra

SESTRA2 – Srednja sestra

CRNO JAGNJE

VILA

1.

VILA:

Dobro večer, Carev sine. Što se ne ženiš? Ti znači nećeš da budeš kralj.

PRINC:

Ko si, lijepa devojko? Otkud ti?

VILA:

Ja sam vila, vama ljudima nedostižna. Čujem da si zatvrdoglavio. Šta ono čekaš da ti devojka u snu kaže?

PRINC:

Neću nijednu drugu no onu što će mi reći: Ja ću ti biti sretnja i rodiću ti sina sa sjajnom zvijezdom na čelu!

VILA:

Čekaj, čekaj, pa nećeš nikad dočekati. Bolje se kreni koliko je sutra i lijepo na put, daleko odavde tebe čeka sreća.

PRINC:

Kako da ti vjerujem?

VILA:

Poslušaj me. Na tom putu srešćeš blizu sela crno jagnje sa zlatnim rogovima i odvešće te do siromašne kuće u selu a tamo...

2.

Kod izvora. Jagnje bezbrižno skakuće i pjeva. Zvoni malo zvonce koje mu se nalazi oko vrata.

JAGNJE:

Ja sam tvoja sreća, zlata puna vreća, a devojka mlada, takvog momka rada.

PRINC:

O jagnje raspjevano. Ne boj se. Kakvu to pjesmu pjevaš?

JAGNJE:

Čekam te ođe tri dana i tri noći, dosadilo mi više. Hoćeš li me pratiti?

PRINC:

Zna se da crno jagnje nesreću donosi. Sve sam mislio da možda imaš kakvoga biljega.

JAGNJE:

Zar ti nijesu zlatni rogovi dovoljni? To sluti na sreću i blago, baš kao i moja pjesma.

PRINC:

Meni je dvor pun blaga, moj otac je car. Možda ti ipak čekaš nekog drugog.

JAGNJE:

Kad je carev sin bio kukavica?

PRINC:

Nikad i neće ni biti. Idemo.

JAGNJE:

Napij se vode sa ovog izbora, ovo je čarobna voda koja će ti pomoći da odlučiš i razbistriti misli. U prvoj kući na koju naiđeš biće tvoja buduća žena. Opet mi ne vjeruješ? Evo prvo ću ja.

Jagnje pije vodu. Jagnje bleji.

PRINC:

Umorio sam se i ožednio. Kako je svježija voda, u pravu je jagnje. Samo sam bez razloga brinuo.

PRINC:

E fala ti, baš sam se okrijepio.

Jagnje bleji.

PRINC:

Ne pričaš više? Je li i to do vode? Će ćeš, što ideš?

Jagnje odlazi i bleji.

PRINC:

Je li uopšte jagnje i govorilo ili se to meni u ovoj šumi i samoći pričinjelo? Možda je i ona žena u snu sve krivo rekla. Što da činim? Pogledaću još tu kuću i ako tamo ne bude nikakve devojke vraćam se.

PRINC:

Pomoz Bog.

SESTRA 1:

Bog ti pomogao.

PRINC:

Sve je kako mi vila reče. Najstarija sestra veze, srednja plete...

SESTRA 2:

Dobra ti sreća, junače.

PRINC:

A najmlađa prede. Kako se samo smije, a zubi joj kao biseri.

VJERENICA:

Snago momačka, ja ću ti biti sretnja i rodiću ti sina sa zvijezdom na čelu.

SESTRA 1:

Što reče to? Jesi li umoran, hoćeš li našeg domaćeg vina?

SESTRA 2:

Ne obraći joj se, momče. Ona je najmlađa od nas tri sestre i malo je na svoju ruku.

PRINC:

Sa zvijezdom na čelu, sina sa zvijezdom na čelu. Biću ti sretnja! Boga mi je tako rekla.

SESTRA1:

Ne boj se. Nije opasna samo je najmlađa i svoja. Uđi, sigurno si umoran, odmori malo. Naša kuća je na samku i navikle smo da pomažemo putnicima namjericima.

SESTRA2:

Ostale smo rano bez oca i majke pa smo mi podigle najmlađu nam sestru. Zato je ovako razvučena i priča namjerno da začudi čovjeka, posebno ko je ne zna.

SESTRA1:

Ko je ne zna, može da začudi. Nemoj da te prevari njena ljepota.

PRINC:

Ja se njoj ništa ne čudim.

VJERENICA:

Predem tri duge godine i čekam te. Za našeg sina najljepšu sam preobuku isplela, i zlatne sam niti iz kose uplela.

PRINC:

Došao bih da sam znao đe si. Evo ti prsten i zauvijek budi moja.

SESTRA1:

Ne može to tako. Ne znamo ni ko si ni šta si!

VJERENICA:

Vodi me sa sobom odmah. Nećeš se pokajati.

PRINC:

Ja sam carev sin.

SESTRA 2:

Jes lijepo i otmjeno obučen ali kako mu vjerovati?

VJERENICA:

Hoću samo njega ili mi je dom crna zemljica.

PRINC:

Ne brigaj, ljepoto devojkjo. Čuvajte mi, sestre, vjerenicu. Idem sve da pripremim za svadbu, moj će se otac car mnogo obradovati. Želim da sve na dvoru bude dostojno buduće carice.

SESTRA 1:

Ja, kao najstarija u ovom dobu, dragi budući care, ima da je pazim kao oči u glavi.

SESTRA2:

A da možda razmisliš još jednom, carev sine? Mlada je ona.

PRINC:

Ostajte mi zdravo, vraćam se brzo. Do tada, čuvajte moju vjerenicu bolje nego što ste do sada sestru rođenu.

3.

Čuje se udaranje šakom o vrata, škripanje vrata. Pijukanje piladi je stalno više – manje prisutno.

BABA:

Ko je?

SESTRA1:

Dobar dan, bako.

BABA:

Nije dan, no još ni zora nije svanula. Šta oćete?

Pijuču pilad.

SESTRA2:

Donijele smo ti darove. Najbolju pogaču i suze nevine devojkje. Rekoše nam da ćeš ti znati što s tim.

BABA:

Suze, je li... Koje ste sad pa vi?

SESTRA1:

Sestre dvije sirote, tu iz sela. Pomozi.

SESTRA2:

Nemamo ni oca ni matere, pa smo došle tebe za savjet da pitamo.

BABA:

Nijesam ja od savjeta, na pogrešna ste vrata zakucale. Daj tu ćepanicu. U kosti mi se led uvukao. Daj ljeba, ljeb se ne odbija.

Baba baca ćepanicu u vatru, vatra pucketeta. Džara po žaru.

BABA:

A đe je nevjesta?

SESTRA2:

Kako znaš? (mala pauza) Ostala je kuću da čuva.

Pijuču pilad.

BABA:

Probudiste mi đećicu. Pi pi pilići, hranili vas crvići, pojila vas kiša, nastradali od miša. Vidiš kako su sitna a složna. Pi, pi, jedite, gojite se. Pa u kotlu da završite. Ili sutra u kokoši kad izrastu, oko pijevca se jednog do krvi zavade. Je li tako?

SESTRA1:

Tako, tako. Zamjerila nam se mnogo nesrećnica ta. De sestre sa udajom preskakati, to je grijeh.

BABA:

Strašan grijeh.

SESTRA2:

Smrtni grijeh, bako.

SESTRA1:

Koliko sam noći preplakala, čekajući suđenika, da me odvede, da me spasi. Ja, kao najstarija prva se udajem, pa onda, po redu.

SESTRA2:

A ja sam se molila, dugo i uporno, da se i mene, srednje sestre sjeti onaj gore i pošalje mi čovjeka sa kojim ću porodicu stvoriti.

SESTRA1:

A on ga posla njoj. Ne može to.

BABA:

A da vi rečem nešto. Nikad se ne bi udale, i da vam prosci kuću opsjedaju kuću dan noć. Za to vam lijeka nemam. To vam je tako.

SESTRA2:

Ona nas je obje preskočila, bako bakice.

SESTRA1:

Mi je nekako kazniti moramo.

BABA:

A, zato ste vi kod mene došle. A šta ako neću da pomognem?

SESTRA1:

Izvoli zlatni dukat. To nam je sve što imamo. I njene suze.

SESTRA1:

Pa ti vidi šta ćeš.

BABA:

Dukat od zlata nije šala. Pomoći ću. Ali to vašu nesreću neće izliječiti. Piju, piju, piju pilići. Slušajte me dobro i uradite kako kažem.

4.

VJERENICA:

Kad dođem svom novom domu, nećemo više prati robu u koritu. Nećemo skupljati drva u šumi da bi zapalile vatru. Nećemo misliti šta za ručak i hoćemo li imati večeru. Biće sve drugačije i za mene i za vas.

SESTRA1:

Tebi će sigurno biti drugačije. A naš život će postati sve mizerniji.

SESTRA2:

Ko su one dvije mučenice? Princezine sestre, svenule od teška rada i mnogo brige.

VJERENICA:

Niko neće to reći, no će vidjeti da ste vi moje roditeljke, ponosne princezine sestre.

SESTRA1:

Kao da će nas taj ponos udati.

SESTRA2:

Ili će nam ponos decu učinjeti, kuću napuniti.

VJERENICA:

Sva moja deca biće i vaša! Zahvalna sam vam za sve. Mislim da je ovo i vaš spas.

SESTRA1:

Svi će nam se rugati na svadbi. Stare devojke.

SESTRA2:

Možeš sirotinju u divne haljine da obučeš ali staru devojku ne moš urediti.

VJERENICA:

Što ste grke, sestre moje drage? Ja bih se vašoj sreći radovala. Ako je meni bolje, biće i vama.

SESTRA1:

Radujemo se mi, ljepotice naša.

SESTRA2:

Samo si možda mogla još malo sačekati. Ko zna, možda bi se i moj princ pojavio.

SESTRA1:

I moj, i moj.

VJERENICA:

Ja bih sačekala ali sudbina nije htjela.

SESTRA1:

Sudbina, sudbina, niko ne zna šta mu je suđeno. Nego, sejo, jesi li se umorila? Tri si burila vode donijela sa izvora. Donesi joj čaja.

SESTRA2:

Možda neće čaja, bolje vode. Rano je za čaj, i prerano.

SESTRA1:

Hladna je voda izvorska, teška su burila na leđima, veliki teret za princezu.

VJERENICA:

Nijesam ja još princeza, ja sam ista kao i vi.

SESTRA1:

Topli će te čaj ugrijati, ukusan je i ljekovit, dobila sam ga od jedne travarke iz sela.

SESTRA2:

Sve tri ćemo istoga čaja, sve smo i do sad dijelile.

SESTRA1:

Donesi više i prestani sa pričom. Zapamti, princezice naša, sve ide po redu jer je tako oduvijek.

VJERENICA:

Vjerenica srkne čaj.

Baš lijepo miriše. Hvala ti, sejo.

Vjerenica opet srkne čaj.

A što je tek ukusan. Nikad ovakvoga čaja nijesam probala. Što si mi tužna, srednja seko?

Srednja sestra zaplače.

SESTRA2:
Nešto mi u oko upalo.

SESTRA1:
Popij, popij, da odmoriš.

VJERENICA:
Nešto vas ne vidim dobro.

SESTRA1:
Tu smo mi.

VJERENICA:
Što si se u kozu pretvorila? Nemoj me rogovima, čuješ.

SESTRA1:
Ako ću te rogovima a ti bježi iz kuće.

VJERENICA:
Rogovi ti do krova narasli, u slamu se od krova upleli, a na rogu jedno oko meni mladoj namiguje, sve se smije pa namiguje.

Vjerenica zapleše.

Dođite sestre moje, zaigrajte, zaplešite, udajete me za crnu zemljicu, jer zemljici ja sam vjerenica.

SESTRA2:
Ne vrti me, nesrećnice. Što učinjesmo?

VJERENICA:
Ja ću u šumi vjenčanu haljinu obući, evo vama moja. I cipele, mene sve u šumi čeka.

SESTRA1:
Neka ti je srećno i dugovječno, i svatovi su svi tamo.

SESTRA2:
Ne idi! Oprosti nam!

5.

PRINC:
Došao sam da vas sve vodim i za tri dana pravimo veliku svadbu. Ne morate ništa sa sobom nositi, sve vas čeka. Počinjete novi život.

SESTRA1:
Mi ne bi znale kako bi novi život živjele.

SESTRA2:
Bez ovog sirotinjskog krova nema ni nas.

PRINC:
Ma što tako govorite? Zahvalan sam što sam vas upoznao. Meni se moja vjerenica u snu javila. Nikome to nisam govorio. Eto da znate.

SESTRA1:
San je laža, carev sine.

SESTRA2:
A Bog je istina. I on će nam suditi.

PRINC:
Što ste tako mrgodne? Veselje se sprema! San je postao java! O mojoj će se svadbi nadaleko čuti i dugo, dugo pričati.

SESTRA2:
Ne očekujem oprost ni od tebe, ni od Boga. Kazni nas, ubij nas, sve smo zaslužile.

SESTRA1:
Šta to govoriš, što si poluđela?

SESTRA2:
Nijesam htjela, života mi. Ali razumi nas. Stalno same, stalno zajedno, sve čekam da se nešto desi, a ono ništa. I najstarija se sestra uvijek sluša. Čak i kad grdno govori.

SESTRA1:
Ćuti, zmijurino.

PRINC:
Vi nešto krijete od mene. Draga mi se razboljela?

SESTRA1:
Jes, carev sine. Nije vam suđeno. Nešto joj se sa glavom zbilom, utekla je u šumu, više nije od našega svijeta.

SESTRA2:
Nije utekla, ti si joj pamet pomutila! Otrovala je! Zlo si bila, zlo si i ostala.

SESTRA2:
I ti si!

PRINC:
Tišina vas dvije. Će mi je vjerenica? Šta ste joj učinjele?

SESTRA1:
Što je učinjeno, tome više ispravke nema.

SESTRA2:
Trči u šumu iznad kuće, možda tebe čuje pa se u pamet vrati. A nas kazni kako dolikuje.

PRINC:
Proklete ste da živite sa zlom koje ste učinjele.

6.

PRINC:
Samo da te nađem, pa da te izliječim. Čim te zagrlim, biće ti bolje. Pa taj osmijeh šumu obasjava, zato je ovako svijetlo i divno. Će ti kročiš, tu je sve ljepše. Jedva čekam da te kući povedem.

Nešto šuška.

PRINC:
Vjerenice moja, jedina moja, jesi li to ti? Evo me, sve je dobro. Ne boj se.

Crno jagnje bleji.

PRINC:
Crno jagnje! Će je ona? Govori!

CRNO JAGNJE:
Da si bio pametniji, ne bi bila tu Će je.

PRINC:
Već si me jednom do nje doveo, pomoz i spasi me.

CRNO JAGNJE:
Što je ne povede kući, carev sine? GvoĆde se kuje dok je vruće, zapamti to.

PRINC:
Sestrama sam je ostavio a ne krvnicima.

CRNO JAGNJE:
Šuma joj je druga kuća, sad tu nema pomoći. A što ti se snilo, to nikad nije bilo.

PRINC:
Zaklaću te ovim noĶem što ti pod grlo drĶim, Ćuješ. Će je?

CRNO JAGNJE:
Eno je kod velikog kamena, samo je nemoj prestrašiti. Puštaj me.

Princ je pušti i ode.

CRNO JAGNJE:
Zapamtićeš kome si se zamjerio, carev sine.

7.

VJERENICA:
Na samku sam bila, snove lijepo snila, tebi se nadala, suza suzu stizala. Vjeverice i ptićice, neće mi on doći. Da se ovdje skućimo i vazda veselimo. Rodiću ti sina sa zvijezdom na Ćelu! Šuma nam je dom a trava nam postelja, zmija šarka sluškinja a vućica drugarica.

CAREV SIN:
I kad ga rodiš, veselimo se tri dana i tri noći.

VJERENICA:
Jedini moj!

CAREV SIN:
Zlatom ću te pozlatiti i svi će ti se klanjati. Ljubo moja, ne dam te ja nikome.

VJERENICA:
Nećemo mi odavde. Baš nam je lijepo i dobro. A što će ti zlatni rogovi na glavi?

CAREV SIN:
To ti se pričinja od bolesti.

VJERENICA:
U odeĶdi od ljubavi mi ćemo vječno srećni biti a naša djeca okupana jutarnjom rosom samo će pjevati od radosti.

CAREV SIN:
Nosim te u dvor i najboljim vidrima, oni će pomoći.

Crno jagnje mekeće.

CRNO JAGNJE:
Ne podiĶi je. Ne Ćini to.

CAREV SIN:
Idemo, vjerenice moja.

CRNO JAGNJE:
Ne, ne Ćini to!

CAREV SIN:
Ko je tebe slušao, taj se grdno proveo. Je li ti se prispavao, ljubo moja? Umorila te tvoja bolest. Sve će biti dobro, vjeruj mi. Samo izdrĶi još malo. Jedina? Probudi se? Šta ti je?

CRNO JAGNJE:
Rekoh li ti ja. Sad je nosi domu svom i sahranu pravi umjesto svadbe.

CAREV SIN:
Ona je mrtva.

CRNO JAGNJE:
Tako je pisano bilo.

CAREV SIN:
Neće biti sahrane. Neka nas zajedno raznesu zvijeri i neka našim tijelima šumske životinje nahrane. Ako je tako pisano. Ko snu vjeruje, od sna i strada. Zbogom.

Carev Sin se ubada u srce.

CRNO JAGNJE:
I u smrti srećni bijahu, od šumskog cvijeća krune dobiše i carevahu šumskim svijetom zauvijek. I od tada zna se da crno jagnje nesreću donosi.

ZIDANJE SKADRA

(Radio drama po motivima epske narodne pjesme *Zidanje Skadra*)

LIKOVİ:

KRALJ VUKAŠIN

GOJKO – njegov brat

GOJKOVICA – Gojkova žena

VILA

IVŠA

RADE NEIMAR

KRALJICA – Vukašinova žena

ŽENA VOJVODE UGLJEŠE

1.

Noć. Ivša je na obali rijeke, u trskama. Čuje se krektanje žaba, zrikavci, cvrkut ptica. Ivša se posipa vodom.

IVŠA:

E sad ti ne mogu zabraniti da vodu arčiš, Ivša, vala ne. Nije njihova, no je od rijeke, ljepotice Bojane. Odmori Ivša, zaslužio si. Nagradi sam sebe kad se niko drugi ne sjeti. Uh, lijepo li je, uh, dobro li je. Ubi ova vrućina, mili. Mora čovjek da se rashladi, pa makar po noći. Bojano, ljepotice, ti nas hraniš, ti nas od ognja braniš. Rasturi nas ova gradnja, ne sastavismo se. Udri, lupaj, teši, gradi, mjeri, nosi kamen, a ono sunce se na nas naljutilo. Ne znaš je li gori Rade što nas ćera ili Sunce što nas peče. Lako je tebi Ivša, kažu oni, ti samo vodu nosiš da nas napojiš. A koliko vas je, braćo mila? Još je i Vukašin opaki u postelji a ja na sebe kačim ova teška burila i vučem. A tamo, na gradilištu, gledam braću svoju što umjesto mač da nose, svoju snagu u Vukašinov grad uziduju. E živote, pečena glavo. Mi se mučimo a taj kralj, namršteno čeljade od jutra do mraka što ni braću svoju, Uglješu i mladoga Gojka, kao braću ne gleda, on po svome kraljuje. Uh, da mi je da sam riba pa da se praćaknem, da se potopim pa izronim, uh što bih se podmladio. A sutra sve po istom tragu, tegli, vuci, uzdiši, napoji, ne odmori.

Čuje se udaranje toka na prsima i topot konjskih kopita, jednog konja. Čuju se zrikavci.

IVŠA:

Ko je u ova doba, još na konju? Neki velikaš sa prilježnicom, nema druge. Pritaji se Ivša, pečena glavo e ćeš bez nje ostati.

VUKAŠIN:

O Bojano, pomози. Što da činim? Drugoga ne smijem pitati. Vjekovima tečeš i ne miruješ, pomози mi da riješim ovu muku. Samo nam se zidine survavaju u tvoje dubine. Što danju sazidamo, noć nam razide. Šta da radim, čemu da se nadam? Bez grada, kao bez obraza. Bez grada, kad nagrnu Turci ostadoh i bez kraljevanja. Svi ratnici majstori postase uz hiljade najvještijih koje sam sa primorja doveo. Ali protiv noći, protiv tebe, silo mračna i nepoznata, jači nijesmo.

Čuje se ženski smijeh i praćakanje po vodi – koristiti dok traje dijalog.

VILA:

Vukašine, ti li si?

VUKAŠIN:

Ko je to?

VILA:

Ko je, ko je? Bitno je da znamo ko si ti. Čekah te i dočekah.

VUKAŠIN:

Izađi iz rijeke da prozborimo kao ljudi

VILA:

Ti od ljudi odavno nijesi. Sjećaš li se, Vukašine, isto je bila noć a tebi se prohtjelo vina. Donese ga sluškinjica. Mlada, ni petnaest ljeta. No se tebi prohtjela i sluškinjica. Šta bi onda, a kralju?

VUKAŠIN:

Neko je naučio da me ubije, morao sam to učiniti, vilo.

VILA:

Mene lažeš? Pa će ti duša? Istina, ti duše nemaš. Izmače se sluškinjica a ti kralju kao lav riknu i glavu joj posječe. Zato sam čekala ovaj dan.

VUKAŠIN:

Davno je bilo. Uhode su je poslale!

VILA:

Nevina krv ne stari. No dođi, da se okupamo, priđi kralju, ne boj se. Šta je, misliš se? Pa neću ti ništa. (*smijeh*)

VUKAŠIN:

Prođi me se, vilo.

VILA:

Prepao si se, kralju, što nejač mačem ubijaš?

VUKAŠIN:

Ima li blaga koje te može umiriti i spasiti moj grad?

VILA:

Grad? Niđe tamo grada nema. Zapamti, rušiću sve što po danu sagradite. Kriv si, Vukašine, nevinna mlada krv ti je omču oko grada napravila. Oko grada, oko tvoga vrata.

VUKAŠIN:

Griješan jesam ali samo sam čovjek. Zadužbinu ću ostaviti Bogu i porodu. Šta tražiš? Na sve sam spreman, samo da sagradim grad.

VILA:

Nađi sestru i brata po imenu Stoja i Stojan i u temelje ih uziđi.

VUKAŠIN:

Kušaš me, vilo.

VILA:

Lijeka si tražio, lijek si dobio. Idi, da se ne predomislim.
(*Kralj odlaizi, čuje se topot kopita.*)

IVŠA:

Šta bi ovo, glavo pečena? Bježi kući, Ivča mili.

2.

Rano jutro. Čuje se kukurijekanje pijetlova.

VUKAŠIN:

Ženo, nađi mi slugu Desimira i odmah ga kod mene pošalji.

ŽENA1:

Što će ti on u cik zore, Vukašine? Mogu li ja pomoći?

VUKAŠIN:

Uradi kako sam rekao i ne pitaj mnogo.

ŽENA1:

Praštaj, gospodaru.

3.

/Čuje se zvuk hodanja po sitnom kamenju./

GOJKO:

Ja sam juče nadgledao radove. Ljudi nijesu stajali, temelj za bedem nije mogao biti čvršći.

VUKAŠIN:

Nema ni kamena na kamenu.

GOJKO:

Upri, ne upri, ne da nam temelje udariti. Nešto je jače od nas, kralju.

VUKAŠIN:

Bi li to da odustaneš, a Gojko? Bi li u vazale? Ili možda glavu sam da im na tacni pošalješ?

GOJKO:

Ne znam šta da se radi. Ovo se mnogo odužilo.

VUKAŠIN:

Zato sam ja kralj a ne ti, dijete. A kralj radi ono što mora. Čekam Desimira. Dao sam mu šest tovara blaga da mi nađe Stojan i Stojana a nema ni njega ni njih.

GOJKO:

Vile su lukave i opasne. Danas traži jedno a sutra će drugo. Ako je to stvarno bila vila, brate.

VUKAŠIN:

Tišina. Je li tvoje da misliš ili da slušaš? Od sutra više ne nadgledaš gradnju. Idi sa ženama i kuvaj ručak, za bolje i nijesi. Beri nar i smokvu, čuvaj koze sa pastirima.

GOJKO:

Brate, kralju. Jesam najmlađi ali ne bacaj me u blato. Najlakše je slagati se i aminovati. Dovoljno je što svi drugi to rade.

VUKAŠIN:

Valjaćeš oko ognjišta, vazda ima pepela da se izbac i drva da se unese. Neću da te vidim ovamo dok malo glavu ne ohladiš.

GOJKO:

Narod se ljuti. Naši majstori su umorni. Komarci ih nagrdiše, a što oni ostave, to zmije dokrajče. Koliko je rana, fali nam vidara. Ko pretekne zmijama, sunce ga prži, pa sanja izvor i planinu. Ratnik je navikao na mač i koplje a ne na kamen i drvo, dan za danom, uzaludno. Ja rekoh pa ti kako ti volja, kralju.

VUKAŠIN:

Govoriš kao sluga koji bi pobunu da diže. Sad bježi odavde da te ne gledam dok se ne predomislim.

4.

GOJKOVICA:

Danas je propuzalo čedo naše. Eno su mu koljena sva izgrebana od trave. Jak je i uporan, na oca.

GOJKO:

Juče je pogubio Desimira jer mu nije našao Stoju i Stojana. Sjutra će i mene ako mu se opet usprotivim.

GOJKOVICA:

Možeš ti biti sto puta ljut ali on je kralj, moj i tvoj i svog ovog naroda što zajedno sa nama čeka da se grad izgradi.

GOJKO:

Kralj zato što je najstariji, pa mu je od oca ostalo. Zato sad svi mi zajedno trpimo njegovu samovolju. Ne znam dokle ćemo ovako.

GOJKOVICA:

Dokle smo i živi. Kralj je kralj.

Čuje se plač djeteta.

GOJKOVICA:

Spavaj dušo, spavaj Jovane. Spavaj, oko moje, sunce moje, ljepoto moja. Šššš.

GOJKO:

Da mi je da ratujem, da mač oštrim i živim kako dolikuje. Zarobi nas sa temeljima ni da će nas u njega ugraditi. Postao sam rob kralja, po krvi brata.

GOJKOVICA:

U pamet se, Gojko. Oprosti Bože, ne zna šta govori. Svima vam se um pomračio od ove nevolje što nas je snašla. Sve prođe pa i nevolja.

GOJKO:

Ovo bogami ne prolazi no nam je sve gore i gore. A onaj Uglješa, kao jegulja, ni govori, ni romori. Ne mogu se u njega pouzdati.

GOJKOVICA:

Pretrpi, Gojko. Za Jovana, za svu njegovu braću i sestre koje ćemo izroditi. Mi smo plemenita roda i takvi ćemo i ostati.

5.

Vila se kupa u rijeci, lupa nogama po vodi, vuče Vukašina u rijeku.

VILA:

Vukašine, nema vajde od tebe. Nijesi me poslušao a ponudila sam ti rješenje. Čak mi je i dosadilo da rušim.

VUKAŠIN:

Pušti me, bježi od mene.

VILA:

Dođi, dođi, da malo sa ribama prozboriš. Možda će ti one pomoći.

VUKAŠIN:

Tražili smo tri duge godine. Biće da si me samo iskušavala, vilo. Zidaće majstori dok sam ja živ, pa kako ti volja.

VILA:

Moja volja je tvoja nevolja. Ako ti ne trebam, idem, ima kraljeva i prosjaka kojima je potrebna moja pomoć i na koljenima je traže od mene. Kod tebe je, vidim, sve u redu. (smijeh)

VUKAŠIN:

Tražila si ono što se naći ne može. Što je do mene, ja sam učinio.

VILA:

Tako, ponizno i mirno. Onda možda i ima nade za taj tvoj grad. Ako poslušas ovog puta, nema više rušenja.

VUKAŠIN:

Kako da ti vjerujem?

VILA:

Tri ste brata, svi ste oženjeni. Koja od vaše tri žene za tri dana donese ručak majstorima, neka je majstori stave gradu u temelje. I više nikad ti neću biti smetnja.

VUKAŠIN:

Na velike me muke stavljaš. Što mi u familiju diraš?

VILA:

Gore je dvoje nepoznatih žrtvovati nego jedno svoje, je li Vukašine? Prevrtljivče i bezbožniče.

VUKAŠIN:

Sve je teško. Ali meni je sad najteže. Što da činim?

VILA:

Sigurno se Uglješa i Gojko ne bi toliko mislili. Uglješa te sluša, miran je ali za krunu sve bi napravio. A mladi Gojko, u njega je vrela krv, jedva bi dočekao. Bio bi dobar kralj.

VUKAŠIN:

To se neće desiti. Nikad!

VILA:

Dobio si drugu šansu. Ja sam svoje rekla. Idi sad, dok ne zovnem sestrice pa se stvarno sa ribama razgovoriš.

VUKAŠIN:

Pu, vještice, biće dana da mi platiš.

Vukašin odjaše.

Čuje se šuštanje trske.

IVČA:

Čekam ođe ne znam ni koju noć za redom i evo ti đavola. Lijepo li je vodu u burila po cijeli dan nositi, hvala ti bože. Zamisli da me ovakva muka snađe. E nesretne li žene, koja li će biti. Možeš u zlatnoj postelji spavati ali od sudbine nikud, e. Zazidaće kralj bez da trepne. Ali koju? Koju? A da kažem, niko mi ne bi vjerovao. Bježi kući, glavo pečena.

6.

GOJKO:

Šta to važno imaš da kažeš?

VUKAŠIN:

Uglješa, Gojko, slušajte me dobro. Ja sam svi vi. Ja sam vaša prva misao dok se budite i posljednja kad krenete snijevati. Nije meni do kraljevanja samom u dvoru dok narod gladije ili još i gore, dok gledam grobove vaše ako nas osvoje, pobiju i pokore. Zato moramo utvrditi bedem i tako se zaštititi od Turaka koji samo čekaju da nas pokore. Bez tvrđave i grada, u prah ćemo se pretvoriti i mi i naši podanici.

GOJKO:

Sve se nadam, brzo će jutro kad će nam se temelji zadržati. Rade Neimar je najbolji majstor koga smo mogli naći, o njemu se priča nadaleko. I dobar je čovjek.

UGLJEŠA:

Naši ljudi su sad dobili neku dodatnu snagu, kad im on podvikne rade od jutra do mraka.

VUKAŠIN:

I brat sam ali sam vam i kralj. Slušajte me dobro. Veliki je teret na mojim i vašim plećima. Ali, tako moramo.

GOJKO:

Nećemo valjda bježati od Turaka? Šta će narod reći?

UGLJEŠA:

Gojko, ne trči, čekaj šta kralj ima da kaže. Njegova je posljednja.

VUKAŠIN:

Koja od naše tri žene sjutra donese ručak radnicima, biće uzidana u temelje. Tako će nastati naš grad. Zaklinjem vas, ne govorite ništa ženama, kao što neću ni ja kraljici mojoj.

7.

Vukašinove odaje

VUKAŠIN: (*unutrašnji monolog uz koji se čuje mačevanje.*)

Drvetu bez lista vjetar lako grane polomi. Nema šta da ga štiti, na koga da se osloni. Ja sam kralj, uzor i primjer. Jak, opasan, na maču kao i okom brz. Ali, ja sam i čovjek. A čovjek bez žene kao drvo bez lista. Čovjek bez žene postaje i kralj bez zemlje. Jedva bi dočekali i ubili me. Na listi mojih grijehova ovo se ne bi upisalo. A i šta će mi sjutra glava bez krune, a uz krunu ide i kraljica. Ja odlučujem a ne sudbina. Ja, ja, ja!

Vukašin se nakašlje. Povuču dim cigarete.

VUKAŠIN:

Ženo moja, nemoj sjutra ići na Bojanu, neka ručak donese Uglješina ili Gojkova žena, ti si ipak kraljica.

8.

GOJKO:

Noć je mirna, samo se čuju skakavci. Mir mi noćas samo otežava. Ženo moja, mlada Gojkovice, donesi nam po čašu vina.

Zvuk sipanja vina u čaše. Zvuk udaranja čaše od čašu, pa i drvene ako su bile, čuje se.

Živjela mi, jabuko moja.

GOJKOVICA:

Zdravo mi bio. Šta ti je, Gojko? Muči li te nešto?

GOJKO:

Sjećaš se, kad si mi tek ženom postala, a mi tek došli u ove krajeve pa bježasmo za ljetnih noći na Bojanu?

GOJKOVICA:

Mladi smo bili, a noći duge i rijeka samo naša. Zamalo sam upala u rijeku kad gledala jegulje.

GOJKO:

Bojana nam je i našeg Jovana donijela.

GOJKOVICA:

Biće braće i sestara uz Jovana, mlada sam i zdrava. Ne brini se, moj mili gospodar. Bog nas čuva.

GOJKO:

Ako ga ima, onda će da te čuva i sačuva.

9.

Kuhinja u kući koja je privremeni dvor.

KRALJICA:

Nu, pogledaj jetrvica, dokle je ručak. Radnici su sigurno umorni i gladni. Nijesam ni čula kad je Vukašin otišao, sigurno prije zore. Sluge me nijesu budile.

ŽENA2:

I moj Uglješa je jutros zorom poranio da bude uz kralja. Brat treba da bude uz brata.

KRALJICA:

A đe nam je najmlađa jetrvica. Gojkovice? O Gojkovice?

GOJKOVICA:

Zvali ste me, gospođo kraljice.

KRALJICA:

Danas mi tako bubnja u glavi, biće od ovog toplog vjetra što je krenuo od Bojane. Nijesam više ni tako mlada, niti zdrava, kao ti. Đe si bila?

GOJKOVICA:

Da podojim Jovana.

ŽENA2:

A mene boli ruka, vidiš da sam privila na nju ljekovite trave. Juče sam nezgodno pala.

KRALJICA:

Radnici čekaju ručak. Ti ga danas, Gojkovice, odnesi.

GOJKOVICA:

Jovana moram da okupam a ostalo je njegove robice neisprane u koritu. To uvijek volim sama da završim, neću stići. Da pošaljemo danas nekog slugu, kraljice?

KRALJICA:

Sve će se to završiti. Ja ću lično pomoći oko Jovana, mi ćemo ga zajedno okupati. Samo se ti spremi i nosi. I ja bih rado prošetala do Bojane da se osvježim ali glavobolja me uzela pod svoje.

ŽENA2:

Mladost neka uživa, mi u dvoru da bolujemo i zavidimo. Samo ti idi, Gojkovice. Slobodno ostani koliko hoćeš, lijep je dan.

GOJKOVICA:

Nijesam navikla da mi drugi kupaju dijete, ali kad vi kraljice kažete, biće tako.

10.

Zvukovi na gradilištu, lupanje, udaranje, pilanje.

GOJKOVICA:

Dobar dan, Rade neimaru. Jesi li umoran?

RADE NEIMAR:

Dobra vam sreća, gospođo. Sve znate, svaki smo kamen po sto puta prevrnuli. No su kralj i braća mu jutros posebno neveseli.

GOJKOVICA:

Bog se igra sa ljudima, dobri Rade.

RADE NEIMAR:

Staće i to jednom, ako je do Boga, on zna zašto nas iskušava.

GOJKOVICA:

Kako kaže moj Gojko – Bog je jedan, a nas je množina, odustati nećemo. Juče sam se molila cijeli dan zajedno sa mojim sluškinjama. Kako pade noć i ja zaspah, u snu mi na rame sleti slavuj. *(zvuk cvrkutanja)* Pjevao je tako divno da sam pomislila kako nema ljepšeg zvuka na svijetu. Pa mu rekoh – tiše malo, ptico pjevačice, spava mi ne jako čedo i moj gospodar. A onda mi je prišao još bliže i prošaputao kao čovjek – ne brini. Te se tako mirna probudih ni da je najljepše jutro osvanulo.

RADE NEIMAR:

Lijep san uistinu, gospođo.

GOJKOVICA:

A lijep je i dan, I znam da će stići dobre vijesti, sigurna sam u to. De li je moj Gojko? Bih da mu se javim, moram brzo da se vratim.

Dolazi Ivča.

IVČA:

(unutrašnji monolog: Pa zar mladu nevjestu Gojkovicu? Najbolje čeljade od svih njih!)

Evo svježe vode. Izvolite, čestita gospođo.

/Gojkovica pije vodu/

GOJKOVICA:

Hvala, vodonošo. Umorila sam se dok sam došla po suncu.

IVČA:

A jes vruće, kao u kotlu. / u.m. I grobnice grotlu, i grobnice grotlu. /

GOJKOVICA:

Što drhtiš? Da nije groznica?

IVČA:

Ne drhtim, to vam se pričinja.

/E crna gospo, ostade ti ode zavazda. Kako se neću tresti. I kamen će. Da rekнем nešto? Ništa promijeniti neću. Mene kralj ne bi uzidao no razapeo./

GOJKO:

/Tiho./

Eno mi žene, eno moje nesrećnice. Crno jutro, što si nam svanulo? Crni dane, de si potrčao? O ti Bože, što nju, zašto nju izabra? Što joj ne rekoh, grom u mene zagrmio?

GOJKOVICA:

Svuda te tražih, gospodaru. Moram brzo natrag jer mi je Jovan ostao neokupan.

GOJKO:

Ti.

GOJKOVICA:

Ko će ga bolje od mene okupati? Da miriše kao ruža prvijenac naš. Jutros je puzio po smočnici. Jak je, svima kažem, na oca. Lijepo li je ode. Mogla bih po cijeli dan gledati u Bojanu. Rijeka teče i kad sve stoji. Rijeci ni čovjek ni vila ništa ne mogu. Zar nije? Što si mi se učutao? Reče Rade da ste nešto posebno smrknuti danas.

GOJKO:

Imao sam od zlata jabuku ali mi je pala u Bojanu i mulj ju je progutao.

GOJKOVICA:

I ti si sanjao. Moj je san veseliji i na dobro sluti. Vjeruj mi, nema te jabuke koju mi zajedno ne možemo stvoriti i imati. Samo dok smo zajedno.

GOJKO:

Oprosti, ženo moja. Oprosti, snago moja.

GOJKOVICA:

Šta te je spopalo? Kakav oprost? Što si tako poblijedio?

GOJKO:

Čuvaću Jovana i pričaću mu kako mu je majka bila mudra i dobra, žena koju bi svako poželio. Stub si bila, stub ćeš i postati, jabuko moja.

GOJKOVICA:

Niko od nas nije bio, nego ćemo biti još dugo godina. Čuješ li? Ako si nešto zgriješio, ja ću tražiti od majke blaga, umilićemo se kralju. Ja ću te spasiti.

GOJKO:

Govorila si – ne izdaj. Kralj je kralj, ima nešto važnije od nas. Neću njega ali sebe i tebe izdadoh. Prokleta mu kula, i ja sa njom od danas pa znavijek. Čujete li me, braćo! Kralju! Neka je sve proketo jer je od mene najbolje oteto.

GOJKOVICA:

Kralju, vojvodo Uglješa, šta mi je sa gospodarom? Šta to krije od mene? Pomagajte ako Boga znate.

GOJKO:

Može li muž umjesto žene? Više će se sviđeti vili, ipak sam ja kraljev brat. Znam da je ovo njeno maslo. E nećete nju, ne dam.

VUKAŠIN:

Vodite ga odavde, kuka kao neka ženetina.

GOJKO:

Sasijeci mene i sve moje ali kazna će te stići. Nijedna kula, nijedan grad ovakvu žrtvu ne prima jer će ga pratiti nesreća, i njega i onog koji će njime da vlada i kraljuje. Ostavi te me, puštite me. Vukašine, ne čini to! Oprosti mi!

GOJKOVICA:

Deveri moji, kralju, šta mi je sa čovjekom?

VUKAŠIN:

Teško prihvata ono što je tvoja sudbina.

GOJKOVICA:

Ne šali se kralju sa mojom mukom no spašavaj i kazuj.

VUKAŠIN:

Došla si ovdje i ostaćeš zauvijek. Pokoljenja će te pamtiti. I kad nas nestane, znaće se samo za rijeku i tebe. Veži je, Uglješa.

GOJKOVICA:

Što sam kriva, kralju moj? Uglješa? Ako vam je svima vino udarilo u glavu posije ručka, puštajte me, nije mi do vaših igara.

UGLJEŠA:

Ni smo pili, ni ručali danas. Praštaj, Gojkovice.

GOJKOVICA:

Ovo zvuči kao smrt. Ali zašto? Grijeha na mojoj duši nema. To je neko nalagao, kralju.

VUKAŠIN:

Ja moram da ispunim ono što je traženo od mene da bi narod spasio. Bez tvrđave će nas turci sve pobiti. Ti sve to znaš.

GOJKOVICA:

Što me vezaste, ljudi?

VUKAŠIN:

Jer ćemo te u tvrđavi u temelje staviti.

GOJKOVICA:

Nemoj se sa tim šaliti, kralju, no me puštite kući detetu. Neokupan je ostao, a već je i gladan, moram da ga podojim.

VUKAŠIN:

Dobro joj noge utvrdi, Rade. Pritsni kamenom da ne mrda.

GOJKOVICA:

Ne daj me, Gojko! Gojko, đe si? Deveri moji dobri, znate da mi je majka bogata žena, kupiće vam roba i robinju, daćemo vam sve što ima, i zemlju i zlato i dvorove! Samo me puštite, nije još moje vrijeme. Pa ja sam najmlađa u kući!

VUKAŠIN:

Mi se više ode ne pitamo. Da je spasa bilo, ja bih te spasio.

GOJKOVICA:

Boli me. Imajte milosti. Ja sam tebe kralju uvijek branila. I kad si narod od svojih kuća digao i doveo ovamo, branila sam te i kad si ratnike u majstore pretvorio pa su se ponositi ljudi bunili što moraju umjesto mača i koplja kamen da klešu. Brata sam ti najmlađeg smirivala. Nemoj me, ako Boga znaš.

VUKAŠIN:

Rade, znaš šta ti je činjeti. Svi idite.

GOJKOVICA:

Nemoj moj dobri Rade. Ubijte me prvo, preklinjem vas, đe ćete me živu u kamen. Vukašine, neka si proklet, i ti i sve tvoje. U krvi se ugušio dabogda.

VUKAŠIN:

Teško mi je kao čovjeku ali vladar u meni uradio je što mora. Zbogom.
(*Vukašin odlazi, čuje se topot kopita*)

GOJKOVICA:

Rade, dobri Rade. Nastradah ja, Rade.

RADE:

I mi s vama. Zaludu mi život kad su ruke krvave. Oprosti mi, oprosti.

GOJKOVICA:

Molim ti se... Oj meni, noge ne osjećam. Molim ti se, zazidaj mi ruke da ih nemam, kad Jovana više uzeti ne mogu. Ali ti se molim, ostavi mi dojke noćas, da ga podojim posljednji put. Pa me ujutro šalji Bogu i zazidaj jer vidim da mi spasa nema. Učini to, Rade.

RADE:

Posljednja se želja ne odbija.

11.

GOJKOVICA:

/U bunilu. /

Sluškinjice, ostavi mi Jovana pored mene, neće on plakati. Uz majku će se popeti, korak, po korak, pa će vidjeti veliki novi svijet, dalje od bedema i užasa kraljevine đe mu stric zverstvo ovo učinje. Sluškinjice, ljepotice, donesi mi moga ptica što bez majke cijeli dan tužno pišti da dvori odliježu. Doleti pticu moj, na krilima slavuja što mi reče – ne brini. Zapamti majku svoju. Ne sveti se, ne žesti, no me u srcu nosi.

IVŠA:

Nema nikoga ode, gospo. Samo ja Ivša, vodonoša. Na ti vode, okrijepi se, gospo. Polako, polako. Nu, da ti obraze umijem.

(Daje Gojkovici vode)

Ode zlotvor, rijeka ga ponijela. Ali tu je Ivša, neće me ocerati. Da čelo orosim, olakšam koliko se može.

GOJKOVICA:

I Jovanu, Ivša. Vruće mu je uz mene noćas.

IVŠA:

Nejaki je jovan bio uz vas pa ga odnijeli. To vam se pričinja.

GOJKOVICA:

Mama je tu, pile moje. Dok si sa mnom, niti boli niti se bojim. Oko moje. Neću ja niđe. Ivša. Slušaj me, Ivša.

IVŠA:

Tu sam, gospođo.

GOJKOVICA:

Učini mi... Bog, što se na mene opako naljutio, a ne znam zašto, tebe će nagraditi. Učini mi. Priđi.

IVŠA:

Kako? Šta?

GOJKOVICA:

Pritisni mi rukom nos i usta, da što prije odem, da što manje patim, da ne čekam jutro, preklinjem te. Brzo, Ivša! Sad, Ivša!

IVŠA:

Ne mogu to, nesretnice.

GOJKOVICA:

Onda ću biti srećna. Sad, Ivša, spasi me! Spasi nesrećnicu!

IVŠA joj stavlja ruke na usta i nos.

IVŠA:

Crni Ivša, spasi Ivša, muke skрати, neka bude kako mora, nju spasi, ne misli. Gotovo. Spasi mučenicu, ako je gotovo, njoj je rajsko naselje počelo.

EPILOG:

IVŠA:

Grada će biti, ali Vukašinove sreće nikad više. One noći kad sam post'o što sam mislio da nikad neću, ubio – spasio, život joj vratio. E te proklete noći, udari kiša i počеше kugle sa neba da padaju da je svako drvo bez lista ostalo. Pada božiji gnijev na sve nas a ja ne mrdam prema selu no uz mrtvu Gojkovicu plačem. Zagrmilo tako jako, mili, da se vidjelo odavde do Stambola. Prolomi se krik onozemaljski da nas sve kazni. Udri grome, imaš rašta, udri, svi pomrli dabogda. Tu sam mislio da sam i ja bez života ostao. Pred zoru, otvorih oči i utekoh da me Rade ne zatekne. Spašena si, dobra moja gospo. Bijaše neka vajda, od pečene glave, mili. A u selu, lelek. Grom je sve kraljevo pobio, sitnu decu i gospođu mu. On uz Bojanu bio pa se spasio. Grada će biti, sreće njemu nikad više. Ne, mili.

BESA

(Radio drama – po motivima anegdote Marka Miljanova)

LIKOVİ:

KRCO LAZAREV

LEKA

ROSA – Lekina kćer

BABA – Lekina majka

TURČIN SULJO

1.

UNUKA:

Zagledala sam se baba u jednoga, niti jedem, niti mogu zaspati.

ROSA:

E grdne li muke. Dodaj mi to klupko.

UNUKA:

Šta i? Ne mogu ja tu ništa. On ti mene ne vidi ni kad kroz varoš prođem ni kad se u kolo uhvatimo. Ne razumiješ ti to, baba Roso. Drugačije je u tvoje doba bilo.

ROSA:

Mislite vi da je baba vazda baba bila?

UNUKA:

Nemam slike da te vidim. Znam samo kad tata kaže – bogami je baba Rosa bila gledna. A i njemu je to neko drugi pričao.

ROSA:

No što sam.

UNUKA:

I jesi li ti tako nespavala i nejela od muke kao ja? Ma đe, vi to nijeste radili, drugo je vrijeme bilo.

ROSA:

Bijah i ja mlada i lijepa, taman kao ti sad. A evo me, ista sam moja baba. E dijete moje, samo ćeš trepnuti i odjednom bez toljage nikud, vjeruj ti mene. Prođe život ko izvor što je suvi kamenjar postao. A nekad, i žuborio i stoku napajo, i svjedočio sastancima i rastancima.

UNUKA:

Ljubavnim sastancima? Baba!

ROSA:

Makse đavole. I danas kao i tada, stari se slušaju ali, živ stvor je živ stvor.

UNUKA:

Šta ti to sad znači?

ROSA:

Jednom sam vi i ja na izvor otišla i taj sam dan zavazda zapamtila. Živ stvor svašta vidi i doživi.

2.*/Rosa ulijeće zadihana u kuću./*

BABA:

Šta je, Roso, što si se prepala?

ROSA:

Evo viđeh kako neki ljudi jednoga ćeraju, sve sa isukanim noževima a on im bježi na nekakvome kljastome konju, mora da su ga puškom pogodili.

BABA:

Čojeka?

ROSA:

Ne baba čojeka no konja su pogodili. No možda su i čojeka, ne znam bogomi.

BABA:

Pa što si se prepala ondak, ka da prvi put to vidiš?

ROSA:

Bogomi je on put naše kuće krenuo jer nema na koju drugu prvu da naiđe.

BABA:

Pušti to, već su ga uvatili slobodno. A kad bježi, onda je i kriv.

LEKA:

Što veliš to Roso?

ROSA:

Neko se čudo čini tamo blizu izvora. Idoh na vodu pa čuh ljude kako viču i kastigaju, a konj njišti e se prepadoh i bacih one kante i utekoh kući.

LEKA:

A što meni ne veliš ka i babi, no mi tu nešto izvodiš?

ROSA:

A neka tata, nemoj me vikati zbog što telad ne napojih.

LEKA:

Ja ću ih napojiti. Ćeraju li Turci svoga ili nekoga našeg Arbanasa?

ROSA:

Ne viđeh dobro.

LEKA:

Vazda li se kad se ovamo Turcima primiču oko naše kuće čuda čine. Ni prvi ni potonji te ga gone. Majko, postavi da se šta jede pa u aljine.

/Čuje se lupanje na vratima. Nervozno, brzo, kao da je nekome velika žurba./

ROSA:

Ko je sad? Nije valjda neko od onija ljudi?

LEKA:

Tišina. Ko lupa?

KRCO:
Otvoraj domaćine!

ROSA:
Nemoj tata!

KRCO:
Otvoraj, e ti izgiboh na prag od kuće.

BABA:
Pušti čojeka Leka, nećemo prag krvaviti.

LEKA:
Ko zna kaki je baksuz majko.

Baba otvara vrata.

BABA:
Uljezi, ljudi smo.

Krco ulazi. Baba zaključava.

LEKA:
I što ćemo sad?

BABA:
Ove te ga gone sad puštiti nećemo, ne vala.

KRCO:
Samo mi dajte vode da se napijem. Ne bi meni sad uvatiti da ne odoh na izvor jer me žeđ mori. I glad ali žeđ je gora. Krijem se tri dana po ovijem škripovima i vretima okolo.

LEKA:
Roso, daj vode čojeku.

Rosa prinosi vodu.

ROSA:
Evo na.

BABA:
Dođi vamo s nama da večeraš. Ajde i ti su njim, Leka.

KRCO:
Sad će oni vamo stići, neću da vam pravim muku. No mi daj domaćice boga ti, kakvu grudu sira i malo ljeba i da bježim. Makar sam se okrijepio, pa iako ću da mrem, da mrem kao čojek.

LEKA:
Ako ćeš moga ljeba jes, reći se da znamo ko si i okle te ođe đavo nanio.

KRCO:
Ja sam Krco Lazarev sa Bioča. Kod Cijevne sam četova sa družinom i tu me Turci nekako odvojiše od družine, ne mogah se vratiti na Bioče te sam mora sam vamo bježat put Podgorice.

LEKA:
Na tebe jednoga su onda svi krenuli?

KRCO:
Jes. Idem sad, ako me uvate, eto moje glave kod paše u Skadar.

LEKA:
Kakav te Skadar spopa. Sjedi će si, ne gubi uludo glavu.

KRCO:
Znaće da sam ođe, vaša je prva kuća na ulaz u Podgoricu.

ROSA:
(šapuće) Viđi mu krv na rukav, baba.

Baba se nakašlje.

BABA:
A ti si ranjen, Krco. Daj da viđu to.

LEKA:
Rakije, Roso.

Baba pocijepa rukav. Stavlja rakiju na ranu a Krco malo huknu.

KRCO:
Gađali me ali mene okrznu, a konja je pogodilo. Ništa je to.

LEKA:
Čojek nije konj, a ovo je poštena arbanaška kuća.

ROSA:
Dobro ga je dovatilo, tata.

Lupanje na vrata.

KRCO:
Fala vi, ljudi, a sad idem će moram.

LEKA:
Nećeš ti nikude.

Lupanje se nastavlja.

SULJO:
Otvoraj, Leka e ćemo razvaliti vrata.

LEKA:
Drži pušku baba, drži Krco, drži Roso. Ti idi na oni prozor baba, ja ću na vrata a ti Krco dolje na izbu će živo pazi.

SULJO:
Otvoraj, Leka. Znamo da je ođe uljega.

LEKA:
Bi li to u sred kuće pokolj da mi praviš?

SULJO:
Samo brata da osvetim kako valja i treba.

LEKA:
Ja sam u kuću sa ovim ranjenijem čojekom jeo i pio. Ako ćeš njega da napaneš, moraš i mene i moju familiju, a branićemo se dok imamo baruta.

BABA:
Bravo, sine Leka, blagoš majci što te takoga imam.

SULJO:
Nijesi izludio Leka.

LEKA:
Kad ste ga vijali tuda po tija vrleti, što to tamo ne učinjeste, no si krenuo meni kuću da poganiš, na ognjište krv da mi turiš. E neće moći. No idi kući da ne zapucamo otolen svi mi koliko nas ima. Moja tri brata i još ljudi što se našlo danas na Šedniku.

SULJO:
Znamo se Leka, to sam ja Suljo. Tražio sam ga dvije godine i sad mi je dopa šaka.

LEKA:
Moja čast je velja od tvoga traženja. Sikter otolen kad velim!

SULJO:
Završiće mu glava na Skadar kod paše, no će i tvoja sa njegovom, čuješ li Leka.

KRKO:
Pušti me da idem, izbiće belaj, nemoj i vas da pobiju.

ROSA:
Nemoj, tata. Znamo mi da se branimo.

BABA:
Pucam bolje no tri čojeka, malo sam glava skinula u svoj vakat. Bježi Suljo od ove junačke kuće i ne udaraj nam na pobratima.

LEKA:
Paša će tvoju glavu skinuti kad se čuje da si udario na poštnu arbanašku kuću. Meni je obraz miliji no život. Besu sam dao!

/SULJO oklijeva./

SULJO:
Poslaću ti carske nizame, e ćeš ga njima predati kako ti se neće.

LEKA:
Kad nji vidim, onda ćemo pričati. A tebi ga ne dam pa da ćeš krepati.

SULJO:
Vrnuću se brže no što misliš.

3.

KRKO:
On časti mi ode.

LEKA:
A no što će, zna mene i moju famelju, popuštiti nećemo.

KRKO:
Đe da izgibete radi mene na pravdi Boga.

LEKA:
Zna i Suljo da šta je besa. Može mi doves trista carskija nizama, popuštiti nećemo.

BABA:
Blagoš kući, sine Leka, tako i nikako.

LEKA:
Sujmam ja da će nizame doves ali odustati neće. No sve nešto mnim što ćemo i kako ćemo. Koliko imamo baruta a koliko hrane.

BABA:
Ima da izvedeš ovoga čojka iz Podgorice i da sretno svojoj kući stigne, eto što ćemo.

KRKO:
Ne ludujte no me predajte, zaždiće kuću i sve vas sa mnom ode.

BABA:
Ti si sa mojijem sinom ovijem Lekom jeo i pio, i vi ste sade pobratimi. Pobratim se kod nas više brani no brat rođeni. Je li tako, Leka?

LEKA:
Pravo veliš, majko. Kako nama tako i tebe Krko.

ROSA:
Ja bi rađe da ubijem kojega ka i baba u svoj vakat no da nas skupa uždiju.

LEKA:
Neka šćeri. Viđi napravi postelju za Krca. Pogledni mu tu ranu, đe su oni melemi pa namaži, trebaće mu snaga.

KRKO:
Ne znam što da rečem, izgleda me sami Bog posla u ovu dobru kuću a mislijo sam da mi je kraj doša, pravo da vi rečem. Fala ti, pobratime Leka đe čuo i ne čuo. Fal baba, fala Roso.

LEKA:
Najbolje prije zore da mi krenemo, imam u šeheru jatake koji će pomoć. Idi, pobratime, odmori, dug nas put čeka.

ROSA:
Baba, a da ja pomuzem Šarulju?

BABA:
A što, misliš da nema u mene snage?

LEKA:
Neka vas dvije. Ajde majko i da poitamo oko živog e se smrče.

4.

/Čuje se mukanje krava i meketanje koza iz izbe koja je ispod kuće./

ROSA:
Ovo ti je melem od sporiša, kantariona i nevena, baba pravi. Boli li?

/Krco huknu/

KRKO:
Ne vala ništa.

ROSA:
Pala muva na međeda. E što će ti se kući đeca i žena obradovati kad im dođeš.

KRKO:
Mene ti kući čeka samo stara majka.

ROSA:
E greote. Ni kučeta ni mačeta, što ono vele.

KRKO:
Njih imamo, vazda se biju jedno s drugim. Laje oni kućak, prepane se, e je mačka lukavija

(pauza)

Nije me bastalo, vazda četovanje preče. No moram porod iza sebe ostavit, što jes – jes.

ROSA:
Baba veli - zaludu četovanje bez đetinjega plača. Nagovara tatu da se opet ženi a on neće. Majku mi mladu zmija nagrdila.

KRKO:
Jedan je naš ugrabio đevojku od tvojih, malisorku, i niko mu grke reka nije. Potlje su svi prijateljevali a familija i danas dva Božića slavi. A ona lijepa ko vila. On tako učinje, taj te su mi pričali.

/pauza, samo mukanje i meketanje/

ROSA:
Prvo se osuše na suncu sporiš i kantarion. Onda dobro samelju, pa u to masla i nevena.

KRKO:
Ima ti u Kuče sporiša koliko ti duša ište. Ima svega ko i ođe.

ROSA:
Ja te vjerujem. No nijesu to pobratimske kuće bile, nevjeste i toga joj đuevegije. Pobratim je više no brat.

KRKO:
Volio da mi ovo tazbina postane. Ne bi se pokajala.

ROSA:
Besa je besa.

/Pauza/

KRKO:
Pravo veliš, Roso. A meni je pobratim Leka glavu na ramena sačuva.

5.

LEKA:
Evo će svanuti za po ure. Vrijeme nam je.

BABA:
Eve tebe Krco ova pletivača a u nju sam turila slanine i sira prlja i ljeba, i eve ti ova čutura rakije. A tebe Leka isto to. Pa zdravo da ispratiš pobratima i da uteče kod svojija u Kuče.

KRKO:
Ja ve čekam kad vam je god volja da dođete i da ve ugostim kao svojtu najbližu, što mi od danas i jeste.

BABA:
Zdravo bila tvoja glava na ramena i neka te sreća prati.

KRKO:
Fala ti baba, od danas te gledam ka majku rođenu i skute ti cjelivam.

LEKA:
Mi nijesmo bogati, niti nam je kuća u svili i kadifi ali smo poštteni. Tako bi i drugome pomogli, ja ti jemac.

KRKO:
No što ćete kad ujutro navrne Suljo sa svojimima?

BABA:
Vodaću ih ja po varoši od jedne do druge kuće, kada ve tražimo, ništa ti ne brigaj. I da mi što bude, vakat mi je.

KRKO:
Bolje neka se baba skloni neđe sa đevojkom e će zlo biti.

BABA:
Ne brigaj ti. Roso, diž se.

KRKO:
Pušti đevojku da odmori, cijelu je noć ođe s nama bila.

LEKA:
Slušaj Krco, ja računam da bi šutra i ti mene vako pomoga. Ljudi smo da se u zlu pokažemo, u dobru se lako šetovati. Ajde da poitamo, prvo kod mojega kuma u Staru varoš a onda će mi on pomoć da te izvedemo iz Podgorice.

BABA:
Sretnji vam puti, đeco moja.

KRKO:
I tebi ostanak i vazda ti fala.

6.

BABA:

Roso, Roso, budi se dijete.

ROSA:

Jesu to Turci na vrata? Daj pušku!

BABA:

Bog s tobom. Ispratih njih dvojicu, sad su za glavicu zamakli.

ROSA:

E sramote moje će prispah. Ne pozdravim se sa Krcom.

BABA:

Pušti sad Krca. Sad se lijepo idi pa kod strika Miljana ostani dva dana i onda se vrni.

ROSA:

Neću tebe samu da ostavljam. Im zajedno da se branimo do potonje ure!

BABA:

Ćut. Aj polako.

ROSA:

Kako ćeš sama?

BABA:

Ništa ti ne brigaj. Nije se baba juče ispijela, ima još pameti u ovu glavu. A i snage.

ROSA:

Baba...Znaš li ti da Krco nije ženjen.

BABA:

Viđela sam ja kako se gledate.

ROSA:

Nijesam ništa života mi moga. On je mene priča kako je jedan iz njegovoga sela Malisorku za ženu ugrabio.

BABA:

Jesi li joj to šćela u pošetu ići, a Roso?

ROSA:

Ne ja, očinjeg mi vida. Pobratimstvo je za me svetinja.

BABA:

E tako. I za njega je, no si lijepa, što jes jes.

ROSA:

A šta bi bilo da sam šćela, baba? Šta onda?

BABA:

Nijesam ja prorok da sve znam. Aj sad lijepo poteci do strika, da si prije tamo no vamo.

ROSA:

Znaš baba, ja znam da će Krco opet doć oće. E onda možda drukčije bidne. Ako doće.

BABA:

Trči, čuješ, nemoj da te ko čuje!

7.

BABA:

Sve čekam one nepomenike a mislim se jesu li Krco uteko i je li ga Leka dobro ispratio. Mirna mi kuća, samo se čuju u štali krava i koze. Sviće. Oće li mi bastati da ih pomuzem. Zapaliću vala jedan cingar duvana pa kako mi bidne. Možda mi je potonji a i neka je, imala sam dug i lijep život. Ako je onaj gore odlučio da me uzme, najbolje junački nestati da ima šta ono dijete Rosa šutra porodu da zbori.

/Čuje se lupanje na vrata./

SULJO:

O Leka, eve mene da uuzmem krvnika. Daj nam Krca, Leka.

BABA:

Nema ti oće niko da ja babetina.

/Suljo nervozno lupa./

SULJO:

Nemoj se Leka sa mlom šaliti e ćemo provaliti u kuću.

BABA:

Ja vi pravo velim a vi kako oćete. Ne razvaljaj mi vrata, otvoriću.

SULJO:

Đe je, čuješ? Đe ste ga sakrili?

BABA:

Leka se predomisli oni dan pa je otiša da vi preda Krca pa ga ovaj prevari i uteče mu. Tako vi je bilo.

SULJO:

Lažeš, baba. Lažeš, vještice stara. Kud su, govori, saću te sa zemljom sastavit.

BABA:

Makse od mene, čuješ li e ću ve sve ovim štapom izdevetati.

SULJO:

Vrana ti pamet popila, šta to pričaš. Sad bi te oće sašeka.

BABA:

Udri koliko ti volja ali ako žensko ubiješ i to babetinu staru, svi će se Malisori dići pa će kastig biti. Smisli bogomi. Vas petorica na žensko, a sam si kriv što ne uvati Krca kad te ga ćerali.

SULJO:

Ćut. Platiće mi Leka za ovo, ne zvo se ja Suljo.

BABA:

Nije Leka kriv ništa tun no se tako udesilo, onoga je Krca Bog sačuva. Ne bi ni ti Suljo puštio da ti neko ubije ćojeka po sred kuće. Bi li?

SULJO:

Ne znam baba, bogomi. E što će se po Podgorici pući priča kako me pređe Krco Lazarev. Neću smjeti u varoš.

BABA:

Zdravo da si, drugi ga put ne bio puštati.

EPILOG

ROSA:

I ne ubi moju babu Suljo, ipak je čojek ispa. Ne znam jesam li više brinula za nju, za oca mi ili za Krca. Potlje sam sve čekala kad će Krco opet u nas doći. Čekala, pa se udala. Tako vi je to bilo. Bilo pa prošlo, ka i mladost. A ti dijete pamet u glavu, ako misliš da te je vrijedan ne misli se mnogo. Srećan čojek bijaše Krco Lazarev te ga je Bog nanio u poštnu malisorsku kuću đe je besa svetinja.

TICA ĐEVOJKA

(Radio drama po motivima bajke *Tica đevojka* sakupljača Vuka Vrčevića)

LIKОВI:

PRINC - pesimista

ĐED - dobro

BABA – vještica, zlo

TICA ĐEVOJKA – preduzimljiva djevojka

KAMENJE – okamenjeni momci

MOLKA i ZOLKA – leteći mačka i pas

1.

PRINC:

/Princ se penje uz brdo. Sviće. /

Vidim, lijep će dan biti. Sunce će se opet pojaviti i postaće velika zlatna kugla koja će obasjavati sve živo i neživo. Radovaće mu se jer poslije kiše, sunce nam vraća osmijeh na lice, ono nas snaži i pomaže da budemo jači i bolji. Svići zoro, sijaj sunce, ali mene spasiti ne možete. Još malo i stižem. Noći, bila si mi dobra drugarica, nekako mi lakše pada moja muka dok si ti sa mnom. Još malo i stižem, rekoh. Brdo je visoko ali je tuga moja i veća i teža. Dvadeset i dvije su mi godine, još malo pa starost. U mojim je godinama moj otac car imao i ženu i već troje djece, carovao i porodicu pazio, kao i podanike. Evo me, na vrhu sam.

/Pauza, malo odmara./

A mene je sreća i radost života zaboravila, putevi nikako da nam se ukrste. Ā svi vide veselje, mene tamnica mračnih misli zove. Bez radosti vjerne žene i smijeha dječice koji dom najljepšim bojama oboje, nema života. Nema ničega. Svuda sam radost tražio, ja više ne mogu. Odustajem. Na vrhu sam brda, na kraju sumornoga mi života. Kad se odavde strmoglavim, konačno će biti gotovo.

ĐED:

Šta ćeš to, jadan ne bio?

PRINC:

Prođi me se.

/Molka i Zolka se uznemire, mjaukanje i lajanje./

ĐED:

Molka, Zolka, mir! Bjež sa te strmine, čuješ.

PRINC:

Nijesu tvoja posla no moja.

ĐED:

Moja su no što su, Molka i Zolka su me ođe dovele. Neće da mrdnu, pa to ti je. Koga to čekamo, sve ih pitam, a one, ko što vidiš, tebe čekale. Volim ih ko đecu. Nema poslušnijih mačke i psa na ovome svijetu. Pobju se one ali ih brzo prođe.

PRINC:

U poslu sam, sijeda glavo. Ovo je brdo dovoljno veliko i za mene, tebe i te tvoje životinje.

ĐED:

Ne vrijeđaj mi Molku i Zolku no bjež sa toga vrha i dođi k nama da te lijepom riječju nagradimo.

PRINC:

Smetate mi, vodi tu živinčad odavde.

ĐED:

Opet on. Znaš li ti momče, šta je sreća?

PRINC:

Ne bi ođe bio da znam.

ĐED:

Zato te i zovem da se makneš odatle. Jer, ja znam i mogu ti pomoći.

PRINC:

Misliš da si prvi koji mi obećava da će mi pomoći? Putovao sam i tražio, stalno sam druge slušao i nadao se, ali svaka me je djevojka odbila, toliko odlučno i sigurno da su im je očeve sramota bilo, a i mene još i više.

ĐED:

Ali momče, poslušaj me i sve će se promijeniti.

PRINC:

Ko si da si, zbogom.

ĐED:

Molka, Zolka! Fuć, piruć!

/Molka i Zolka hvataju Princa i lete sa njim do Āeda./

PRINC:

Puštajte me! Ej!

ĐED:

Drž'te ga! Ne bi valjalo da se sad razbije o zemlju, potreban nam je.

PRINC:

Makni mi ova čuda od mene! Puštite me da umrem!

ĐED:

Šta si mislio, da ću te puštiti da se strmekneš u taj nevidio?

PRINC:

Kakvi su ovo mačka i pas te mogu čovjek ponijeti? Ko si ti?

ĐED:

Ja znam ko si ti. Znam i da si princ. A to što te je svaka djevojka odbila odavde pa do sedam mora i sedam gora daljine, ima i tome lijeka.

PRINC:

Ne možeš me spriječiti da prekinem ovu moru i zauvijek nestanem.

ĐED:

Ne pohvalih pomoćnike. Bravo, Molka, bravo Zolka, nema boljih od vas dvije. Sad me kući čekajte. Nemojte se tuć, fuć piruć!

/Princu/

Momče, stani, čuješ li? Ja ću ti pomoći. Hoću, sijede mi brade i mojih starih i iskusnih pedeset ljeta. Tako mi Zolke i Molke!

PRINC:

Ali kako da ti vjerujem? Moje srce je davno puklo i prepuklo od razočarenja i tuge.

ĐED:

Ajde ne kukaj nego slušaj starijeg i mudrijeg a to sam ja. Tebe je neko na rođenju začarao, kakva zla babetina ili ljubomorna strina da nikad sreće ne imadneš. Zato si tako svenuo i unesretio. E ja ću to da ispravim.

PRINC:

Ali kako?

ĐED:

Kako, kako? Slušaj me dobro. Kad čovjek svoju sreću nađe, sve ima. Ja ću te spasiti. Vidiš li ono brdo tamo?

PRINC:

Što je puno nekakvoga kamenja pa se svo od njega bijeli?

ĐED:

Baš to. Bez drveta da hlad mramorju napravi no je vazda ledno i zastuđeno. Tamo idi!

PRINC:

Zvuči kao pravo mjesto za skončati i dušu odmoriti.

ĐED:

Blesane blesavi, tamo živi baba sa kojom sam se davno svadio. Opasna je kao đavo, ma i gore od đavola.

PRINC:

Onda idem pravo tamo da me muka životnih riješi.

ĐED:

Da te nijesam čuo više da tako zboriš. Ako te vidi prije nego je za kosu uhvatiš, postaćeš kamen kao i svi prije tebe što su nekada davno ljudi bili.

PRINC:

Odlično!

ĐED:

Kako si tvrdoglav. Ali uhvati je da te ne vidi, uzmi joj ticu od koje se ne odvaja i postaćeš najsrećniji čovjek na svijetu. Zapamti, najsrećniji.

PRINC:

Kad nešto razmislim, ništa ne gubim.

ĐED:

Uzmi sebi sreću, uzmi ticu!

PRINC:

Ako što prije kamen postanem i teškoga se tereta riješim, to bolje. Ako ta tica stvarno jeste sreća, to bi tek čudo bilo.

2.

/Princ je na drugom brdu. Fijuče vjetar. Zlokobna atmosfera. Hladno je./

PRINC:

Kako je hladno. Sad kad pogledam, kao da sam sanjao. A nijesam. Čudnoga li đeda i još čudnijih mu pomagača. Svega sam se nagledao ovih godina lutanja ali me nikad mačka i pas ne zgrabiše i poniješe kao da sam perce. Da li mu vjerovati?

KAMENJE:

Ne idi, ne idi.

PRINC:

Oni govore, oni me upozoravaju. Znači, dugokosa vještica je sve bliže. Ali znajte, strah me nije. Moram savladati zlu vješticu, da tolike ljude ropstva kamenog spasim.

KAMENJE:

Ne, ne idi. Ne idi.

PRINC:

Ne bojte se za mene. Spasiću vas! To je znači, moja sreća, uraditi dobro djelo. Prvi put shvatam da ću upoznati sreću ako drugome pomognem, a ne sebi. Uskoro ćete biti slobodni.

KAMENJE:

Ne, ne, ne, ne idi, ne, ne, ne.

PRINC:

Sve je više kamenja i sve je glasnije. Znači da sam blizu. Svakako dobijam. Ili idem u raj ili postajem srećan na zemlji. To je to! Ženidba više nije važna. Ne čujem ni svoje misli od kamenja. Smirite se, neću odustati!

3.

/Čuje se cvrkutanje. Tica se nalazi Babi na glavi./

BABA:

Bišti me, bišti, ti lijena beštijo. Bolje ti je da me slušaš ako misliš jesti, ako misliš piti, ako misliš živjeti!

/Cvrkutanje/

Svaki ti je dan isti, veliš. I meni pa se ne žalim. Da hoće ko nalećeti da ga u kamen pretvorim.

/Babin zlokobni smijeh./

Evo, moja ti kosa zahvaljuje što je tako dobro paziš. Kosice draga, i plava ptičica kaže de te paziti još pažljivije i detaljnije. Nećeš? Čut, ostaćeš bez repa! Bezrepa plava ptičurina, e to će biti zanimljivo vidjeti. Nema ljepše pjesme od tvoje a samo ću je ja slušati dok ne skončaš, zapamti to.

PRINC:

A sad da joj se privučem, možda me neće vidjeti. A i da me vidi, šteta nije no opet dobitak. Jedan, dva, tri, sad!

/Na babu skaču Molka i Zolka. Mjaukanje i režanje./

PRINC:
Odakle sad ove dvije? Sijeda glava mi je poslao pomoć!

BABA:
Vidi vidi, meni stigla zabava. Grebite me i ujedajte do mile volje, baš uživam. Samo se ti, Tico Plavčice, čuvaj.

/Tica uznemireno cvrkuće./

Moj pogled u kamen pretvara, baš ćete biti dva lijepa nova kamenčića. Jedva čekam da i onoga đeda, mog starog neprijatelja zauvijek okamenim. A da počnete meni da služite, možda vam se smilujem.

/Režanje i mjaukanje./

BABA:
Samo sam se šalila. Imam ja svoju Plavku. Zbogom, slugo dobroga, gotove ste.

/Baba pretvara Molku i Zolku u kamen. Princ se prikrada./

PRINC:
Ne očekuje više nikoga, sad je pravi trenutak.

/Princ je hvata za kosu. Baba urlikne tako da se urlik prolomio i čuo nadaleko./

BABA:
Ne kosu, ne svoju snagu, ne diraj me, starino prokleta. Unišću te.

PRINC:
Ja te se ne bojim!

BABA:
Pa to nije...Ko si ti?

PRINC:
Daj tihu!

BABA:
Pušti mi kosu i daću ti... Sve drugo. Bogatstvo, snagu, zdravlje. Tica mi jedina drugarica, kao šćer mi je.

PRINC:
Daj!

/PRINC je još jače uhvati za kosu. Baba urlikne i postane slabija./

BABA:
Umrijeću, kosa je, velim ti, moja snaga. Će da me nosiš na duši. U pomoć!

PRINC:
Oslobodi ove ljude od kamenog obličja i daj mi tihu pa te puštam.

BABA:
Moja starost, moje teške godine, moja khm dobrota, kako ti nije žao.

PRINC:
Znam ko si, ne možeš me prevariti. I budi brza. Već izgledaš kao mrtvac, ova kosa je sve tanja i rjeđa, nemaš

još puno vremena.

BABA:
Evo raskameniću ih, ali mi tihu ostavi!

PRINC:
Ćekam.

/Huk vjetra, pomijeranje tla. Buđenje, zijevanje ljudi koji su bili kamenje. Ćuje se lavež i mjaukanje./

PRINC:
Molka, Zolka, žive ste. Vazda vam hvala!

KAMENJE:
Će sam? Spašeni smo! Je li moguće! Slava Bogu! Hvala, hvala!

ĀED:
I moj sin je konačno spašen.

PRINC:
Starino! Zar je i tvoga sina zarobila? Koliko si samo zla nanijela!

ĀED:
Momće, kad sam te vidio, znao sam da si ti taj. A ti neprijateljice moja, znao sam da će doći dan, da će ti izabrani doći glave. Mi idemo domu svom. Zolka, Molka, nosite nas. Momće, uzmi tihu, zaslužio si je!

BABA:
Proklet bio.

BABA:

/Princu/

Mladiću, milost. Milost! Umirem.

PRINC:
Tihu mi daj! Pušti je iz ruke, ćuješ li. Zašto i nju da ubiješ!

BABA:
Ako ja puštim tihu, oli i ti mene osloboditi ili ćeš mi presuditi?

PRINC:
Nijesam kao ti, ja obećanje ispunjavam.

BABA:
Evo ti je, ali si mogao pametnije, dobio bi sva blaga ovog svijeta. Sad me pušti da uz patnju proživim ovo malo što mi je ostalo.

/Baba mu daje pticu i nestane uz buku./

4.

/Cvrkutanje./

PRINC:

Konačno je moja. Ali, imam li pravo da je zadržim? Ptica je najsrećnija kad je slobodna i svoja. Nije mi potrebna njena sreća. Ja sam već srećan čovjek kad sam ih sviiju spasio. Leti, konačno si slobodna.

/Ptica cijučē./

Boli li te nešto? Da vidim to krilo.

Pa ona je povrijeđena, moram je nekako izliječiti. Onda ću je ponijeti sa sobom.

Ne boj se, mrvo plava. Da mi je znati koja je tvoja priča, od kad si bila rob ovog čudovišta.

/Ptica cijučē./

Kako si sitna i nježna. Dođe mi da ti poljubim krilo, da te brže bol prođe. Ali, ako me ko vidi reći će da sam slabić. Baš me briga, neka kažu.

Princ poljubi Pticu.

Tica se pretvara u djevojku.

TICA:
Konačno.

PRINC:
O Bože. Lijepo li djevojke! Kako ti je ime?

TICA:
Toliko sam dugo bila zarobljena da sam ime svoje zaboravila. Decenijama sam čekala ovaj poljubac. Zovi me Tica.

PRINC:
Tico, ljepotice.

TICA:
Sa mnom je sve one nesrećnike mamila, kako bi vidjela da se neko prikrada, vratila bi mi ljudsko obličje, i oni bi bili kao zamađijani, a onda bi ih okamenila. I tako iz godine u godinu. Dok ti nijesi došao, izabrani.

PRINC:
Ali sad je gotovo. Slobodna si, Tico. Idi će ti duša ište, tvoje nedaće su gotove.

TICA:
Tek tako me puštaš?

PRINC:
Ti si navikla da budeš robom, još ne razumiješ. Slobodna si.

TICA:
Ja sa tobom hoću da budem slobodna. Āe ti, tu i ja.

PRINC:
Ali kako?

TICA:
Lijepo, tako. Boljeg muža za sebe nijesam mogla da zamislim, ni nježnijeg, ni hrabrijeg. Ti si taj!

PRINC:
Ovo sam sanjao, ovome se godinama nadao, ne mogu da vjerujem da je stvarnost.

TICA:
Nemamo mnogo vremena. Pitaj me već jednom! I molim te, klekni da bude prava bajka.

/Princ se zakašlje da pročisti grlo./

PRINC:
Da li ti Tico, ljepoto nad ljepotama, djevojko koju sam čekao i vjerovao da je niđe nema...

TICA:
Ma dobro sve to, reci one riječi!

PRINC:
Da li pristaješ da mi budeš žena?

TICA:
O da, sto puta da!

PRINC:
Od danas si moja vjerenica, a kako sam ja princ, postaćeš jednog dana i kraljica.

TICA:
Pa ovo i jeste prava bajka. Čuda postoje.

PRINC:
Pruži mi ruku. Izvoli ovaj prsten koji je već generacijama u mojoj porodici. Ja sam ga nosio kao amajliju, jer sam mislio da nikad ženu naći neću.

/Čuje se jak olujni vjetar./

TICA:
Divnog li prstena, kao da je za mene pravljen. A sad moramo da bježimo što brže jer, vjeruj mi, ona vještica neće tek tako odustati.

PRINC:
Ma to je samo oluja. Bila je toliko slaba, sigurno ne može ni da mrdne.

TICA:
Ne znaš ti nju i njene moći. Vidiš onaj štap tamo? Brzo ga uzmi pa da idemo.

PRINC:
Nijesam starac, nije mi potrebna toljaga.

TICA:
To je čarobni štap koji može koristiti samo izabrani, to jest ti. U mojim rukama je bezvrijedan. Udari njime o zemlju, brzo!

/PRINC udari o zemlju štapom. Čuje se zvuk prosipanja dukata./

PRINC:
Ni kod mog oca kralja ne vidjeh ovoliko zlatnih dukata!

TICA:
Kad se ovi dukati potroše, odmah se drugi pojave. Zato uzmi koliko možeš ponijeti.

/Čuje se zavijanje vukova./

PRINC:

Zaludu nam zlatnici ako nas se vukovi dočepaju.

TICA:

To ih baba šalje! Sakrijmo se iza ovog velikog kamena.

PRINC:

Nanjušiče nas, Tico. Ja ću se boriti dok imam snage pa neka ne rastrgnu ali neću ti, srećo moja, da stradaš.

TICA:

Kako koji naleti, samo ga štapom dohvati i ne brigaj.

/Zavijanje./

PRINC:

Ostani iza kamena!

Evo ti na! Priđi, ja tese ne bojim! Vukovi se u mačad pretvaraju!

TICA:

Samo ih udaraj!

Čuje se mjaukanje.

PRINC:

Evo ti. I tebi!

TICA:

Svi su najpitomija ikad mačad postali.

PRINC:

Ko zna šta nam ona rospija još sprema.

TICA:

Nema vještica stara više snage, jer nema mene. Sad smo sigurni.

PRINC:

Bio sam spreman da te puštim ali tek sad shvatam da sam tebe cijeli život čekao. Ti si moja sreća!

ĐED:

I tako je prokletstvo sa princa zauvijek skinuto. A princ je shvatio – učiniti najprije dobro drugome najveća je sreća koja vodi opštem blagostanju. Je li tako, Molka i Zolka? Jes, no što.

VUK I VUČICA

(Radio drama – po motivima crnogorske basne *Vuk i Vučica*)

LIKОВI:

VUK – malo drugačiji vuk

VUČICA – njegova majka

OVAN

KOZA

ŽDRIJEBAC

1.

Vučja jazbina.

Čuje se zvuk zavijanja Vučice.

VUČICA:

Vujo, vujkane, o Vujo. Ajoj meni. De si, sine rđa te pojela. De si, uzdanice moja, e da mi te je dobro za to uvo počupati. Tako vam je to kad imaš sina jedinoga, razmaženo to i nagrđeno. A što me boli ove noge, nagrđiše me, e de ću sakata ostati. O Vujo, pokaži se, neću ti ništa. E vazda li je ovako bilo. Bijaše ovaj moj mali. Igraju se se oni mali kamenjem pa ga dokači malo po labrnji a Vujkan moja – a kuku lele, majko spašavaj. Luda majka i jatka, a to sam vam ja, naravno, pritrči k'o bez glave pa raščeraaj onu decu a ovog mog prigrli ni da je od zlata. A Vujkan prede li, prede kao kakva mačka a sve suza suzu stiže. Sine, ti si vuk a ne ovca, čuješ i ti mene. Ne plači, Vujo. Ne možeš mu dokazati. Do mene, jes sigurno. Ma, da sam pametnija bila, da sam ga poslala strini Jednookoj vučici gore u one vrleti, očvrsnuo bi mi on. A kako ću, a ne mogu, svu mi decu guba odnijela, samo mi on preostao. I razmazih, nagrđih. Nema pametnijega a avetnijega među vukovima.

*Dolazi Vuk.**Zadihan i jauče. Ne osjeća se dobro, jedva govori ali Majka ne obraća pažnju na to.*

VUK:

Majko.

VUČICA:

Nemoj ti meni – majko. Čuješ li ovaj zvuk?

VUK:

Ne ja ništa.

VUČICA:

Načulji te uši, ne znam zašto će ti inače.

VUK:

Kao da nešto krči. To nam vjetar ulazi u jazbinu.

VUČICA:

Jes, bogami. Vjetar u jazbinu. E kad te dokučim, biće tebi vjetar kroz tu glavu da piri po cijeli dan koliko će te boljeti.

VUK:

Samo mi još to treba.

VUČICA:

Krče mi crijeva koliko sam gladna! Pored tebe tolikog ima da crknem. Krče crijeva, zapomažu, evo treći dan.

VUK:

Nećeš majko.

VUČICA:

Umrijeću od gladi pa neće imati ko da pazi na tebe. Prvi ko te vidi, prebiće te i doviđenja. Jer takav nizašta ni-
jesi.

VUK:

Bole te zadnje noge, zato si ti takva danas.

VUČICA:

Sad su mi ništa noge pri gladi. Sit vuk pa neka broje ovce do sutra ako hoće.

VUK:

A grehota čobanina da ih traži, vikaće ga sigurno.

VUČICA:

Šta to pričaš, meded te izio?

VUK:

Viđećeš ti majko, jednog dana će svi ovako kao ja.

VUČICA:

O Vujkane, iz njedara gujkane. Šta jadan ne bio? Da brste list i pasu travu?

VUK:

Ko ti je spasio zadnje noge kad te ona ždrebnica kopitom odvalila? Ko ti je ljekovite trave privio? Kantarion svaku ranu zacijeli. Za kost bogami, moraš biti strpljiva, dobro te je udarila, lom je lom.

VUČICA:

A bijaše ukusno, šape da polizeš. To kreka, krv curi niz bradu, a ja se sve umivam kao vodom. Da budem mlađa i jača, tako me majka poučila. Vuk se bez krvi ne broji. E vala je vrijeđelo, pa da mi je sve četiri noge polomila.

VUK:

Ti samo o krvi, majko.

VUČICA:

Daj mi da jedem!

VUK:

Evo luka, evo salate, maslačci lijepi, prste da polizeš. Noćas sam iz vrta uzeo tako dobru šargarepu, to te drži sitom cijeli dan.

VUČICA:

E nesrećo, nesrećna. Hoću mesa, mesa mi daj.

VUK:

Nema ljepšeg meda od tikvice. Vidi, kakva je ljepotica, majko. I iznenađenjeee.

VUČICA:

Ipak meso, e hvala nebesima.

VUK:
Svjeda mlada detelina, bolja do teletine! Zamalo sve sam da pojedem.

Vučica plače.

VUK:
Majko, konačno, suze radosnice. E baš mi je milo. Znaš kako sam se potrudio ovo da popasem a ne pojedem. Tri dana sma se mučio.

VUČICA:
Mrš, mrš, mrš, gade jedan bezobrazni. Mesa mi daj. Čim stanem na noge, sve ću ti naplatiti.

VUK:
Najbolje mi je da odem i da se nikad više ne vidimo. Sam na svijetu da boravim, sam bez ide ikoga svoga. Pa neka me čopor u komade rastrgne.

VUČICA:
Neka.

VUK:
Misliš li, majko da se ja ne trudim? Da pokušavam, borim se sa sobom svu noć i dan. Vidiš li na šta ličim. Sve me boli.

VUČICA:
Znam ja, sine.

VUK:
Rekoh juče – e od sutra, majci za ljubav, biću novi vuk, baš onaj kakvi su i svi ostali. Uradiću sve da ona bude zadovoljna. Iako mi se vrti od krvi, ja ću zaklati, rasporediti – uh, užasa toga. Ja ću grkljan izvaditi, utrobu po livadi vući. Sve za majku. I zamalo da bi tako.

VUČICA:
Pa tako treba, nije da nije.

VUK:
Sve sam od sebe dao.

VUČICA:
Pa će mi je onda ručak? Ne bih, ja sine, da mogu sama. Znaš koliko sam lećela i lovila, nema mi jednake u čoporu. I još ću. Ali ovako kljasta, sad vidiš da ne mogu koraka napraviti.

VUK:
Pušti me da pričam pa ćeš sve saznati.

2.

Livada, cvrkuću ptice, ovce bleje, čuje se čaktar.

VUK:
Budi hrabar, ništa to nije. Prvi put je najteže. A što se tresem onda ovako da mi je znati? Je li i drugima ovako? Ja bih ali nešto mi u meni ne da. Eno ga ovan, u tri skoka je moj. Moram to uraditi! Jedan, dva, tri, sad!

OVAN:
Vidi ga što se zaletio. Lele meni!

VUK: Mogu ja to! Što je dobro ovako, letim kao ptica, još malo!

OVAN:
A ako bih stao, možda bih ga i nadjačao, ipak sam ja ovan vođa stada.

VUK:
Dobar dan, stani da popričamo!

OVAN:
Trči muko, trči inače si gotov. Ipak je vuk – vuk. Šta da radim?

Vuk skače na ovna. Obojica zadihani. Trče.

VUK:
Bolje stani inače ću ti velike rane napraviti!

OVAN:
Da stanem pa da me prekolješ?

VUK:
Stani, čuješ li, dajem riječ.

OVAN:
Nema sreće od vučijeg obećanja. Boli, boli. Evo stajem.

VUK:
Jesam li mnogo zario zube? Nema drugog načina, moralo se.

OVAN:
Nije strašno ali vidim biće. Evo vrat, završi s tim što prije.

VUK:
Ne radim ja to tako. Prvo majci da te odnesem, pa će te ona dokrajčiti.

OVAN:
Neću sporu smrt, ni čovjek nam to ne radi kad nam dođe vakat.

VUK:
Bićeš živ do naše jazbine, neće ti ništa faliti, samo ti život produžavam. A sad praštaj, što se mora, mora se.

OVAN:
A? Šta?

Čuje se udarac.

VUK:
Taman ti odspavaj dok ne stignemo do jazbine. Kako će se majka obradovati. Njen sin jedinac, najkrvoločniji lovac od svih vukova, donosi joj ovna. Uh, težak li je, ima u njega sigurno dvadeset oka. Treba ovu silu na leđima izdržati. Jedno mi nije jasno. Kad bi stali jedan pored drugog, vidi se da je on jači od mene, nijesam baš za pohvaliti se sa građom. Možda me je mogao savladati? Ali ja rekoh – stani a on stade. Poslušan pa to ti je. Majko, mila majčice, nosim ti ručak, još malo i eto me.

Ovan se budi iz nesvijesti.

OVAN:

Kakvo je ovo truckanje, ni da konja jašem. Uh, što me boli između rogova, kao da me neko dobro udario. Stani, zaklače, bježi, bježi, tup! A joj, to mene vuk nosi da me u slast sa majkom mu vučicom pojedu.

O Vuče, što je divna livada.

VUK:

Divna i predivna. Baš sam o tome mislio. Široka, pravica bez kamenja i lijeski, ma ljepota jedna.

OVAN:

E da nije što je, rado bih se po njoj džilitnuo, protegao noge.

VUK:

Isti sam ti. Nema ljepšeg osjećaja no potrčati po lijepoj livadi dok osjećam kako se trava savija poda mnom a vjetar mi fijuče oko ušiju.

OVAN:

Pravo veliš, vuče. A da se nas dva malo poigramo.

VUK:

Moram što prije da stignem do majke i da joj gozbu napravim od tebe. A bih rado.

OVAN:

Ja sve mislim da sam da sam brži od tebe, života mi moga. Samo bi mi u rep gledao kako bih te prešišao.

Vuk se zaustavlja, baca Ovna sa leđa.

VUK:

Ma šta veliš to?

OVAN:

To što čuješ. Sve i da si brži, Vuče, ne možemo znati dok se ne potrkamo.

VUK:

Jes, pa da mi utečeš. Čuš, ovan od vuka brži, za to nijesam još čuo.

OVAN:

Neću, rogova mi. Ako me pobijediš, otkriću ti kako da se prišunjaš stadu jednog ovna što mi se zamjerio. To bi bila prava gozba.

VUK:

Gozba, veliš. Aj da vidimo. Kad budem pričao, neće mi niko vjerovati.

Vuk pušta ovna. Ovan se zaleti u vuka i dobro ga udari rogovima. Vuk jauče.

VUK:

Pa ti me udari!

OVAN:

Ja sam brži, života mi! Crkni, krvniče!

VUK:

Pa on pobježe. Čini mi se da mi je rebro slomio, dobro me udario. Uh, što boli. I šta sad da radim? Ovakav ne mogu majci, još bez ulova niđe nijesam prispio. Bolje da se pritajim malo, da ako naiđe kakav zec makar. Šta se ono bijeli gore u kršu? Rekao bih da su koze. Umoran sam, rado bih samo malo odspavao. A šta bi ti Vučica rekla da te vidi kako spavaš dok ti koze pred nosom pasu? Uh, pretrpjeću, sve će mi se isplatiti. Uхватиću ne jednu no tri koze.

Koza opazi Vuka. Čuje se zvuk blejanja koze i jarića.

KOZA:

Bježite jaradi moja, trk gore do čobana, evo nama nesreće!

VUK:

Vidi kako su brze. Nećete mi umaći!

KOZA:

Brže, đeco, brže, eto mene za vama.

VUK:

Dobar dan.

VUK skoči na kozu. Koza jauknu.

KOZA:

Dobra tebi sreća, a meni nesreća.

VUK:

Dvoje je uteklo, nijesam vas mogao sve puštiti. Kako ste vi obrstile taj žbun, tako i mi vuci moramo jesti.

KOZA:

Takva nam je sudbina. No me čudi da si sam, obično nas u čoporima napadaju.

VUK:

Tu su mi drugovi, nego sam ja bio u izvidnici. Ima li vas još?

KOZA:

Ima gore kod čobana cijelo krdo, hoćeš li da ti pokažem đe su?

VUK:

Jes, pa da me čoban puškom ubije.

KOZA:

Ja sam se ponudila. Što me odmah ne zakla?

VUK:

Više ću se radovati ako to kasnije učinim.

KOZA:

A imamo li koliko puta?

VUK:

Nije da nemamo ali ću stići prije mraka.

KOZA:

Tebe je, vidim Vuče, neka velika muka na srcu, tačno od tog tereta ne možeš ni da progovoriš kako valja.

VUK:

Nije da nije, ali to nije tvoja stvar. Uskoro ću ti se napiti krvi i najes mesa i svoju snagu obnoviti.

KOZA:

Ne možeš ništa izgubiti ako sebi olakšaš dušu. Sa mnom je svakako gotovo.

VUK:

Gotovo čim si meni, opasnom, dopala šaka.

KOZA:

Pa šta te muči?

VUK:

Ništa. Samo me malo bole rebra i stigao me umor jer sam danas nagrdio ogromnog bika, kosti su mi na livadi samo ostale. No bi majka voljela da sam jači, ljepši i u lovu spretniji. Što ne znači da ne mogu da zakoljem, rastrgnem, glavu polomim. Sve mogu. Ali, možda drugi ipak mogu bolje.

KOZA:

Potpuno te razumijem, nije lako biti Vuk, najopasnija životinja u šumi, poslije međeda.

VUK:

Mi smo jači i od međeda! Jesi li ti poluđela?

KOZA:

Boli, boli. A jači, no što no jači, ja se nešto zbunih. Praštaj.

VUK:

Oprošteno ti je.

KOZA:

A opet naporno je i biti krvožedna grabljivica.

VUK:

A tek to! Ja bih vrlo rado druge pjesme pjevao. Čini mi se da bih se i sa tobom zamijenio.

KOZA:

Šta?

VUK:

Baš me stigao umor, cijelog dana gore dolje bez prestanka.

KOZA:

Pa lezi, odmori, ja niđe ne žurim.

VUK:

Jes, pa da mi utekneš.

KOZA:

Kad je koza utekla vuku?

VUK:

Nikad da ja znam.

KOZA:

Ti fino lezi meni na noge i siguran si. Odmori, da ti lakše padne put. Meni je svejedno.

VUK:

Inače to ne radim ali danas je bio naporan dan, bik me izmorio.

Vuk legne na noge od koze.

KOZA:

Što si me tako pritisnuo, kao da ću pobjeći. Ja sam decu sačuvala, a sebe već ožalila, popušti mi malo.

VUK:

Ne pada mi na pamet. Čuti i trpi. Da nijesam ovako umoran, već bih te rastrgao. Nego mi se mnogo spava.

Vuk zijeva.

KOZA:

Odmori slobodno, neću ja niđe.

Vuk hrče.

KOZA:

Pametno... Polako... Čini se da baš tvrdo spava. Imaću šta pokoljenjima da pričam. Malo pameti i mnogo hrabrosti, to kozi glavu sačuva. Svu me znoj oblio. Samo još malo... Izvukoh se ja.

KOZA potrči.

Bježi svome toru, svojoj slobodi. Bolje i u toru nego u vučjem stomaku. Zamalo da najgorom smrću umrem i ostavim siročiće, završili bi kao mlada jaretina. Ovako spasih i sebe i njih. Slobodna sam!

3.

U jazbini. Vuk i Vučica.

VUK:

I onako odmoran se probudih, a koze niđe.

VUČICA:

A ja te onako iznapadah. Praštaj, sine.

VUK:

Jesam li se trudio, majko? Jesam li dao sve od sebe da budem isti kao i svaki drugi vuk?

VUČICA:

Jesi, kako nijesi, ali si isto malo pogriješio.

VUK:

Znam, majko. Poštenje se ne isplati.

VUČICA:

Nas ti sine, svako hoće da zezne samo da bi se izbavio. I ajde, puštiš jedno, možda dvoje u cijelom svom vijeku ali to je to. Moramo meso jesti, to nas drži jakima, to nam je u krvi. Razumiješ?

VUK:
Znam i bez da mi kažeš. Ali ja nijesam isti kao ti! Sve sam svoje pogazio da bih te nahranio. Pa majko, ja bih ti svoga mesa dao samo da mi nijesi gladna.

VUČICA:
Daleko bilo! Isti, neisti, takav niđe nijesi prispio. Rođeni smo da meso jedemo, zapamti. Šta ćeš kad mene ne bude? Ako skapam od gladi pa čuju to ovi naši iz čopora, baciće te u najdublju jamu da se mučiš u bolovima.

VUK:
To se neće desiti. Ja mogu da jedem zeleni koliko mi drago ali za tebe, neka mi se smiju iza leđa kao i do sad, ali zbog tebe, majko, od danas ne vjerujem nikome i ničemu.

VUČICA:
Tako treba, sine moj. Krv i samo krv, za to smo rođeni. Ovce neka pasu i njima slična družina. Čim mi bude bolje platiće mi za ovo što su ti napravili.

VUK:
Za vrat hvatam prvo što mi naiđe!

VUČICA:
Bravo sine!

VUK:
Ima mozak da mu prospem i da ga sa slašću pojedem.

VUČICA:
Slasno ti bilo, sine moj!

VUK:
Izdrži majko, eto me brzo.

VUČICA:
Srećan lov, punih se čeljusti vratio.

4.

Vuk je skriven i čeka.

VUK:
E nećeš me preći, ko god da si. Ne vala. Sve mi bale idu koliko sam krvi gladan. Jesam vala.

Čuje se zvuk njištanja konja.

VUK:
Konj. Sam. Baš si kao poručen. Majka će biti ponosna. Sad neću oklijevati.

Vuk se zaleti na konja ali Konj ga opazi pa se daje u trk.

VUK:
Jes veliki i brz ali ja sam uporniji. Kad ga uhvatim neću ga puštiti.

Vuk hvata konja za stegno.

KONJ:
Puštaj me, čuješ li!

VUK:
Neću pa da vidimo ko je uporniji.

KONJ:
Poznat si mi, nešto, imaš isti bijeli pečat između očiju kao jedna stara vučica.

VUK:
To mi je majka. Nema druge takve u ovoj planini.

KONJ:
Jes, taman i kidišeš kao ona.

VUK:
Jedva će dočekati da se najede tvoga mesa.

KONJ:
Puštaj me što prije.

VUK:
Ima da te u komadima donesem do jazbine.

KONJ:
Bolje ti je da prestaneš jer kletva je kletva. Majka će te prokupati ako me ubiješ.

VUK:
Nadam se da si se dobrom travom hranio, hoćemo i mi tobom da se gostimo da valja.

KONJ:
Istinu ti zborim. Tvoja je majka pred moje oči zimus moju mamicu kobilu rastrgnula. Sažali se na mene, bijah još ždrebetom. Obeća mi da mene ne smije nijedan vuk našao učinjati. Ferman je ferman!

VUK:
Već sam dva puta nasjeo na lažnu priču, e ti mi umaći nećeš.

KONJ:
Zar bi majci svojoj riječ pogazio i osramtio je vo vjeke vjekova? Mjačina kletva je najgora.

VUK:
Ćuti, ne muti.

KONJ:
O toj bi se sramoti čulo nadaleko. Sin osramotio majku. Sin sramotnik.

VUK:
Ma to nije bila moja majka.

KONJ:
Reče ti da dvije sa biljegom nemaju. Urezala mi je znak na kopitu, protiv toga ne možeš. Poslušaj me, bolje ti je.

VUK:
Kakav znak? Ne vjerujem ti.

KONJ:
Kad ne vjeruješ a ti dobro pogledaj pa vidi šta ti je činjeti.

VUK:
Đe je znak, ne vidim.

KONJ:
Prođi sa druge strane, na desnom je zadnjem kopitu, moram nogu fino podići da vidiš.

VUK:
Ajde.

Konj podiže nogu i udari Vuka iz sve snage. Vuk urliknu i onesvijesti se.

KONJ:
E jesi težak kao crna zemlja. Na dam se da sam ti sve zube polomio da ti ne padne na pamet više da me napadneš.

Konj frkne. Čuje se zvuk konjskih kopita.

VUK:
Đe sam, sta je ovo? Oj, moji subi, moja filica, sve me poli. Nakrdio me je ovaj honj... Majko, majšiseeee.

5.

VUČJA JAZBINA

VUK ječi.

VUČICA:
Na šta to ličiš, crni sine.

VUK:
Kakav sam bio, bolji sam sad.

VUČICA:
Ko ti izbi te zube?

VUK:
Dva zuba k'o dvije dlake. Mogu i bez njih.

VUČICA:
Natekao si kao da su te pčele izujedale.

VUK:
Pala muva na međeda. Sjutra ću biti kao novi.

VUČICA:
Opet te neko prevario.

VUK:
Jes, majko. Moja me luda glava prevarila. A naučio sam jedno. Ako ćeš da budeš krvolok ne vjeruj ni sebi, a kamoli kome drugo. Ne vjeruj no očnjake zarivaj. Ne pitaj, ne misli, no lomi vratove i bucaj drobove.

VUČICA:
Jesi li to, Vujo?

VUK:
Od danas sam Vuk strašni, da strašniji ne mogu biti. Jedva čekam da se u kakvo stado zaletim.

VUČICA:
Blago meni, sretnoga li dana. Sin mi je konačno zrenuo. Treća nesreća od tebe pravoga vuka napravi. E neka ti je sa srećom nova pamet, sine Vuče strašni.

Drame Nikole Tomića:

**NIKOLA I KOLIJEVKA
JEDNO JUTRO U SVITANJE ZORE
PRAVDA I KRIVDA
MARKO MILJANOV I MILJAN VUKOV
KO UMIJE NJEMU DVIJE**

NIKOLA I KOLIJEVKA

(Radio drama)

ORDINACIJA

(Marta, njen Nikola i doktor)

DOKTOR
Sljedeći!

ZVUK: Kucanje na vratima, zatim njihovo otvaranje.

MARTA
Dobar dan, doktore.

DOKTOR
O, Marta, uđite, sjedite. Kako ste vas dvoje?

ZVUK: Zatvaranje vrata.

MARTA
Hah, mislim da smo dobro. Beba ne sve nemirnija.

DOKTOR
Osjeća da je veliki dan blizu. Ništa ne brinite, sve je to normalno.

ZVUK: Kucanje na vratima.

DOKTOR
Ko je sad, nemam više pacijentkinja danas?

ZVUK: Otvaranje vrata

NIKOLA
Izvinite, tražio sam parking.

DOKTOR
A Vi ste?

MARTA
Moj muž, Nikola.

DOKTOR
Ah, uđite.

NIKOLA
Nisam do sad dolazio, rekoh, vrijeme je da se upoznamo.

DOKTOR
Dosta ste čekali, ali ima muževa koji se odluče da nikad ne dođu. Sjedite, molim Vas.
ZVUK: Nikola sjedne na stolicu.

DOKTOR
Sad ćemo da izmjerimo pritisak. Smetaju li vam vrućine?

ZVUK: Obmotavanje aparata za mjerenje pritisak oko ruke.

MARTA
Užasne su. Klima me spašava, ali mi pomalo i smeta.

ZVUK: Pumpanje.

DOKTOR
Tiše sad.

ZVUK: Još malo pumpanja, potom pištanje vazduha koji izlazi. Na trenutak se začuju otkucaji.

DOKTOR
Pritisak odličan. Marta, ležite da uradimo ultrazvuk.

ZVUK: Marta ustaje i u jednom trenutku legne

DOKTOR
Jeste li razmišljali o imenu?

MARTA:
Ako bude dječak biće Relja.

NIKOLA
A ako bude djevojčica: Sara.

DOKTOR
Znači, tata bi ćerkicu, mama bi sinčića.

NIKOLA
Pa, može se tako reći. Je li to kliše?

DOKTOR
Zavisi. Kod nas, nažalost, ima i dalje pogleda na muško dijete kao vrijednije... (Marti) Zavrnite majicu... Da ne pominjem široku rasprostranjenost selektivnih abortusa.

NIKOLA
Čitao sam o tome. Podaci su zastrašujući.

DOKTOR
Gel je malo hladan.

MARTA
(reaguje na gel)

DOKTOR
Ali, brzo prođe... Zato i podozrivo gledam na sve bračne parove koji u prvim nedjeljama žure da saznaju pol.

MARTA
E pa mi uopšte nismo sumnjivi.

DOKTOR
Oh, iznenadili biste se kako izgled vara. Često oni koji izgledaju izrazito emancipovano gaje duboko konzervativne stavove.
ZVUK: Ultrazvučni aparat- eho.

DOKTOR
Mhm, mhm, U redu...

ZVUK: Iznenada se čuju brzi i jaki otkucaji srca.

DOKTOR
Srce u redu...

ZVUK: Otkucaji srca prestaju, jer je doktor pomjerio aparat.

NIKOLA
Doktore, stanite.

DOKTOR
Šta je?

NIKOLA
Vratite...

ZVUK: Opet se čuju živi, jaki otkucaji srca.

NIKOLA
Njeno srce...

DOKTOR
Da...Prenos uživo.

NIKOLA
Nevjerovatno. Neopisivo. Eno na ekranu glavica, ručica

MARTA
Ne znam je li što je moja, ali je najslađa.

DOKTOR
Ovo je ništa naspram samog čina rađanja. (Nikoli) Znaete da možete da prisustvujete tome?

NIKOLA
(nevoljno)
Stvarno?

DOKTOR
Daaa. Čekali ste da dođete do samog kraja, ali taman na vrijeme da se prijavite.

MARTA
Doktore, pomisliće da smo se Vi i ja dogovorili da pokrenete ovu temu.

DOKTOR
Zašto?

MARTA
Zato što ja želim da budem prisutan, ali on odbija.

(Doktor pokušava da se izvuce iz razgovora, ali njih dvoje kreću u raspravu)

DOKTOR
Oh, nije mi bila namjera da ulazim u međusupružničke razgovore i rasprave.

MARTA
Nema tu nikakve rasprave. Samo neka njegova zadržtost.

NIKOLA
Zapravo, moja racionalnost i njeni poetski zanosi...

DOKTOR
Molim Vas, ja sam doktor, nisam sudija.

NIKOLA
Šta ću ja tu? Samo bih se uspaničio više od tebe i bio na teretu svima.

MARTA
E pa, to nije tačno. Nisi paničar uopšte. Znaš pravilno disanje.

DOKTOR
I zato sada svi treba da udahnemo duboko i nastavimo pregled na miru.

MARTA
Vidite, doktore, ja dobro vozim auto, ali kad vidim kamion kako ide ka meni,skroz se prekinem, dignem ruke s volana. Ali kad je Nikola suvozač, uvijek me dozove sebi, smiri.

NIKOLA
Pa dobro, to je samo kamion od osamnaest tona, ali ovo je beba! Jedna bespomoćna grudva... izlazi. Možete misliti doktore koliko je meni to stresno kad sam sasvim potisnuo sopstveno rađanje iz sjećanja.

MARTA
Eto, on se zeza, a meni je to stvarno bitno.

NIKOLA
Pa i meni je bitno, ali iz daljine.

ZVUK: Pauza.

MARTA
Zaista mi nije jasno. Neću te više pritiskati. Ali mi nije jasno da ne želiš da podijelimo taj momenat. Da me držiš za ruku, da me poljubiš u čelo, da njene prve trenutke na ovome svijetu budemo zajedno.

NIKOLA
...Pa, kad to tako predstaviš...hoću. Biću sa tobom.

DOKTOR
Eto, drago mi je da smo to završili.

NIKOLA
...Ali da niko ne zna.

DOKTOR
Oh, ne...

MARTA

Kako to da niko ne zna? Zašto?

NIKOLA

Nisam htio da pričam, ali ajde... Jedan poznanik (Marti) Đuka, ne znaš ga; prisustvovao je porođaju svoje žene. I kad su njegovi drugovi za to saznali počeli su da ga nagrđuju od zajebancije. Dali su mu nadimak: Babica. I sad ga cijeli grad zove Babica. On se izvlači da je od Ne ljuti se čovječe, ali džaba mu.

MARTA

Molim??? Zbog toga nećeš? Zbog toga što ti neko može reć'?

NIKOLA

Ne znaš kakva je džungla napolju. Jedan kiks i prišiju ti nadimak (pucne prstima) ovako.

MARTA

Kiks? Prisustvo porođaju ti je kiks?

NIKOLA

Čekaj, Marta, nisam tako mislio...

MART

E sad i ne želim da budeš prisutan!

DOKTOR

Polako, polako, Marta, smirite se. Uznemirenost je često katalizator...

MARTA

Nisam mogla da pretpostavim da takvo nešto može da bude razlog.

ZVUK: Neprijatna tišina. Doktor se nakašlje.

DOKTOR

Nikola, može jedno pitanje.

NIKOLA

Može, doktore.

DOKTOR

Da li ćete, kada se beba rodi, njihati njenu kolijevku, uspavljivati je, nositi.

NIKOLA

Pa kako neću. I kupati je, mijenjati pelene. (Marti) Sve ću da radim.

MARTA

Pusti me sad.

DOKTOR

Dozvolite mi da vam ispričam jednu priču. Možda slučajno, ali protagonista je Vaš imenjaka, Nikola Paunov. Priča je iz vremena kada su se muškarci uklanjali od novorođene djece i uvijali svoje haljine da se ne dotaknu kolijevke, jer su smatrali da je to sramota i nečist... Desilo se to kada je cijelo pleme izdizalo na planinu: goveda, koze, natovareni magarci, muškarci na konjima, žene pješke, svi koračaju i koračaju i koračaju...

IZDIZANJE

ZVUK: Zvuci ogromnog broja kopita, papaka, koraka. Čuju se ovce, koze, mučanje krava. Ta kakofonija završava se rzanjem konja.

NIKOLA

Op, op... 'Ajde Brnjo...

ZVUK: Konj još jednom zarže, zatim se probije uz neko kamenje.

NIKOLA

Možda sam te natovario previše? Pa ti se još ja nakačio... Mada si ti jak i dobar konj.

ZVUK: Konj zarže.

NIKOLA

Nema još puno. Još pola dana.

ZVUK: Potmulji plač bebe.

NIKOLA

Ču'eš?

ZVUK: Konj zarže, kao da pita koje. Opet plač bebe.

NIKOLA

Ono ispred nas. 'Ajde...

ZVUK: Beba plače, umorno disanje žene.

ŽENA SA BEBOM

(Tiho pjevuši uspavanku)
 Buji, paji, čedo materino,
 uspavaj se u šimšir-besici.
 Besa ti je na moru kovana,
 kovale je do tri kujundžije.
 Jedan kuje, drugi pozlaćuje,
 Treći meće od zlata jabuku.
 San u besu, a nesan pod besu,
 Nesanka ti voda odnijela.

NIKOLA

Lijepo li uspavanke.

ŽENA

Koliko već stojiš tu?

NIKOLA

Taman toliko da i ja utonem u san.

ŽENA

(slabašnim, izmorenim glasom)
 Zaspala je.

NIKOLA
(Tiše, da je ne probudi)
A đe je držiš?

ŽENA
Pri grudima sam je zavezala. Evo je.

ZVUK: Otkrivanje košulje

NIKOLA
To je mrva. Koliko ima otkad si je rodila?

ŽENA
Četiri dana.

NIKOLA
Četiri? Pa ona nije ni progledala. Raspri kolijevku.

ŽENA
Što?

NIKOLA
Toliki teret nosiš na leđima, a takvu vrijednost na grudima.

ŽENA
Ali, ne valja muško oko bebe... Sramota je.

NIKOLA
Sramota bi mene, Nikolu Paunovog, bilo da ti ne pomognem. Daj mi je. Na grudi ću je privezat'.

ZVUK: Pričvršćivanje tkanine sa bebom oko Nikole.

NIKOLA
Idi ti polako, ne itaj, ako dijete zaplače, čekat' ću te. Inače ne misli o njemu...

ŽENA
Pazi mi je.

NIKOLA
Kao dušu svoju.

ZVUK: Konj korača, beba se meškolji i pravi zvuke

NIKOLA
Brnjo, gledaj ti put, ne okreći se. Kao med je. Sva mekana i mirisna.

ZVUK: Nikola miriše. Beba se malčice meškolji.

NIKOLA
Spavaj, bebo. Spavaj.
Vučica ti pupak otkinula
a pčelica medom zadojila.
Bjela vila zlatu baba bila
u svilene pelene povila.

Muškim te opasala pasom
dala zlatu kapu vuččinu
vučju kapu i od orla krilo.

ZVUK: Dok Nikola pjeva, beba se smiruje. Do samog kraja uspavanke čujemo mirno disanje bebe koja spava. Upravo u tom trenutku:

PLEMENIK
Ahaha!!!

ZVUK: Beba počinje da plače.

PLEMENIK
Ljudi, evo ga velji junak, Nikola Paunov, sa svojim najvećim oružjem – uspavankom.

NIKOLA
Što ćeš?
PLEMENIK
Da te pitam.

NIKOLA
Pa pitaj više.

PLEMENIK
(ozbiljnije)
Grize li te savjest što brukaš bratstvo noseći deččinu?

ZVUK: Napeta tišina

NIKOLA
Ja nosim jednoga Kuča, da spasem njegovu majku i onosim se time. No me grize što si ti moj plemenik, pa se moram na svakome zboru Kuča stidjeti od tebe...

GOMILA
(potmulo, šapćući, razni muški glasovi)
Čuste li Nikolu?/ Rijetko čojstvo! / Čo'ek! / Tako treba...

ORDINACIJA

DOKTOR
I svi plemenici su cijenili taj Nikolin potez...

MARTA
Divna priča...

DOKTOR
Nijesam htio da se miješam, ali sam ipak dozvolio sebi. Ne zato što me se tiču vaši međusobni odnosi, ili što je Nikola meni potreban na porođaju, nije, nego zato to je razgovor naćeo neke znaćajne, opšte teme... Marta, ne ljutite se na Nikolu. To sa ćim se on suoćava, sa ćim se bori, jesu arhetipski odnosi prema porođaju na našim prostorima. Pa žene su se prije krijući porođale. A danas...

NIKOLA
Marta, ako sam i dalje pozvan...

MARTA

Naravno da jesi. Iako si ponekad tupson. Samo, ne znam šta ćeš sa drugovima.

NIKOLA

Znam ja šta ću, ne brini... Potrebni su ljudi kao što je Nikola, koji će uvidjeti šta je zaista vrijedno, iza čega treba stati i za šta se treba boriti. Hrabri ljudi... Vidim, Marta, lice ti se promijenilo, izobličilo. Jesam li rekao nešto pogrešno?

MARTA

Mislim da je počelo.

NIKOLA

Da, počeo je novi dio našeg života, onaj u kojem više nisam opterećen, već slobodan...

MARTA

Počelo je.

DOKTOR

(uzbuđenje)

Počelo je?

NIKOLA

Šta je počelo?

MARTA

(Počinje da diše duboko)

DOKTOR

Kontraksije. Krenuo je porođaj. (smirujuće) Samo bez panike, Marta. Dišite duboko.

MARTA

(Smireno dišući)

Duboko i sporo. Bez panike.

NIKOLA

(za sebe) Počelo je. (Panično) JAO! POČELO JE! JESTE LI ČULI!!! DOKTORE, BRZO, ZOVITE DOKTORA!!! MARTA, SMIRI SE, SVE ĆE BITI U REDU; JA SAM TU!!!

JEDNO JUTRO U SVITANJE ZORE

(Radio drama)

DOLAZAK NA SELO

ZVUK: Unutrašnjost kola, po vjetrobranskom staklu šiba kiša, brisači maksimalnom brzinom cvile po staklu.

JOVANA
Ovo kao da ne pada, već se penje, kovitla...

ACO
Vjetar je prejak. Zanos mi auto.

JOVANA
Ne bih da te prepadam, ali s ove strane je provalija.

ACO
Znam ja dobro ovaj put, ovuda se ide na moje selo. Ne znam kako pogriješih skretanje. Vjerovatno sam se zamislio.

JOVANA
Što se ne vratimo na pravi put?

ACO
Već smo prošli pola. Naprijed ima priključenje.

ZVUK: Grmljavina.

ACO
Kakvi su ovi brisači nikakvi...

JOVANA
Možda da stanemo dok malo ne smanji.

ACO
Ne, moramo da nastavimo. Ne smijemo rizikovati da zakasnimo.

JOVANA
Nema potrebe za panikom, stići ćemo u kliniku na vrijeme.

ACO
(panično)
Ko paniči? Ja? Ne, ja samo normalno reagujem na činjenicu da ukoliko ovo ne uspije, za drugi pokušaj para nemamo, a i da imamo, nema šanse da dođemo na red.

JOVANA
E, Aco, strašnije od kašnjenja je da nikad ne stignemo.

ZVUK: Nekoliko sekundi vožnje u tišini, vjetar i kiša.

JOVANA:
Koliko god vrijeme bilo ružno, nostalglična skretanja su lijepa stvar. Možemo svratiti do kuće na selu.

ACO
Za to tek nemamo vremena. Svakako nema ni svrhe, raspada se. A ovo nije nostalglično skretanje, već pogrešno skretanje. Umjesto dobre magistrale, bespuća i stranputice.

JOVANA
Nije život što i magistralom voziti. Treba malo i da se luta. Ko zna šta će se lijepo iz ovoga izroditi.

ACO
Mene upravo strah da se ne izrodi ništa.

ZVUK: BLIZU PUKNE GROM

ACO
Uf, je...!

ZVUK: Drugi grom cenzuriše Acovu psovku.

ACO
Skroz me zaslijepilo!

JOVANA
(strogo)
E, sad ti ozbiljno kažem, zaustavi sa strane dok se ne smiri. Ne gine mi se!

ZVUK: Brisači rade.

ACO
Čim bude prvo proširenje

PROŠIRENJE

ZVUK: Parkiranje i gašenje auta. Aco malčice otvara prozor. Kiša se čuje jače.

ACO
Samo malo da uđe vazduha... Eto. Ne krećemo dok ne kažeš.

JOVANA
(udiše duboko)
Miris oluje... Kad sam kao mala bila na selu, a išli smo svako ljeto, grom je jednom udario u stado ovaca. I sad ih vidim kako leže bijele na zelenoj livadi, a u vazduhu tišina, miris munje i spaljene vune.

ACO
I ti 'oćeš po ovome da svraćamo? Još nam taj rizik treba.

JOVANA

To je život, stvari se dese.

ZVUK: Potmula grmljavina i još jača kiša. Tipkanje po telefonu.

ACO

Nema dometa, ne mogu da vidim vremensku prognozu... Kakva zabit.

JOVANA

E, Aco...

ACO

M?

JOVANA

Neko je tamo.

ACO

Gdje tamo?

JOVANA

Ispod drveta, desno.

ACO

Pričinjava ti se od sijenki.

JOVANA

Vidjećeš kad bljesne.

ZVUK: Fijuk munje i grom.

ACO

Ah, vidi stvarno. Jedva se vidi u crnoj kabanici. Vjerovatno ga je uhvatila kiša daleko od kuće.

JOVANA

Da ga pozovemo u auto.

ACO

Molim? Nisi valjda ozbiljna?

JOVANA

A ti jesi? Pa kisne čovjek.

ACO

Ne može bolji uvod u našu preranu i nasilnu smrt. Ovo je takav početak horora, da ne može veći kliše da bude: pogrešno skretanje, nevrjeme, čovjek u kabanici. Garantujem ti da ima neko hladno oružje.

JOVANA

E, nije ti ovo film, nego selo... Na selu se ljudi pomažu, nema straha i sumnjičavosti.

ACO

Da, da, sigurno je do mene i moje sumnjičavosti. Nastavićemo mi put, a on će se već nekako snaći, navikao je.

JOVANA

Treba grom čovjeka da ubije!

ACO

Neće ga, žilavi su ovdje, a mi svakako nismo na misiji spasavanja, već stvaranja života.

ZVUK: Jovana otvara vrata, kiša upada.

ACO

Zatvori vrata, skvasićemo se“

JOVANA

(kroz kišu)

Gospodine! Dođite!

ZVUK: Zatvaranje vrata.

ACO

Zašto si to uradila?

JOVANA

Zato što je ispravno. Ah, vidi ga kako teško hoda.

ACO

I priča sam sa sobom. I sav je čupav...

ZVUK: Otvaraju se vrata. Mićo ulazi i sjeda, zatvara vrata..

ACO

(ljubaznije)

Uđite, uđite... Nema veze sa sjedište, osušice se... A šta ste radili tu tako kasno?

MIĆO

(hrapavo diše)

Čekao sam.

ACO

E pa imali ste sreće što smo naišli, jer biste se načekali dok kiša stane.

MIĆO

Ko kaže da sam čekao da kiša stane?

ACO

Pa šta ste drugo mogli čekati?

MIĆO

Što sam čekao to sam i dočekao.

ACO

(sebi u bradu)

E, Jovana, Jovana, šta ti nama radiš.

JOVANA

Jeste li puno pokisli?

MIĆO

Oh, samo do gole kože. Kako me ne zvaste da uđem, pomislih pričinjavaju mi se duhovi od druma i sijenki. Jer, čovjek pritekne u pomoć, a duhovi su oni koji nijemo posmatraju patnje drugih.

Pauza

ACO

Da... Uopšte Vas nijesmo vidjeli u tom mraku, bili ste kao duh za nas.

MIĆO

O, ja duh nijesam. Ja pomažem, skraćujem muke.

ACO

Aha... Pomoći ćemo i mi Vama da Vas prebacimo do kuće, je li tako Jovana? Živate li daleko?

MIĆO

Relativno. Ali ne mogu da hodam puno.

JOVANA

O, boli Vas noga?

MIĆO

Ne, čuvam da mi ne pokisne.

JOVANA

Šta to?

ZVUK: Svuš sjekira dok se izvlači ispod kabanice i gromić.

MIĆO

Moja sjekira! Vidite kako svjetlost munje ostane da se presijava na njoj dugo nakon što munja sa neba nestane!?

ZVUK: Aco uplašeno guta pljuvačku.

JOVANA

Vau, baš je lijepa boja.

ACO

I baš je oštra...

MIĆO

Morao sam da je doooooobro naoštrim. Trebaće...

ACO

A-a-a za šta?

MIĆO

Ooo, saznaćete kad za to dođe vrijeme...

ACO

(prebacujući Jovani)

Baš smo komentarisali Jovana i ja kako su ljudi na selu *bezopasni*, ZAR. NE. Jovana?

MIĆO

Pogriješili ste?

JOVANA

Kako to?

MIĆO

Nije vam ovo selo. Ovo je zadnja zabit. Otkad je magistrala dolje zamijenila ovaj put, nema više niko ni kolima da prođe, a kamoli da svrati.

JOVANA

Žao nam je što je to tako.

ZVUK: Aco pali auto i kreće.

ACO

Da Vas prebacimo polako. Vi nas navodite.

MIĆO

Jeste li krenuli na dalek put?

ACO

Prilično.

JOVANA

Više važan nego dalek.

MIĆO

Tu desno, pa kroz šumu. Osjećam u vama očaj. Ali, najbliža saputnica očaja je nada. Vi se nadate, još ovaj put.

JOVANA

Pa Vi ste vidoviti! Krenuli smo na kliniku za vještačku.

ACO

Jovana, gospodin ne želi da ga zamaramo našim ličnim stvarima!

ISPRED KUĆE

ACO
Gdje da parkiram?

MIĆO
Može tamo, ispred drveta.

ZVUK: Aco parkira i gasi auto.

JOVANA
Baš je lijepo ovdje... Kućica, bunar.

ACO
Da, baš je nekako zavučeno. I udaljeno od drumu...

MIĆO
Pravo za ono što meni treba: niko ne može da čuje viku.

ACO
Viku?

MIĆO
Da. Volim da pjevam glasno, a neki pjevač nijesam. Ajde da uđete da se malo zagrijete.

ACO

Ah, ne, ne... Moramo da nastavljamo.

MIĆO
Nemate kud noćas. Tek će ujutro sunce.

ACO
Kako znate to?

MIĆO
Znam kako znam.

ACO
Dobro nam je u kolima. Nećemo da Vas uzurpiramo.

MIĆO
Čekam vas unutra.

ZVUK: Mićo izlazi i odlazi uz šljapkanje po blatu.

ACO
Jovanaaa, rekao sam ti da ga ne pozivamo u atuo.

JOVANA
E, ako je malo čudan, čudan je jer živi sam.

ACO
Malo čudan? Totalni ludak! Taman imamo vremena da uteknemo. Pogleda tu kuću kako zlokobno izgleda u ovoj noći.

JOVANA
Aco, dosta je više tvojih paranoja. Čuješ li ti sebe? Čovjek nas domaćinski poziva da se sklonimo dok ne prestane nevrijeme. Utuvi da ne možemo po ovome. Umjesto da sjediš u kolima, brineš i paničiš, treba da se opustiš jednom u životu.

ACO
Ali ovo noćas se ne tiče samo nas!

JOVANA
E pa baš zato treba da pustimo životu da se desi! Ja ulazim, a ti vidi šta ćeš.

ZVUK: Jovana izlazi i zalupi vratima.

ACO

Jovana!... Čekaj me!

ZVUK: Aco istrčava iz kola. Napolju pada jaka kiša. Nakon šljapkanja po zemlji, Aco i Jovana se u trku uspenju uz nekoliko stepenica i nađu se na trijemu, po čijem krovu kiša udara kao po dobošu.

ACO

Sačekaj me, Jovanaaaa..

JOVANA
Šta je sad?

ACO
Unutra je mrkli mrak.

JOVANA
Vjerovatno nema struje. Ajde, uđi...

ACO
Ulazim, ali da se odmah dogovorimo. Sjednemo malo i nastavljamo put.

JOVANA
Vidjećemo kako bude išlo.

ZVUK : Aco duboko udiše nekoliko puta.

ACO
Fu, fu... Ulazim. Ako me raspali po glavi, bježi, ne osvrći se.

JOVANA
Ne tripuj, hladno je...

ACO
Idemo...

KOLIBA

ZVUK: Aco otvara vrata uz škripu. Jaki, zlokobni fijuk sjekire koji para vazduh i potmulo udara o tvrd predmet.

ACO
Aaaa!

MIĆO
A, uđite, uđite, ja krenuo malo ove trupice za šporet. Ostalo je žara, samo da se raspiri.

ZVUK: Mićo duva u šporet.

MIĆO
Ima šterika tu, pa pripalu. Nestalo struje.

JOVANA
Gdje je? Ah, evo...

ZVUK: Klokoće voda u šerpu i Mićo je stavlja na šporet.

MIĆO
Tu su i šibice... Voda da provri.

JOVANA
Nestaje li često struja?

MIĆO
Kad je nevirijeme.

ZVUK: Jovana uzme šibicu, kresne jednu i zapali svijeću.

JOVANA
Šterika me podsjeti na djetinjstvo. Na selo...

ACO
... restrikcije. Idila, stvarno. Fino je ovdje.

MIĆO
U redu je.

ACO
Imate li šta živo?

MIĆO
Kokoške, nekoliko koza... Imam baštu. Sad ću vam iznijet da jedete. Ima svega, ima ljeba, sira, jaja, luka...

ACO
Ah, ne, bilo bi mnogo da se još tu namećemo.

MIĆO
Čuš namećete! Samo ruke da operem, šete vi...

ZVUK: Mićo izlazi da pospe sebi.

JOVANA
Vidi ovaj kredenac! Ovako ovalan, klizna stakla. Isti kao na tvom selu.

ACO
Hm, da, tu smo slatkiše krili.

MIĆO
Eto me. Evo sir, sad ljeba da narežem! Šta ćete popit?

ZVUK: Rezanje ljeba.

JOVANA
Hvala Vam, tako ste ljubazni, ali ne treba da se oko nas mučite...

MIĆO
Čuš, ovo noćas mi je rijetko zadovoljstvo. Imam vam strašnu rakiju. Travaricu. Ja pek'o! Oduševićete se! (Aco) Ne brini za radio, ništa mu nije.

ACO
Kakav radio?

ZVUK: Aco se okreće oko sebe i u tom okretanju sruši radio koji padne na pod.

ACO
Ah! Oprosti!

MIĆO
Rekoh ti da ne brineš, radi on. Samo da mu nisu baterije ispale.

ACO
Nisu. Ovaj može da izdrži svašta. Imali smo sličan.

MIĆO
Vata nekoliko stanica i po oluji. Ima jedna sa dobrim dramskim programom.

ACO
Tako smo se uspavljivali. Pali se ovako, čini mi se.

ZVUK: Aco klikće dugme i uz krčanje radio se pali. Traži stanicu okrećući kotur. Tonovi. Staje. Čuje se uvodna tema „Zemlje naše strašne“. Muzika je jeziva i Aco automatski gasi.

ACO
Ovo je bilo... zlokobno. Čini li mi se ili kiša malo staje?

MIĆO
Malo staje. Evo je rakija.

ZVUK: Sipanje rakije.

ACO
Ako staje, ne bi trebalo da pijem, zbog vožnje.

MIĆO
Malo staje, poslije pojača. Evo jedna rakije, da opusti.

ZVUK: Voda vri.

ACO
Nego vozim.

MIĆO
Samo jedna... Evo i voda provrela za čaj, da vas ugrije.

ACO
(Jovani) Joco, možda ne valja ni tebi rakija, zbog sutra.

JOVANA
Još nije sutra. Za danas! Živjeli!

ZVUK: Jovana naginje čašicu i ispije iz jednog gutljaja.

MIĆO
E tako se pije. Evo još jedna.

ZVUK: Mićo sipa rakiju, a zatim miče džezvu sa šporeta. Vrenje vode prestane

ACO
E, ja bih mogao taj čaj.

MIĆO
Domaći. Moja mješavina. Sve sa planina i brda okolo.

JOVANA
To je sjajno!

MIĆO
Po planinama ima biljaka svakakvih, a kombinacija i efekata da ne pričam.

ACO
Čitao sam negdje da ima tako jakih prirodnih čajeva da čovjeka mogu da uspavaju za pet minuta. Poslije možeš s njim šta hoćeš...

ZVUK: Mićo izdvaja suhu travu i ubaca je u sud.

MIĆO
Evo ću ovu da ubacim... i ovu... da, treba i ovo...

ACO
A kakva je to kombinacija nama stavljena?

MIĆO
To je već profesionalna tajna.

ACO
Ako nam kažete, morali biste da nas ubijete, je li hehe?

MIĆO
Ne znam šta ko priča, ali Mićo nije trovač!

ACO
Neko priča da ste trovač?

MIĆO
Ne da ja znam, što bi to neko pričao?!

ACO
Pa da, zašto, zaboga. Ipak ću ja jednu rakiju.

MIĆO
Uostalom, nema više nikog da išta i priča. A prije se rakijalo ođe svaku noć.

ACO
E da je probamo.

ZVUK: Aco prvo omiriše, a zatim uzima uz srk rakiju.

JOVANA
A zašto više nema nikog?

MIĆO
Svi pokojni!

ZVUK: Aco čuvši Mića se zagrcne i iskašlje.

ACO
(kroz kašalj)
A, a, kako su umrli?

ZVUK: Mićo udara Aca po leđima da se iskašlje.

MIĆO

Nemoj se udavit. A umrli od starosti. Ja sam vam poslednji žitelj ovoga što je nekad bilo selo. Vi ste, od ne znam više kad, prvi živi ljudi s kojima pričam.

JOVANA

Kako to? Pa razgovarate li s nekim ko nije živ?

MIĆO

Oh, samo sa sobom. A ja sam k'o mrc, jer čovjek i nije živ kad nema ko njegovom životu da posvjedoči.

JOVANA

To je tako... tužno. Za one koji više nisu sa nama!

ZVUK: Jovana iskapi i drugu čašu.

ACO

Jovana, nemoj više...

MIĆO

Ali sad ste vi tu!... E, bravo, devojko, tako se pije.

JOVANA

(smijulji se)

Mene malo taklo...

MIĆO

E popij sad ovoga čaja, neka je vruć, da vidiš kako prija.

ZVUK: Jovana pije čaj.

MIĆO

Tako, tako...

JOVANA

Uh, što je dobaaar.

ACO

Jovana, treba da idemo...

MIĆO

Polako, tek ste došli. Treba da ostanete duže... nego što ste planirali.

ACO

Ne znate Vi šta smo i koliko dugo planirali. I kredit i ishrana, lijekovi... Evo, mirno je napolju. Ajmo.

ZVUK: Snažan vjetar iznenada dune i širom otvori ulazna vrata. Fijuče od spolja. Mićo ustaje i ide ka vratima.

MIĆO

(više u vjetar)

Prokleta vrata labava, stalno se ovo desi!

ZVUK: Mićo zaključava vrata.

JOVANA

Eto, Aco, vidiš da je vjetar još jači nego prije.

MIĆO

Što si tako ublijedio, Aco? Uzmi malo čaja.

ACO

Ovo mi se ne sviđa. Cijela ova noć ide iz lošeg u gore. Kao da nešto ne želi da mi stignemo. Prvo pogrešno skretanje, pa olujčina, pa ovo s vjetrom.

MIĆO

Pa dobro, stići ćete čim stane kiša, ujutro...

ACO

Jutra kao da neće biti.

JOVANA

Šta ti je, Aco? Šta pričaš to?

ACO

Pričam... pričam... Pričam da ovako više ne može! Mićo, Vama hvala, ali mi ćemo da idemo. Dosta je. Jovana, ajmo.

ZVUK: Aco prilazi vratima i drmusa ključ.

ACO

Kako se ovo otključava?

MIĆO

Treba da se podignu vrata, ali će ćete sad, vidiš kako duva?

ACO

Neka duva. Ovo su sve samo iskušenja, prepreke koje treba da savladamo, a ne da se predamo.

ZVUK: Aco još žustrije drmusa kvaku i ključ.

MIĆO

Ođe imate da prespavate...

JOVANA

Aco, polako s tim, slomićeš.

ZVUK: Drmusanje panično. Raste tokom sledećih prepreka, postepeno raste, diže tenziju.

MIĆO
(kroz drmusanje)
Daj ja ću da otključam.

ACO
Ovo je samo još jedna prepreka i ja ću je savladati.

MIĆO
Oprostite ako sam bio loš domaćin, dugo nikog nije bilo.

ZVUK: Drmusanje je na vrhuncu.

JOVANA
Super ste, Mićo, zbog svega smo—

ZVUK: Klik otključavanje vrata i otvaranje.

ACO
Slobodni!
ZVUK: Nekoliko trenutaka tišine i trijumfa, da bi odmah zatim uslijedio snažan udarac groma u blizini. Grom udara u drvo, koje se uz glasan prasak prepolovi i uz tresak padne.

JOVANA
Drvo...

ACO
Iza auta...

MIĆO
Au, kukala, mogli ste nastradat'.

ACO
Zarobljeni smo... Ne možemo da odemo.

JOVANA
Aco, smiri se, možda možemo pored drva nekako.

ACO
Smiren sam, Jovana Noćas ne treba nigdje da idemo. Mislim da samo baš gdje treba da budemo. Žedan sam.

MIĆO
Popij čaja, Aco, lijepo se ohladio.

ACO
E hvala...

ZVUK: Aco iz duška popije čašu čaja.

JOVANA
Polako, Aco, udavićeš se.

ACO
Čaj je prelijep, Mićo. A sad malo one rakije, čini mi se da je odlična.

MIĆO
E, tako treba. U druženju i veselju muka prestaje. Živjeli mi!

ZVUK: Kucanje čašice u čašu.

ZORA

ZVUK: Tek pokoja kapljica pada sa lišća. Cvrkut ptica . Mirno je i, zato, radosno jutro, puno života. Pijetao zakukuriče. U krevetu se meškolje i bude Aco i Jovana.

JOVANA
Dobro jutro.

ACO
Što je lijepo... Neka smo ostali. Moram se izviniti Miću za ponašanje od sinoć.

JOVANA
Ne moraš, izvinio si mu se sinoć petnaest puta.

ACO
Neka smo se malo opustili. Bio sam toliko napet i pod stresom zbog svega ovoga.

JOVANA
Rekla sam ti da treba da malo živimo.

ACO
Nadam se samo da Mićo nije čuo kad smo sinoć... E, što si odjednom zamišljena?

JOVANA
Sanjala sam nešto.

ACO
Nešto lijepo?

JOVANA
Tvoje selo, kamenu kuću pod ogromnim brijestom, onaj orah ispred, ti i ja. Nigdje niko sem ti i ja. Dozivali smo rođake, komšije, prijatelje. Niko da se odazove. I onda smo na zelenoj livadi iznad kuće vidjeli one gromom pogođene ovce. Bijele tačke na zelenoj podlozi. Krenulo je da grmi, munje da pucaju, blizu nas. Znali smo da je kraj blizu, zagrlili smo se spremni. I onda se čulo nešto što nas je ispunilo takvom radošću. Jedan tihi glas, koji je u oblacima napravio rupu kroz koju nas je sunce obasulo čistom svjetlošću. Obasuti i blagosloveni, dok su se oblaci razbijali, a gromovi tihнули

ACO
A kakav je to glas bio?

JOVANA
Meketanje, tiho meketanje jagnjeta tek pristiglog na svijet.

ACO
Misliš da je...? Ovo sinoć?

JOVANA
Ne znam, možda! Osjećam da jeste!

ACO
Pa to je...! Moramo da proslavimo! Gdje je Mićo? Mora biti kum! Ti njegovi čajevi! Treba da mu pomognemo da dođe do što većeg broja ljudi!

JOVANA
Trebalo bi za to da se ovdje preselimo.

ACO
Pa preselićemo se! Uložićemo pare što je trebalo u kliniku da obnovimo kuću! Ostatak ćemo uložiti za proizvodnju ovih čajeva!

JOVANA
Misliš da živimo na selu?

ACO
Šta fali? Samo jedno jutro smo prespavali i vidi kako se osjećamo.

JOVANA
Ništa ne fali! To je nešto najljepše i za nas i za dijete!

ACO
Mićo!!! Gdje je taj čovjek?

JOVANA
Mislim da nije u kući. Čekaj.

ZVUK: Jovana otvara prozor.

JOVANA
Aco, iza naših kola je, kod velikog drveta što nas je zagrabilo.

ACO
Da, drvo, moraćemo ga maći iz djelova.

ZVUK: Udarac sjekire uz drvo. Jednom, pa drugi put, uz pjevanje:

MIĆO

Jedno jutro u svitanje zore
Čuh đe gore među sobom
Vode razgovore
Jedna veli:“ Na jad sam ti jade
Mojim hladom već odavno
Niko se ne krade.“
A druga joj na to odgovara:
„Teško gori punoj hlada,
Bez bijela stada,
A još teže bez momaka
I bez đevojaka.“

PRAVDA I KRIVDA

(Radio drama)

1.OČEVA ODAJA

ZVUK: Bolno jaučanje iz druge sobe.

DOBRI BRAT:
Oče, kako se bolno od života rastaješ...

ZLI BRAT
Jedino je bolno slušati ga.

DOBRI BRAT
Kako da mu pomognemo?

ZLI BRAT
Možemo ga poštediti naše osude za buku koju stvara.

ZVUK: Zli brat zatvara vrata Očeve sobe. Jaukanje je mnogo tiše, samo se potmulo čuje.

ZLI BRAT
E, tako... Sad možemo na miru da porazgovaramo.

DOBRI BRAT
Šta je to toliko važno?

ZLI BRAT
Nasljedstvo.

DOBRI BRAT
Kako možeš sad o tome da misliš?

ZLI BRAT
Pa sad jedino mogu, prije mi je buka smetala.

DOBRI BRAT
Otac još nije umro, a možda i neće.

ZLI BRAT
Svi ćemo nekad da umremo.

ZVUK: Kucanje na vratima.

DOBRI BRAT
Ko je sad?

ZVUK: Otvaranje vrata. Ulazi Carski Vidar.

DOBRI BRAT
Dobrodošo, stranče. Otkud dolaziš?

CARSKI VIDAR

Ja sam Vidar Cara iza brda. Car je čuo za bolest Vašeg oca i u znak prijateljstva me poslao da pomognem.

DOBRI BRAT

Otac je ovamo, dođi.

ZLI BRAT

Čekaj malo, brate, ne možemo tek tako pustiti nekoga koga ne znamo.

CARSKI VIDAR

O meni se nema puno znati. Godinama sam u službi carevoj. Liječim njegovu ćerku.

DOBRI BRAT

Šta joj je?

CARSKI VIDAR

Bolesna, šta joj je: ne znamo. Veli da svaku noć sanja stranca sa svjetlošću u očima koji će je izliječiti.

DOBRI BRAT

Volio bih da taj što prije dođe.

ZLI BRAT

Treba njoj skuplji i bolji vidar od tebe. Zato te car i poslao, da te od ćeri svoje makne.

CARSKI VIDAR

Ali, za bolest vašeg oca imam lijek.

DOBRI BRAT

Pa ajde, otac je ovamo.

ZVUK: Otac i dalje jauče.

CARSKI VIDAR

Idemo što prije.

ZLI BRAT

Kako si krenuo što prije ćeš ti bez glave da ostaneš! Doš'o oca da nam otruješ!

CARSKI VIDAR

Ali, to je nečuveno! Došao sam da pomognem.

DOBRI BRAT

Brate, ne možeš tako! On je naš gost.

ZLI BRAT

Zla namjera – nikakav gost!

DOBRI BRAT

Ako ćeš njemu nešto, moraćeš prvo meni.

ZVUK: Jaukanje oca prestaje.

ZLI BRAT

Hm. Čuješ?

DOBRI BRAT

Ništa se ne čuje.

ZLI TAKO

Upravo tako.

2. ŠTALA

ZVUK: Frktanje konja.

ZLI BRAT

Sad kad je otac mrtav i sahranjen, došlo vrijeme da se podijelimo.

DOBRI BRAT

Došlo. Ti biraj koju ćeš polovinu.

ZLI BRAT

Nema tu polovine, malo je ostalo.

DOBRI BRAT

Pa šta ima?

ZLI BRAT

Evo tebi trista ceklina.

ZVUK: Zveckanje novčica u vrećici.

DOBRI BRAT

(u nevjerici)

Trista?

ZLI BRAT

I ovaj konj, da imaš čime!

ZVUK: Konj zanjišti.

ZLI BRAT

Trista ceklina i konj...

ZLI BRAT

Možda bih mogao vidjeti još nešto.

DOBRI BRAT
(iskreno)
Hvala Bogu koliko me dopade od onolika kraljevstva!

ZLI BRAT
Eto, bratski se podijelismo.

DOBRI BRAT
I ljudski razidosmo. Tebi hvala i svako dobro.

ZVUK: Dobri Brat se penje na konja i odjahuje uz zvuk kopita.

3. SUSRET NA DRUMU, KASNIJE

ZVUK: Kopita po drumu.

DOBRI BRAT
Pomoz Bog, brate. Koliko se dugo ne sretosmo i ne videmosmo?

ZLI BRAT
Taman koliko treba. No ti meni reci, što Boga spominješ?

DOBRI BRAT
Čujem te dobro, ali te baš i ne razumijem.

ZLI BRAT
Ti ne znaš? Bog je mrtav! I mi smo ga ubili! Danas je krivda bolja od pravde!

DOBRI BRAT
Varaš se, brate, bolja je pravda i danas i juče i sutra!

ZLI BRAT
E da se ja i ti opkladimo da nije!

DOBRI BRAT
Ajde vala!

ZLI BRAT

U sto ceklina!

ZVUK: Zazveckaju novčići.

DOBRI BRAT
U sto! A ko će suditi?

ZLI BRAT
Pitaćemo ovoga monaha.

ZVUK:
Koračanje Monaha se pojačava kako se on približava. Hod mu je nepravilan.

MONAH
Pomoz Bog, omladino!

DOBRI BRAT
Otkud se ti stvori?

MONAH
Odozdo.

DOBRI BRAT
Kako odozdo?

MONAH
Od podno brda, odakle ću?

DOBRI BRAT
A što ti je te hramaš?

MONAH
Pao sam.

DOBRI BRAT
Otkud?

MONAH
O'zgo.
DOBRI BRAT
Kako o'zgo?

MONAH
Pa s brda, odakle ću? A što me ti propituješ ko da sam đavo?

DOBRI BRAT
Pa jesi li?

ĐAVO
Da jesam, bih li uopšte pominjao đavola? A i kad si da je monah đavo?

ZLI BRAT
Stvarno, brate, i ti svašta pitaš!

DOBRI BRAT
Meni ovdje nešto smrdi.

MONAH
A to je sumpor!

DOBRI BRA

Zna se ko na sumpor miriše.

MONAH

Ja jedino znam da je dobar da odbije zmije!

ZLI BRAT

A svi znamo da zmija ima kol'ko očeš. Eto!

DOBRI BRAT

E pa dobro kad je tako. Brat moj i ja smo se opkladili.

ZLI BRAT

Je li bolja pravda, ili krivda? A ti presudi.

DOBRI BRAT

Dobro razmisli.

MONAH

Ma nemam šta razmišljat: bolja je krivda.

DOBRI BRAT

Molim?!

ZLI BRAT

Idi u crkvu pa se moli, a meni daj pare!

ZVUK: Zveckanje para.

ZLI BRAT

E, tako. A evo tebi dio od mene, raba Božijeg, za crkvu.

ZVUK: Zazvecka još koji novčić.

MONAH

Bog ti pomogao, sinko! Zbogom!

ZVUK: Braća se udaljuju.

DOBRI BRAT

Uzeo si sto, ali imam ja još. Aj da se opkladimo opet, pa nek nam neko drugi sudi.

MONAH

Niko vam drugi neće presuđivat, do ja, Đavo, sve dok ne presudim samom Bogu u duši ovog pravednika!

4. NJIVA

ZVUK: Motika udara u zemlju. Braća se približavaju.

ZLI BRAT

Izgubio si sto ceklina od Monaha prije dva sata. Izgubio si još sto ceklina od pravednog Sudije. Izgubio si još sto od nevinog djeteta maloprije. Je li ti dosta?

DOBRI BRAT

Ako nije tebi dosta, nije ni meni! Svakako imam još konja.

ZLI BRAT

E pa onda biraj ko će da nam sudi.

DOBRI BRAT

Dobra žena, pomози bratu i meni.

ŽENA

Šta vam može žena što u polju radi i zmija se boji pomoć?

ZLI BRAT

Istina je, šta žena zna?

DOBRI BRAT

Što su ti ruke žuljevite i krvave?

ŽENA

Od teška rada.

DOBRI BRAT

Znači, hljeb ti je čist. A kad je čist ljev i riječ je čista.

ZLI BRAT

E kad je tako, ti presudi. Je li bolja pravda, ili krivda? Ali pazi dobro šta ćeš reć. Moj brat je uložio svog konja, posljednje što ima!

DOBRI BRAT

Ne razmišljaj o mom džepu, no presudi po srcu.

ŽENA

Džaba meni što mi je srce čisto, kad su mi džep i stomak prazni. Najradije bih se zamijenila s onima što su im i džep i stomak puno, a o srcu i ne razmišljaju. TE ću vam reći da je bolja danas krivda, jer su pravedni bez ičega!

ZLI BRAT

(Bratu)

Sjaši s mog konja!

DOBRI BRAT

(uz sjahivanje)

Neka pričaju svi šta hoće, ali pravda je i dalje bolja!

ZLI BRAT

Nemaš više ništa da staviš iza tih riječi.

DOBRI BRAT

Očiju mi pravda je bolja!

ZLI BRAT

E oči ću ti i uzet!

ZVUK: Skok sa konja, resko vađenje noža iz korica, komešanje i guranje koje polako zamiru.

ĐAVO

(unutrašnji monolog)

E vala mu je presuđeno na krivdi Boga! Sve što ima je izgubio, evo gubi i oči. Pita li se sada će mu je taj Bog, zašto ga je napustio, kao mnogi što su se pitali, gubavi il' na krstu? Svi koji su mu blizu treba da padnu i da pate, kao ja što sam pao i patio!

DOBRI BRAT

(Vrišti od bolova)

ĐAVO

Volim kad brat udari na brata. Će se krv prosipa i kad se oči vade ostaju samo razdor i rane.

ZVUK: Klanje, urlikanje.

ZLI BRAT

Sad nek ti pomaže pravda kad si bez oči'.

DOBRI BRAT

Ja nemam oči za pravdu Boga, nego te molim, brate moj, da mi dadeš vode u kakav sud da skvasim usta i da umivam rane i da me izvdeše i ostaviš pod jelom više izvora.

5. JELA

ZVUK: Hućanje izvora i šuštanje lišća. Zrikavci. Noć.

DOBRI BRAT

(unutrašnji monolog)

Tama! Svuda! Zbog vjerovanja ljudima i u ljude! Sve neka je proketo i do đavola nek ide!... Ali, čekaj, nije sve tako crno. Krv vrela više ne lipti, već voda hladna s vrela hući, život nosi, rane miluje i žeđ toli. A šta ti treba da gledaš, kad je svud oko tebe miris jele, zelen i sjajan. ne, nije sve tako crno.

ZVUK: magični vilinski kikot, lepet njihovih krila i praćakanje u vodi.

VILE

Što je voda čista i što prija.

DOBRI BRAT

Ovo moraju biti... vile. Samo da me ne čuju kako ih slušam.

VILE

I što našim kupanjem lijek postaje!

ZVUK: Kupanje i smijanje se nastavlja.

6. CAR IZA BRDA

CAR IZA BRDA

I? Niko? Niko nema lijeka?

CARSKI VIDAR

Bolest je neobična, nikad viđena.

CAR IZA BRDA

A koliko ih je dolazilo sa „već hiljadu puta oprobanim ljekovima“! Šarlatani!

PRINCEZA

Kad bih makar znala da lijeka nema, da se više ne nadam.

CAR IZA BRDA

Ko sledeći dođe i obeća lažno, biće odmah pogubljen!

PRINCEZA

A opet sam sanjala da će doći stranac sa svjetlom u očima.

ZVUK: Udar štapa o pod.

STRAŽAR

(najavljuje)

Stranac sa lijekom!

PRINCEZA

Ne opet... Ne mogu...

ZVUK: koraci Dobrog Brata.

DOBRI BRAT

Care, dođoh da ti izliječim šcer.

CAR IZA BRDA

Koga si ti došao da izliječiš, krvava ti marama oko očiju? Došao si ti meni pare da muzeš! Pogubite ga.

ZVUK: Micanje marame.

CAR IZA BRDA

Ništa ne skidaj maramu, neću se sažaliti.

ZVUK: Svi okupljeni reaguju u nevjerici.

CAR

Ah!

PRINCEZA

Te oči...

CARSKI VIDAR

Svjetlost!

CARSKI VIDAR

Ličiš mi na nekoga. Ali tvoje oči...

DOBRI BRAT

Dolazio si da liječiš mog oca.

CARSKI VIDAR

I ti si bio spreman svoj život da za mene daš... Care, on je dobar čovjek, nije došao zbog zlata.

DOBRI BRAT

Ostavite me sa princezom. Ujutro će biti izliječena.

CAR IZA BRDA

Ali—

PRINCEZA

Tata, ostavi nas.

CAR IZA BRDA

Ne izliječiš li je, sutra ostaješ bez glave. A i ti koji si ga preporučio.

ZVUK: Svi izlaze.

PRINCEZA

Nikad nijesam bila nasamo sa muškarcem.

ZVUK: Otvaranje čuturice.

DOBRI BRAT

Ne brini, ništa te neće boljeti. Ovo je samo voda u kojoj su se vile kupale.

7. VJENČANJE

ZVUK: Muzika i veselje.

ZLI BRAT

I ko je taj što se oženio princezom? Ja sam je htio!

ZVANICA

Stranac neki. Došao, vidio je, izliječio je. Niko ne zna ko je. Samo što znam je da mu oči sijaju i na sve svjetlost bacaju.

ZLI BRAT

Niko nema takve oči, sija samo zlato!

ZVANICA

E taj sad ima i zlata. Pola carstva. Ah, evo ih mladenci!

ZVUK: Pojačava se muzika i slavlje okupljenih.

ZLI BRAT

On? Nemoguće!

ZVANICA

Evo će mladoženja govor da održi.

DOBRI BRAT

Molim vas... Dosta sam prošao i svašta sam doživio, ali ne bih bio pred vama sad, da nije pravde na svijetu. A i da nije mogbrata, dobrog, ali zalutalog, koji me je ostavio pod jednom jelom đe se vile okupljaju. Te muhvala, đe čuo i đe ne čuo.

8. JELA

ZVUK: Hućanje izvora i šuštanje lišća. Zrikavci. Noć

ZLI BRAT

(unutrašnji monolog)

Tebi hvala, brate, što mi reče da se ode vile skupljaju. Sve ću od njih čut i saznat, pa ćeš opet videt kako je kad se ne vidi.

ZVUK: Vilinska muzika i njihov kikut.

ZLI BRAT

Samo da me ne čuju.

VILE

Stoooj! Nije vrijeme ni za pjesmu ni za igru. Ču li, ču li. Čerka cara ozdravila. Podno jele gore sluš'o neko tajno, Sluš'o neko kvarno, da l' je i sad tamo? Da mu oči iskopamo i krvi mu se napijemo!

ZVUK: Lepet krila

ZLI BRAT

Čekajte, nisam to bio ja, čekajte!

VILE

Ko nas vidi, bez očiju ostaje!

ZLI BRAT

Ne, ne! Aaaa!

ZVUK: Kasapljenje

MARKO MILJANOV I MILJAN VUKOV

(Radio drama)

Kod jabuke

ZVUK: Udarci štapa o stablo.

BEĆO
(zadihano)
Evo ti na... i evo ti na!

ZVUK: Fijukne vjetar i grana uz fijuk udari Beća po čelu.

BEĆO
Aaa!

MILICA
Ih, brate Bećo, tebe drvo granom po čelu pošeće, a ne protivnik ljuti.

BEĆO
Što ti znaš o čelu i o maču?

MILICA
Gledajući tebe znam kako ne treba pazit čelo, a mačem vitlat.

BEĆO
Mnogo si mi ti pametna, a ne znaš slova pročitati'!

MILICA
E pa naučiću!

BEĆO
Oćeš, kako ne. Jedino što ćeš naučiti' jes da savijaš pite. A ja ću da budem najbolji čok'ek i najveći junak!

MILICA
E kad budeš, spremiću ti najbolju i najveću pitu!

ZVUK: Udarci štapa o drvo.

BEĆO
E fala ti.

MILICA
A, Bećo, ko je najveći junak i najbolji čok'ek?

ZVUK: Udarci prestaje.

BEĆO
Hm... A to je lako.

MILICA
Kad je lako reci.

BEĆO
Vojvoda Marko Miljanov, to svi znaju.

MILICA
A ima l' koji veći od njega?

BEĆO
Ne, vidi.

MILICA
A možda ima, dosta je junaka.

BEĆO
Ko će bit veći od njega?

MILICA
Ne znam ja, zato pitam. Ako ko zna, zna Vojvoda.

BEĆO
Jedino on!

KUĆA MARKA I STEFE

ZVUK: Pucketa vatra dok se u loncu nešto krčka.

BEĆO
Dobar Vi dan, Stefo!

STEFA
O, deco.

BEĆO
Je li Vojvoda tu?

STEFA
Jes, eno ga iza kuće, piše.

MILICA
A što piše?

STEFA
Čitaćeš.

MILICA
Ne znam ja da čitam.

STEFA
Naučićeš.

MILICA
A mogu li ja to?

STEFA
A što ne bi mogla? Svi mogu, a i svi bi morali.

BEĆO
Neka, Stefo, nema što radit' no čitat'.

STEFA
A što, Bećo, što joj ti to ne daš?

BEĆO
Ja sam sad glava kuće, Stefo. Ima što će činjet. No, bih Vojvodu nešto pita'.

ZVUK: Koraci Marka Miljanova.

STEFA
Evo ti ga Vojvoda, pa ga pitaj.

MARKO MILJANOV
Stefo, nestade mi mastila.

STEFA
Pa koliko napisa?

MARKO MILJANOV
Malo, no mi skoči mačak na sto, udari mastilo onijem crnijem repom, pa mi cijelu hartiju pocrni. U crno ću ja njemu zavit' familiju kad ga zadavim!

ZVUK: Marko Miljanov pretura po stvarima.

STEFA
Ne rasturaj tu, evo ti bočica. I oća ova deca nešto da te pitaju.

MARKO MILJANOV
Koja deca? A vidi ih! Kako vi je majka?

BEĆO
Ka' majka, Vojvoda. Mogu li te nešto pitat', samo se nemoj ljutit'.

MARKO MILJANOV
Ela, Bećo. (Stefi) Pristav' čaj...

BEĆO
Ima li boljega Crnogorca u Crnoj Gori od tebe?

MARKO MILJANOV

Boga mi, Bećo, mislio sam nešto ćeš me pametno pitat'! A kako nema!

MILICA

Eto!

BEĆO

A koji to?

MARKO MILJANOV

Mnogo ih je. Ja ih ne bi' moga' prebrojit' za tri dana.

BEĆO

Ja mislim da od tebe nema boljega.

MARKO MILJANOV

šete, đeco, dok se čaj skuva, da vi pričam. A ti mi, Bećo, taman naoštri pera.

BEĆO

Oću, Vojvoda.

MILICA

Što je lijepo pero.

BEĆO

Prešeško bih da da ne trepneš.

MARKO MILJANOV

Ima mnogo dobrija ljudi, a ja ću vi jednoga reć'. Vovjoda Miljan Vukov. A da je veći junak od mene, kazaću vi primjerom, da ne bi bilo da napamet pričam. Evo kako: javim ja vojvodi Miljanu, u Lijevoj Rijeci, da ću prve neđelje doći na razgovor kod njega.

ZVUK: Oštrenje pera.

LIJEVA RIJEKA

ZVUK: Vojvoda Miljan Vukov cijepa drva. Zastaje.

MILJAN VUKOV

Pope Pero! Oj Pope Pero!

ZVUK: Otvaranje prozora.

POP PERO

Molim, Vojvoda Miljane?

MILJAN VUKOV

Naredi zvona na crkvu da biju.

POP PERO

A zašto, vojvoda?

MILJAN VUKOV

Vidiš ko nam dolazi? Eno ih kod Poganih Međa.

POP PERO

Nešto su daleko, ne dobačam.

MILJAN VUKOV

Vojvoda Marko s pratnjom.

POP PERO

A Vojvoda Marko čojški?

MILJAN VUKOV

Čojški i junački. Zato, naredi ta zvona da biju, da najave dolazak.

ZVUK: Nekoliko trenutaka tišine, koju ispunjava samo cvrkut ptica.

POP PERO

Ali, čekaj, Vojvoda.

MILJAN VUKOV

Što čekaj?

POP PERO

Ne idu zvona uvijek.

MILJAN VUKOV

Je li ovo uvijek?

POP PERO

Pa nije, ali ne idu ni za svakog.

MILJAN VUKOV

Je li ovo bilo ko?

POP PERO

Nije, zna se ko je i kakav je Vojvoda Marko Miljanov.

ZVUK: Iz daljine se čuje blejanje ovaca i čaktar ovna.

MILJAN VUKOV

Pa kad se zna, što već ne naredi? Eno ih blizu.

POP PERO

(pročisti grlo)

A naredio bih ja, nego...

MILJAN VUKOV

... Nego što?!

POP PERO

Ako dolazi vojvoda, ne dolazi vladika!

Pauza

MILJAN VUKOV

A to je, znači?!

POP PERO

To i ništa drugo!

MILJAN VUKOV

E pa kad je to i ništa drugo, onda ćemo ovako i nikako drugačije: naredi zvona nek zvone, pa kad dođe vladika, uzećemo fino jedan čaktar s ovna i njime ćemo fino najavit' dolazak!

ZVUK: Crkveno zvono.

KUĆA MARKA I STEFE

ZVUK: Čaktar ovna ispred kuće...

MARKO MILJANOV

Eto, deco.

ZVUK: Đeca ćute, samo vri voda pristavljena za čaj.

STEFA

Shvatiste li, deco, što vi Vojvoda ispriča? Nije strašno ako niste.

MARKO MILJANOV

Ada jesu, nisu na uši šedeli.

ZVUK: Bećo opet malo oštri pero.

MARKO MILJANOV

Progovorite da vi krilcima riječi na izvučem.

MILICA

Što je tu Miljan ispa' bolji?

MARKO MILJANOV

Evo da ja tebe pitam, je li učinio što što se ne čini?

MILICA

Jes.

MARKO MILJANOV

A je li ga bilo strah što čini što se ne čini?

MILICA/BEĆO

Nije.

MARKO MILJANOV

Nije, no je bio siguran u sebe i u svoju čast.

ZVUK: Mjauk mačke umrljane mastilom, koja se ušunjala u kuću.

MARKO MILJANOV

E viđi, oće još mastilo po kući da razgaca! Sad ću je ožegom po njušci!

ZVUK: Marko Miljanov uzima metalni ožeg. Stefa napravi nekoliko koraka.

STEFA

Evo tebi čaj, a daj ti meni ožeg.

ZVUK: Marko Miljanov dune da ohladi čaj, a zadim nervozno srkne.

MARKO MILJANOV

(mrmljajući za sebe)

Opet mi je uništila dan.

STEFA

E da vi ja deco ispričam nastavak njihova susreta. Miljan dočeka Marka sa zvonima, pade noć, a njih se dvojica uz vatru zapiju. Miljanu se prispalo, Marku ne. I tako ti Miljan zaspe, a Marko, ovako kako sad po čaju, e pa tako po vinu udario. Rumeno vino, rumeni vojvodi obrazi, zagleda se on u vatru, isto tako rumenu, te uze 'vaki ožeg, pa počne po prijekladu 'vako.

ZVUK: Udari ožega o prijeklad.

MARKO MILJANOV

Što ću, bilo mi dosadno.

STEFA

Onda Miljan skoči, viknu NEKA!

MARKO MILJANOV

A ja se prepa', ka' malo dijete.

MILICA

(zakikoće se)

Što je onda bilo?

MARKO MILJANOV

Onda Miljan opet zaspa. I ne reče Stefa, Miljan šega dok spava te i da očah zaspat ne mogah! Sve 'vako (imitira Miljanovo hrkanje) Sve se tresse. Te ja što ću, opet udarih po onome vinu...

MILICA/BEĆO
I?

MARKO MILJANOV
I poslije neke ure, nešto se zamislih, te opet onim ožegom po onome prijekladu...

ZVUK: Glasniji udarci ožega o prijeklad.

MILICA/BEĆO
I?!

MARKO MILJANOV

I tu vi Miljan skoči! Sav ka vuk, oči mu vake, zubi mu vaki, ne znam oće l' me prije pogledom probost il' zubima zaklat'. Te mi trže onaj ožeg, diže ga iznad glave, od one vatre se ožeg presija ka bič ognjeni, reko' evo mi ga kraj, sad će mi glavu rascopat, da se dok vremena imam Bogu pomolim. I samo: Zum! Zum!

ZVUK: Najsnažniji udarci ožega o prijeklad.

MILJAN VUKOV
Marko, Kuč, Dregalović, Arnaut, đavo, đavo te odnio i đe si dolazio!

MARKO MILJANOV
No mjesto po meni, veliki Vojvoda ožegom sve po onom prijekladu.

STEFANA
A jeste ovu priču shvatili?

MARKO MILJANOV
A kako nijesu?! Miljan je čo'ek!

STEFANA
A što je čo'ek?

MARKO MILJANOV
Što štiti drugoga od sebe!

ZVUK: Nekoliko momenata tišine dok se ne začuje mjauk.

STEFANA
Miš maco, dođi kod vojvode.

Pauza

MARKO MILJANOV
Hm... Bećo, nađi ženu koja će ti davati lekcija, ka' Stefa meni. Dodaj mi, Stefo, kakvi mekšine da joj bacim, viđ kako se pokajala.
ZVUK: Mačka mjauče i prede.

MARKO MILJANOV
Daj da vidimo pera, Bećo.

BEĆO
Naoštarih ih koliko sam umio, Vojvoda.

MARKO MILJANOV
Ih, moga bih poćeć ovime čoecka, a ne papir. Evo ti jedno, Bećo, pa čini s njim što ti volja.

BEĆO
Hvala, Vojvoda.

MARKO MILJANOV
Evo i tebi jedno, Milice.

MILICA
Hvala, Vojvoda. No ne znam što ću s njim.

STEFANA
Pa da mi dolaziš, Milice.

ZVUK: tišina.

MILICA
Ne znam smijem li...

BEĆO
Vojvoda, mogu li te nešto pitat, al da mi se ne naljutiš?

MARKO MILJANOV
Moš, Bećo, vala.

BEĆO
Mogu li ovo pero što si mi da' dat sestri? Što ću ga ja šeć, kad ona može snjim pisat'?

MARKO MILJANOV
Bogami, Bećo, opet me ništa pametno ne pita'. A što ne bi moga', jadan ne bio?!

MILICA
Stefo, dolazićemo ti onda. Ja da pišem, Bećo da mi oštri pera!

KO UMIJE NJEMU DVIJE

(Radio drama)

FEDINA KUĆA

ZVUK: Prženje palačinki u tiganju.

MAJKA
(razgovor na telefonu)
U redu, u redu. Sad ću ga pitati, pa ti javljam... Zdravo...

ZVUK: Sklapanje slušalice.

MAJKA
Feđaaa!

ZVUK: Feđa dotrčava.

FEDJA
Jesu gotove palačinke?

MAJKA
Nijesu još. Sad me zvala Milanova majka.

FEDJA
Oh... Zbog čega?

ZVUK: Majka stavlja jednu palačinku na tanjir i uz šištanje stavlja novo tijesto na tiganj.

MAJKA
Zabrinuta je za Milana. Vidjela je danas da mu nema sata koji su mu kupili za odličan uspjeh. Pitala ga je gdje je, ali on ćuti. Znaš li nešto o tome?... E, da je sad okrenemo... Jesi vidio šta, Feđa?... Feđa?

FEDJA
(na ivici plača)

MAJKA
Šta ti je?

FEDJA
Ništa...

MAJKA
Je li ti se nešto desilo?

FEDJA
Nije, dobro sam...

MAJKA
Reci mi slobodno.

FEĐA
Ne smijem da pričam o tome.

MAJKA
Zašto?

FEĐA
Ako ti kađem, ti ćeš to prenijeti Milanovoj majki, ili ćeš reći razrednoj.

MAJKA
Meni možeš sve da kažeš.

FEĐA
Ako ti kažem, onda će tući mene, kao što tuku Milana.

MAJKA
Feđa moj, dobri, niko te neće tući. Reci mi šta se desilo.

FEĐA
(uz šmrcaje)
Bilo je to danas na odmoru.

ZVUK: Školsko zvono.

ŠKOLSKO DVORIŠTE
(u kojem jedan dječak biva maltretiran)

ZVUK: Školsko zvono. Buka mnoštva dječijih glasova.

BOJAN
Šta nam je sad?

FEĐA
(radosno)
Fizika.

BOJAN
Ao, kako mrzno! Ima li glupljeg predmeta?

FEĐA
(naglo mijenja ton)
Predosadno.

ANDRIJA
Što će kome ono, da mi je znat.

BOJAN
Onome štreberu se sviđa, viđi ga. Ajmo!

ANDRIJA
Haha, ajmo.

FEĐA
Čekaj, Bojane, što da se cimamo oko njega?

BOJAN
A što da ne, Feđa, je li ti to drug? Nedostaje li ti da sjediš s njim u klupu?

FEĐA
Ne, ne, nego.

BOJAN
Jesi i ti štreberčina što se stalno javlja i pametuje? A? Treba li i tebi da održimo lekciju?

FEŽA
Ne, Bojane, nego rekoh da ne gubimo vrijeme na nebitnog lika.

BOJAN
Ja ću da odlučim ko je nebitan! Ajmo!

ZVUK: Trk grupe.

BOJAN
Đe si, Mićo? Radiš li domaći možda?

MILAN
Zdravo, Bojane... Ne radim. E, zašto ste me okružili?

BOJAN
A zašto se ti, štreberčino, praviš pametan onoliko?

MILAN
Ne pravim se, stvarno sam pametan.

ZVUK: Bojan se nasmije, Feđa za njim, prigušeno. Zviz šamara koji Bojan da Milanu.

BOJAN
Ćuti! Spušti ruke!

ZVUK: Grupa se smije.

BOJAN
I nemoj slučajno da ih dižeš na času! Da ti ih ne polomim!

MILAN
(kroz suze)
Feđa?... Zašto?

BOJAN

Zove te u pomoć, Feđa? Oli mu pomoć?... Neće, vidiš? Niko ti nikad neće pomoć, jer si štreberčina četvorooka!

FEĐA

Brzo će čas.

BOJAN

Kol'ko je sati?... Opa, Milane, kakav ti je to sat?

MILAN

Moji mi ga uzeli?

ZVUK: Bojan mu zavrće ruku, Milan stenje od bola.

BOJAN

A je l'? E pa sad ću ti ga i ja uzet... Opa, baš je dobar. Kakav mi je novi sat, momci?

ANDRIJA

Odličan, haha.

BOJAN

Zucneš li kome o ovome, gotov si.

ZVUK: Školsko zvono za početak časa.

DNEVNA SOBA

FEĐA

Nijesam htio, stvarno, ali me je bilo strah i mene da izbiju, a da nešto kažem razrednoj bio bih špijun.

MAJKA

Polako, sine, smiri se. Pokušao si da ih spriječiš.

FEĐA

Ali nije bilo dovoljno, odmah.

ZVUK: Šišti palačinka. Majka gasi šporet.

MAJKA

Pregorelo je, vidim ja. Sad ćetebi majka da ispriča priču o dva mladića. Jedan je bio opasan i jak razbojnik, a drugi je bio dobar, koji je iz opravdanog straha njemu pomagao. I gle slučajnosti, dobri momak se zvao Feđa, a razbojnik Bojan.

SKLONIŠTE RAZBOJNIKA I

ZVUK: Oštrenje noža.

BOJAN

Mmm, ima da sječe kao kroz sir, samo li neko pokuša da me spriječi. Jesi se spremio?!

FEĐA

Jesam...

BOJAN

Šta je, šta si bezvoljan?

FEĐA

Nisam. Samo, možda treba da počnemo nečim drugim da se bavimo. Neđe da nadničimo.

BOJAN

Ti bi da drnčimo. Nije ti razbojnički ljeb više ukusan?

FEĐA

Nije mi vala nikad ni bio.

ZVUK: Šamar.

BOJAN

E pa ima da jedeš na silu! Idemo!

IZNAD DRUMA

ZVUK: Koračanje po kamenčićima. Zvuci prirode i čaktar dva ovna i njihovo blejanje.

BOJAN

Tiho... Da uzmemo ovnove onome što dolazi.

FEĐA

Kako ćemo?

BOJAN

Spuštimo se na put, ti ga počeraš od naprijed, ja ga dočekam otpozadi. Ako zaviče, ućutkaću ga.

ZVUK: resko izvlačenje noža iz korica.

FEĐA

Pusti mene da mu uzmem ovnove bez noža.

BOJAN

Kako si to zamislio? Pa vodi ih na uzici!

FEĐA

Za deset minuta ti dolazim s ovnovima.

ZVUK: Vraćanje noža u korice.

BOJAN

Hm... Aj da vidimo. Ali ako ne uspiješ, dužan si mi... Što skidaš opanke?

FEĐA

Zato što ću jedan bacit tu na put, a drugi sto metara niže.

ZVUK: Feđa otrčava.

BOJAN

Šta li je zamislio?

NA DRUMU

ZVUK: Koračanje Seljaka i ovnova.

SELJAK

Op, op... Polako. I meni se žuri da vas prodam, ali ne baš toliko. O! Vid opanak nasred drumu. Da gi viđu.

ZVUK: Seljak se sagne uz jauk zbog bola u leđima. Ovan zableji.

SELJAK

Jes dobar, časti mi. No, što će mi jedan.

ZVUK: Baca opanak na zemlju. Nastavljaju da koračaju.

SELJAK

Svašta će čook nać, ali nikad nać da odgovara. To vi je tako kad nemaš sreće.

ZVUK: Ovan opet zableji.

SELJAK

Ih, ti nemaš sreće?

ZVUK: Ovaj ponovo zableji.

SELJAK

Klanica? Ne znam ja o čemu pričaš, prodajem vas poštenim domaćinima. Nemam ja sreće ni što mi svako sve zamjera. Žena kući priča da sam budala i naivan—O! Gle drugi opanak! Bog me pogledao! Sačekite me vi tu dok otrčim po onaj, da ga neko ne uzme! (odaljujući se) Ima pravde, biće dobro...

SINOVACE, ja ću vas uzeti. A ti čovječe što se udaljuješ, ne pati što si izgubio ovnovu, jer si vrlo lako mogao da izgubiš život.

DRUM, KASNIJE

FEĐA

Rekoh ti da može ovako.

BOJAN

Posrećilo ti se. Onome dolje koji ore s volovima u ralu, ne moš tako ništa. Moraćemo po m o m . Fino nož, pa međ rebra.

FEĐA

Ne mora tako. Uzeću mu vola iz rala, a da ne zna.

BOJAN

A kako ćeš mu vola iz rala uzet?

FEĐA

E ovako. Ti sjedi na onu stijenu i viči—

ČUDNA STIJENA

ZVUK: Oranje.

ORAO

Ajde! Ako ne uzoremo ovu ledinu, pozdrav se ja sa ljebom. A onda moraj prodaj vas, a vi fino pod nož i svi nagrđeni. Nikom dobro. Ajde

BOJAN

(iz daljine)

Čudim se, čudim!!! Oooo!!!

ORAO

Ko je ovaj sad? Ništa ga ne gledajte. Ajmo dalje.

BOJAN

(iz daljine)

Oj što se čudim!!!

ORAO

Bože budale, osim jalove zemlje i ljude s jalovim mozgom! Šta ga gledate, orite!

BOJAN

(iz daljine)

Ooooo, čudim li se!!!

ORAO

Ma, sad ću te ja začudit po njušci, ne daš mi orat. Sačekite vi mene tu. (Bojanu) Čudo će će te nać kad ti dođem

ZVUK: Koraci Orača.

ORAO

Je li, šta radiš ti tu?

BOJAN

Čudim se.

ORAO

A čemu se čudiš?

BOJAN
Čudim se tebe!

ORAO
Što mene?

BOJAN
Što oreš s jednijem volom.

ORAO
Ne orem s jednijem, no s dva.

BOJAN
Provjeri ti to malo bolje.

ZVUK: Orač se udaljuje od Bojana

ORAO (udaljujući se)
Volom ću ja njega, i to ovim drugim, što me nađe da mi dan troši—

PEĆINA

ZVUK: Gori vatra, ovnovi sa čaktarom se čuju, zariče vo.

FEĐA
Eto, vola i dva ovna ti nabavih danas. Vidio si da može bez noža.

BOJAN
Može, al' ne mora. Svakako ću morat jednog ovna noćas, moramo nešto i pojest.

FEĐA
Ih, onaj seljak samo njih imao.

BOJAN
Samo njih, sad je bez njih. Ko mu je kriv što mu je guzica zinula za opanke. Danas je bio dobar dan. Sjutra ćemo opet.

FEĐA
I tako u nedogled?

BOJAN
Tako, tako... Uzmi jednog za rogove, pa mi ga dovuci vamo.

ZVUK: Oštrenje noža

FEĐA
Oću, oću, kako neću... Samo prvo da iskočim da nuždim.

BOJAN
A? Pa ajde. Požuri!

FEĐA
Uzeću ovu štapinu ako me kakav vuk napadne.

ZVUK: Feđa izlazi.

BOJAN
Da vidimo koga ćemo noćas, ovim nožem, frc.

ZVUK: Ovnovi bleje u strahu.

BOJAN
Eci peci pec, ti si mali zec, a ja mala prepelica, eci peci p. e. c.

FEĐA
(od napolju)
Ko ste vi?!

BOJAN
(za sebe)
Ko je sad pa to?

ZVUK: Snažni udarci, kao štapom o kamen.

FEĐA
O, kumim vas bogom, ne udarajte. Nisam ja, Bojan me nagovorio. O! Jao mene! Eno ga unutra.

BOJAN
(za sebe, panično)
U! Da uteknem...

DNEVNA SOBA

FEĐA
Joj, pa je li Feđa primio velike batine?

MAJKA
Ne, zato što ispred nije bilo nikog. Feđa je izmislio da je neko ispred, kako bi se Bojan prepao i pobjegao. I onda je uzeo vola i ovnovu i vratio ih vlasnicima.

FEĐA
Hm... U redu, mama. Mislim da znam šta treba da uradim.

MAJK
E kad je tako, ajmo da jedemo palačinke!

KOD MILANA

ZVUK: Zvono na vratima. Otvaranje vrata.

MILANOVA MAJKA
O, zdravo Feđa. Dugo nam nisi dolazio. Uđi.

FEĐA

Samo sam htio da vidim Milana, imam nešto da mu kažem.

MILANOVA MAJKA

Eno ga u sobi. Molim te, vidi šta mu je, meni ništa neće da priča. Hoćeš sok?

FEĐA

Hvala, ne mogu.

ZVUK: Feđa kuca na vrata Milanove sobe. Otvara i ulazi.

FEĐA

Hej.

MILAN

(ljutito)

Hej.

FEĐA

Samo sam htio da ti se izvinim.

MILAN

(rezervisano)

Hvala na izvinjenju.

FEĐA

Bilo me je strah da će i mene da napadnu ako se usprotivim.

MILAN

Onda bježi što prije, opasno ti je ovdje.

FEĐA

Idem... E, donio sam ti nešto.

ZVUK: Metalasti udar pri stavljanju sata na sto.

MILAN

(obradovano)

Moj sat?! Kako si ga uzeo?

FEĐA

E, pazi. Prišao sam danas Bojanu u školi sav uplašen i rekao kako je moja Majka čula od tvoje da je u satu uređaj za lociranje i da je pitanje trenutka kada će ga policija locirati i počinioća strpati u zatvor. Tako se prepao da ga je skinuo za sekund i otperjao.

MILAN

Haha, žao mi je što nijesam vidio prepadnutog Bojana.

FEĐA

O, gledaćeš ga takvog svaki dan. Sad zna da je tvoj ujak iz Tajne službe počeo da ga prati.

MILAN

Ali, ja nemam ujaka—Ah, da, moj ujak 007.

FEĐA

Da, da, 007.

MILAN

E, da ti pokažem novi strip.

FEĐA

Ajde...

ZVUK: Lepezasto okretanje stranica stripa.

KRAJ

JU Nikšićko pozorište
Pozorišni savjet:
prof. dr Bojka Đukanović, predsjednica
članovi: Boris Božović, Ana Patrić, Desanka Domazetović i Radmila Mijušković

Direktor:
Zoran Bulajić

Urednica:
Slavojka Marojević

Lektorica:
Bojana Perišić

Saradnice u tehničkoj pripremi:
Vesna Vukićević i Anka Tomić

Dizajn naslovnice:
Ranko Radulović i Darko Musić

Tehnički prelom, dizajn sadržaja:
Ranko Radulović i Darko Musić

Trg Save Kovačevića 5, Nikšić, Crna Gora
Telefon: 040/213-566
Fax: 040/214-353
E-mail redakcije: slavam@t-com.me
Internet: www.niksickopozoriste.com

